

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

RIGORÓZNÍ PRÁCE

***ÚPRAVA POMĚRŮ K NEZLETILÝM
DĚTEM***

Zpracovala :

Mgr. Lucie Laurincová, Jerusalémská 9, Praha 1

Rok zpracování :

2006

„Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem svou práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

V Praze dne: *10. 10. 2016*.....

Šimková
.....

OBSAH

1.	Úvod	1
2.	Význam rodiny a principy rodinného práva	3
	2.1. Dítě	3
	2.2. Právní vztah rodičů k dětem	4
	2.3. Práva a povinnosti v rámci rodičovské zodpovědnosti ...	5
	2.4. Principy rodinného práva	6
3.	Historie rodinného práva	7
	3.1. Římská rodina	7
	3.2. Středověké pojetí rodinného práva	8
	3.3. Osvícenský absolutismus, ABGB	8
	3.4. Vývoj rodinného práva v letech 1918 – 1963	9
	3.5. Rodinné právo od roku 1963	10
4.	Rozvod manželství a nezletilé děti	11
	4.1. Rozvod manželství	11
	4.2. Vzájemný vztah opatrovnického a rozvodového řízení ...	12
	4.3. Vzájemný vztah opatrovnického řízení a řízení podle § 50 zákona o rodině	13
5.	Úprava poměrů k nezletilým dětem	14
	5.1. Obecně o úpravě poměrů k nezletilým dětem	14
	5.2. Zájem dítěte a právo dítěte vyjádřit svůj názor	15
	5.3. Svěření dítěte do výchovy jednoho z rodičů	17
6.	Společná a střídavá výchova	19
	6.1. Předpoklady pro svěření dítěte do společné nebo střídavé výchovy	19
	6.2. Společná výchova	21
	6.3. Střídavá výchova	23
7.	Vyživovací povinnost	25
	7.1. Obecně o vyživovací povinnosti	25
	7.2. Právní povaha výživného	26
	7.3. Druhy vyživovací povinnosti	27
	7.4. Vyživovací povinnost rodičů k nezletilým dětem	28
	7.5. Subjekty vyživovací povinnosti.....	29
8.	Stanovení vyživovací povinnosti	30
	8.1. Stanovení vyživovací povinnosti soudem.....	30
	8.2. Řízení ve věcech výživného	31
	8.3. Účastníci řízení	32
	8.4. Klausule nezměněných poměrů	32
	8.5. Stanovení výživného s cizím prvkem	34

9.	Rozsah vyživovací povinnosti	36
9.1.	Kritéria pro určení rozsahu vyživovací povinnosti	36
9.2.	Odůvodněné potřeby oprávněného	37
9.3.	Hodnocení odůvodněných potřeb nezletilého dítěte.....	38
9.4.	Vlastní majetek a příjem oprávněného	39
9.5.	Schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného....	39
9.6.	Majetková situace povinného	41
9.7.	Závazky povinného	42
9.8.	Osobní výkon péče o dítě	43
9.9.	Stanovení výživného podnikatelům	44
10.	Plnění a trvání vyživovací povinnosti	46
10.1.	Plnění vyživovací povinnosti	46
10.2.	Promlčení výživného	49
10.3.	Trvání vyživovací povinnosti.....	49
10.4.	Obnovení vyživovací povinnosti	51
10.5.	Plnění vyživovací povinnosti za jiného	52
11.	Výkon rozhodnutí vyživovací povinnosti	53
11.1.	Výkon rozhodnutí a vymáhání výživného	53
11.2.	Výkon rozhodnutí srážkami ze mzdy	55
11.3.	Výkon rozhodnutí příkázáním pohledávky	57
11.4.	Odklad a zastavení výkonu rozhodnutí	57
11.5.	Trestný čin zanedbání povinné výživy	58
12.	Úprava styku s nezletilými dětmi	59
12.1.	Zákonná a mezinárodní úprava styku s nezletilými dětmi	59
12.2.	Dohoda o styku rodičů s nezletilými dětmi	62
12.3.	Soudní rozhodnutí o úpravě styku rodičů s nezletilými dětmi	63
12.4.	Úprava styku s nezletilými dětmi v případě, že jeden z rodičů je cizincem	66
12.5.	Úprava styku nezletilého dítěte s prarodiči a sourozenci..	67
13.	Bránění ve styku s nezletilými dětmi	69
13.1.	Bránění oprávněnému rodiči ve styku s nezletilými dětmi	69
13.2.	Syndrom zavrženého rodiče a jeho příčiny	71
13.3.	Vliv syndromu zavrženého rodiče na hladký průběh styku rodiče s nezletilým dítětem	72
14.	Omezení a zákaz styku rodičů s nezletilými dětmi	73
14.1.	Společné znaky těchto opatření	73
14.2.	Omezení styku rodiče s nezletilým dítětem	74
14.3.	Zákaz styku rodiče s nezletilým dítětem	74
15.	Výkon rozhodnutí o výchově nezletilých dětí	75
15.1.	Obecně o výkonu rozhodnutí o výchově nezletilých dětí	75

15.2.	Vlastní průběh výkonu rozhodnutí	76
15.3.	Trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí	78
16.	Rodinná mediace	78
16.1.	Mediace jako způsob řešení konfliktů	78
16.2.	Principy mediace	80
16.3.	Účastníci mediace	80
16.4.	Status dohod dosažených mediací a vztah mediace a soudního řízení	81
17.	Závěr	83
	Seznam použité literatury	86
	Seznam použitých zkratk	90

Přílohy

1. ÚVOD

V současnosti žijeme v době, kdy skoro každé třetí manželství končí rozvodem a mnoho dětí žije a vyrůstá v neúplných rodinách. Právům dítěte je v posledních letech věnována zvýšená pozornost, a to jak na národní, tak na mezinárodní úrovni. Děti díky své zranitelnosti potřebují zvláštní péči a ochranu a je nutné zabezpečovat a ochraňovat i rodinu samu, neboť rodina plní vůči svým členům řadu nezastupitelných funkcí a to především v oblasti biologické obnovy obyvatelstva, funkci výchovnou a sociální, ale také kulturní a hodnotovou.

Citové vazby mezi dítětem a rodičem, který dítě nemá ve své výchově, mohou v důsledku odloučení dítěte od rodiče postupně ochladnout. Je nepochybné, že k řádnému vývoji nezletilého dítěte je ve většině případů třeba výchovného působení obou rodičů a jelikož dítě bývá obvykle svěřeno do výchovy pouze jednomu z rodičů, je nutno stanovit vyživovací povinnost druhého rodiče a v této souvislosti je velice důležitým institutem i zákonná úprava styku rodiče s nezletilým dítětem. Prostřednictvím úpravy vyživovací povinnosti rodiče vůči nezletilému dítěti je totiž zajišťován hmotný a kulturní vývoj dítěte a prostřednictvím úpravy styku s nezletilým dítětem se realizuje nejen bezprostřední kontakt dítěte s rodičem, který nemá dítě ve své péči, ale především také výchovné působení tohoto rodiče na své nezletilé dítě. Problematika úpravy poměrů k nezletilým dětem však není pouze problematikou právní, ale také problematikou sociologickou, psychologickou a pedagogickou. Veškeré tyto vědní obory se vzájemně prostupují a jejich společným cílem je dosažení a udržení příznivého prostředí v němž dítě vyrůstá a které dítě ovlivňuje.

V souvislosti s psychologickým aspektem úpravy styku rodičů s nezletilými dětmi je třeba upozornit na skutečnost, že při řešení sporů o úpravu styku je dáována přednost smírnému řešení těchto sporů prostřednictvím manželských a rodinných poraden. Přes snahu

o smírné vyřešení sporů o styk rodičů s nezl. dětmi však ve spoustě případů dochází při realizaci tohoto styku k závažným konfliktům mezi rodiči a rodiče se o své dítě často doslova přetahují a vybíjejí si prostřednictvím dítěte svou zlost vůči druhému rodiči. V konečném důsledku samozřejmě trpí nejvíce dítě, které může být chováním svých rodičů značně frustrováno.

Cílem této rigorózní práce je tedy nejenom stručné zmapování historie rodinného práva a nastínění problematiky úpravy vyživovací povinnosti a úpravy styku s nezl. dětmi, ale také snaha poukázat na možnost využití rodinné mediace, která je vhodnou alternativou pro řešení rodinných sporů mimo soudní síň. Nebudu se zde podrobně zabývat úpravou poměrů k nezl. dětem, ale zaměřím se především na úpravu výživy a úpravu styku s nezl. dítětem.

Téma rigorózní práce jsem si zvolila mimojiné i z důvodu, že již třetím rokem pracuji v advokátní kanceláři, která se specializuje na rodinné právo a ve své praxi jsem se tedy již několikrát setkala s problematikou úpravy vyživovací povinnosti a styku rodičů s nezletilými dětmi.

2. VÝZNAM RODINY A PRINCIPY RODINNÉHO PRÁVA

„Rodina je přirozenou a základní jednotkou společnosti a má nárok na ochranu ze strany společnosti a státu“¹

Pro porozumění úpravy poměrů k nezl. dětem je třeba nejprve přiblížit pojem dítěte, pojem rodiny a její historický kontext. O rodině můžeme mluvit až tehdy, když se muži a ženy, kteří spolu žijí, narodí dítě. Rodina je charakterizována jako původní a nejdůležitější sociální skupina a instituce, která je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou. V širším pojetí je rodina založena na dočasném nebo trvalém společenství jednoho či více mužů s jednou či více ženami (polygamie) a v nejužším pojetí na trvalém spojení jednoho muže a jedné ženy (monogamie). Členové rodiny jsou spojeni společným soužitím, vzájemnou morální odpovědností a vzájemnou pomocí.² Smyslem rodiny je zajištění řádné výchovy dětí a příprava na jejich budoucí zařazení do společnosti a dále vzájemná sociální a ekonomická podpora jednotlivých členů rodiny. Ochrana vztahů jednotlivých členů rodiny je zaměřena zejména na ochranu dětí a autonomie rodiny, kdy je především potřebné posilovat vztahy mezi dětmi a rodiči, zajistit zdravý vývoj dětí v jejich rodinném prostředí a zajistit finanční zabezpečení rodiny.

2.1. Dítě

Dítě má ve společnosti specifické postavení, neboť pro svou fyzickou a mentální nezralost vyžaduje zvláštní záruky a péči, včetně přiměřené právní ochrany. Otázky právní ochrany dětí jak v národních právech tak v mezinárodním právu prošly dlouhým postupným vývojem a to v závislosti na tom, jak se měnilo chápání postavení dítěte v rodině a společnosti i v mezinárodním měřítku.³ Tradičně je základ právního postavení dítěte ve vnitrostátních

¹ Všeobecná deklarace lidských práv, vyhlášená dne 10.12.1948 v New Yorku, čl. 16 odst. 3

² Veselá, R. a kol., Rodina a rodinné právo, Historie, současnost a perspektivy, EUROLEX Bohemia s.r.o., 2003, str. 11

³ Hrušáková, M., Dítě, rodina, stát, Úvahy nad právním postavením dítěte, Masarykova univerzita v Brně- právnická fakulta, 1993, str. 30

úpravách obsažen v právu rodinném, které obsahuje nejrozsáhlejší úpravu mnoha významných otázek týkajících se dítěte a samozřejmě také v právu ústavním, neboť dítě se okamžikem narození stává občanem státu a veškerá práva, která stát stanovil v *Ústavě* a v ostatních právních předpisech pro své občany, se tedy týkají i dítěte.

Mezinárodní smlouvy o ochraně práv dítěte lze z věcného hlediska rozdělit do tří skupin. První skupinu tvoří smlouvy, které upravují obecně právní postavení dětí a jejich práva, mezi něž patří především *Deklarace práv dítěte z roku 1959* a *Úmluva o právech dítěte z roku 1989*. Druhou skupinu tvoří smlouvy, které se zabývají zvláštními otázkami statusu dětí. Jejich výčet je velice rozsáhlý, avšak jako příklad je možné uvést úmluvy připravované *Mezinárodní organizací práce* nebo *Evropskou úmluvu o právním postavení dětí narozených mimo manželství z roku 1975*. Třetí skupinu mezinárodních smluv pak tvoří smlouvy, které se týkají všech lidských bytostí, tedy i dětí jako například *Všeobecná deklarace lidských práv z roku 1948* a *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech z roku 1966*.

2.2. Právní vztah rodičů k dětem

Základem právního vztahu mezi rodiči a dětmi je existence biologického vztahu, tedy příbuzenství, které v této souvislosti vystupuje jako právní skutečnost zakládající rodinně právní vztah. Příbuzenství vzniká i na jiném než biologickém základě, a to osvojením dítěte, kdy osvojitelé získávají rodičovskou zodpovědnost při výchově osvojence a vzniká mezi nimi takový poměr jaký je mezi rodičem a dětmi, přičemž mezi osvojencem a příbuznými osvojitele vzniká příbuzenský poměr.⁴

Základním pojmem při posuzování právního vztahu rodičů a dětí je pojem rodičovské zodpovědnosti, který je definován v § 31

⁴ Srov. § 63 ZOR

zákona o rodině, kde je stanoveno, že rodičovská zodpovědnost je souhrn práv a povinností

- a) při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj
- b) při zastupování nezletilého dítěte
- c) při správě jeho jmění

V tomto ustanovení zákona je dále stanoveno, že dítě má právo obdržet potřebné informace a vyjadřovat se ke všem rozhodnutím rodičů týkajících se podstatných záležitostí jeho osoby, být slyšeno v každém řízení, v němž se o takových záležitostech rozhoduje a pokud žije s rodiči ve společné domácnosti, je povinno podle svých schopností jim pomáhat a eventuelně přispívat i na úhradu společných potřeb rodiny.

Vzhledem k potřebě širokého výkladu pojmu rodičovská zodpovědnost, jakožto jednoho z důležitých pojmů rodinného práva, mám za to, že tento výklad by přesahoval téma mé práce a proto jsem zde nastínila rodičovskou zodpovědnost jen v těch nejhrubších rysech.

2.3. Práva a povinnosti v rámci rodičovské zodpovědnosti

Práva a povinnosti rodičů k dětem a jejich výkon doznávají, spolu s probíhajícími změnami rodiny, postupně změn v tradičních občanskoprávních úpravách, kdy k rovnoprávnému postavení rodičů přistupuje i rovnoprávné postavení nezletilých dětí a ty přestávají být pouhým objektem rodičovských práv.⁵ Vyvrcholením legislativy vyjadřujícím toto demokratické pojetí vzájemného postavení rodičů a dětí je *Úmluva o právech dítěte*, která komplexním způsobem postihuje problematiku práv dítěte a je souborem občanských, politických, hospodářských, sociálních a kulturních práv.⁶ Úmluva stanoví zásadu, že oba rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte, a že základním smyslem péče rodičů o děti musí být zájem dítěte. V rámci

⁵ Radvanová, S.- Zuklínová, M., Kurs občanského práva. Instituty rodinného práva, C.H. Beck, 1999, str. 14

⁶ Úmluva o právech dítěte přijatá dne 20.11.1989 v New Yorku

české platné právní úpravy jsou rodiče při výkonu práv a povinností v rámci rodičovské zodpovědnosti povinni důsledně chránit zájmy dítěte, řídit jeho jednání a vykonávat nad ním dohled odpovídající stupni jeho vývoje.⁷ Zájem dítěte je rodič povinen chránit proti každému, kdo by působil dítěti jakoukoliv újmu. Zájem na ochraně rodiny a dětí zaručuje i *Listina základních práv a svobod*, která stanoví, že rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona a zaručuje zvláštní ochranu dětem a mladistvým, přičemž děti narozené v manželství i mimo něj mají stejná práva.

2.4. Principy rodinného práva

Pod pojmem principy určitého právního odvětví je nutno chápat soubor obecných právních kategorií, která lze formulovat na základě teoretického zobecnění těch charakteristik společenských vztahů, které jsou pro právní regulaci těchto vztahů významné.⁸

Nejdůležitějším principem rodinněprávních vztahů je princip blaha a zájmu dítěte. Zjištění, že rozhodnutí je v zájmu dítěte, je nezbytnou podmínkou pro to, aby soud mohl v konkrétním případě rozhodnout, resp. je-li to v zájmu dítěte, pak soudu v některých případech vzniká povinnost rozhodnout. V případě rozhodování soudu o úpravě styku rodičů s nezl. dítětem se zájem dítěte konkretizuje na zájem na jeho výchově.⁹

Rodinné právo je dále ovládáno principem rovnosti subjektů, kdy však mezi rodiči navzájem je metoda rovnosti zcela bezproblémová, ale pokud jde o vztahy mezi rodiči a dětmi, je rovnost subjektů s ohledem na rozdílné postavení těchto subjektů, víceméně modifikována a to v neprospěch dítěte. Ve vztahu k dítěti je však rovnost vyvažována jistou mírou kontroly a možností intervence ze strany státu a jeho orgánů.

Jedním z nejvýznamnějších principů odlišujících rodinněprávní vztahy od vztahů občanskoprávních je princip vzájemné pomoci, který

⁷ Srov. § 31 odst. 2 ZOR

⁸ Hrušáková, M.-Králičková, Z., *České rodinné právo*, 2. vydání, nakladatelství Doplněk, Brno, 2001, str. 17

⁹ Srov. § 27 odst. 2 ZOR „vyžaduje-li to zájem dítěte“

na rozdíl od občanskoprávních vztahů není založen na ekvivalenci plnění, ale na plnění v rámci svých schopností a možností. Příkladem může být plnění vyživovací povinnosti nebo povinnost dětí žijících s rodiči ve společné domácnosti pomáhat rodičům podle svých schopností. Jednotlivé výše nastíněné principy budou podrobněji vysvětleny a probrány v příslušných kapitolách této rigorózní práce.

3. HISTORIE RODINNÉHO PRÁVA

3.1. Římská rodina

Přestože počátek dějin starověkého Říma sahá až do poloviny 8. století před našim letopočtem, stalo se římské právo výchozí právní úpravou pro moderní právo soukromé, tedy i pro právo rodinné. Římská rodina (*familia*) však nebyla, na rozdíl od koncepce rodiny dnešní doby, založena na principu rovnosti, ale byla pojímána jako jednota osob i majetku, v níž dominantní postavení měl otec rodiny, neboli *pater familias*. Tím mohl být pouze dospělý Říman, který nebyl právně svázán se svou původní rodinou.

Pater familias disponoval několika právy nad členy své rodiny. Prvním z těchto práv byla moc nad manželkou, tzv. *manus*. V souvislosti s tím, zda *pater familias* získal nad svou manželkou *manus*, se rozlišovalo *manželství přísné* (v němž se manželka stávala jak osobně, tak majetkoprávně zcela podřízena svému manželovi) a *manželství volné*. V případě manželství volného pak žena nepřestupuje do rodiny svého manžela, ale zůstává jí dosavadní právní postavení a zůstává i nadále podřízena otcovské moci v rodině vlastní, případně zůstává osobou *sui generis*.¹⁰ Druhou skupinu těchto práv představuje otcovská moc tzv. *patria potestas*. *Pater familias* byl jediným pánem nad svými dětmi a jeho moc dokonce původně zahrnovala i právo disponovat se životem a smrtí podřízených dětí, právo prodeje dětí či právo nepřijmout dítě do rodiny. Děti tedy podléhaly svému otci natolik, že jejich postavení bylo v rámci soukromoprávním obdobné postavení otroků. Otec rodiny měl

¹⁰ Kíncl, J.- Urfus, V.- Škrejpek, M. Římské právo, 2. vydání, C.H.Beck, 1995 str. 134

možnost přebírat za děti majetkoprávní způsobilost, což v praxi znamenalo, že cokoliv děti nabývaly, získával ve prospěch rodinného majetku právě otec.¹¹ Postupem doby se však vytvořil institut tzv. *peculia*, kterým poskytoval otec rodiny synovi případně otrokovi do samostatné faktické správy část rodinného jmění, aby na něm samostatně hospodařil. Poslední složkou otcovské moci bylo tzv. *mancipium*, tedy právo ovládnutí osob dočasně se nacházejících v rodině z nejrůznějších důvodů. Takto byli ovládnuti např. pachatelé deliktů, insolventní dlužníci a otroci.

3.2. Středověké pojetí rodinného práva

V období středověku bylo manželství a rodina zcela postavena pod vliv církve. V souvislosti s církevní hegemonií se hlavními zásadami manželského soužití stala monogamie, nerozlučitelnost manželství za života manželů a manželství bylo uzavíráno formou církevního sňatku. Bylo stíháno cizoložství žen a rozhodování manželských sporů bylo v kompetenci církevních soudů, které v té době praktikovaly nechvalně známé *ordály*.

Děti byly zásadně v moci svých otců a před nabytím zletilosti nebyly způsobilé k právním úkonům.¹² V této době bylo striktně odlišováno právní postavení dětí manželských, nemanželských a dětí narozených z cizoložství. Nemanželské děti nepatřily do otcovy rodiny, nedědily v rámci rodiny a nesměly např. nabývat nemovitosti.

3.3. Osvícenský absolutismus, ABGB

Období vlády Marie Terezie a Josefa II. přineslo značnou řadu reforem, a to i reform práva rodinného a manželského. Nejdůležitější změnou oproti předešlému období bylo vydání *Manželského patentu Josefa II.* v roce 1783. Vydáním tohoto patentu bylo rozhodování manželských sporů přeneseno na *státní soudy*, a

¹¹ Veselá, R. a kol., *Rodina a rodinné právo, Historie, současnost a perspektivy*, EUROLEX Bohemia s.r.o., 2003, str. 11

¹² Malý, K. a kolektiv, *Dějiny českého a česko-slovenského práva do roku 1945*, 2. vydání, LINDE Praha a.s., 1999, str. 107

tím byla zrušena církevní jurisdikce v manželských sporech. Díky dalšímu z císařských patentů pak bylo v roce 1787 zrovnoprávněno postavení manželských a nemanželských dětí.

Ještě za života Josefa II. byl v roce 1786 vydán první díl Všeobecného občanského zákoníku, který již obsahoval i manželský patent, patent o dědické posloupnosti a rovnosti manželských a nemanželských dětí. V roce 1811 byla přijata konečná verze *Všeobecného občanského zákoníku-Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch* (ABGB), který ukončil neustálý boj o prosazení občanskoprávního pojetí manželství. ABGB vycházel z tradice práva kanonického, jeho pravidla však byla státem autorizována a jejich dodržování bylo pod dohledem státu. Manželství bylo chápáno jako svazek dvou nerovnoprávných subjektů, kdy žena byla v podřízeném postavení a muž byl hlavou rodiny. Pro katolíky byla možnost rozluky až do r. 1919 zakázána a byl jim pouze povolen tzv. rozvod od stolu a lože, což znamenalo, že spolu nemusejí žít, ale právně k zániku manželství nedošlo. V rámci práva rodičovského byl nadále zachováván princip výsadního postavení muže v rodině, kdy otec dával dítěti jméno, rozhodoval o výchově dětí, dával souhlas s případnými závazky dítěte a spravoval jejich majetek. Při rozvodu nebo rozluce patřily děti otci, a to kromě chlapců do 4 let a dívek do 7 let věku, které připadly matce. Zákoník se znovu navrátil k nerovnoprávnímu postavení manželských a nemanželských dětí.¹³

3.4. Vývoj rodinného práva v letech 1918-1963

Konec 1. světové války znamenal rozpad monarchie a vznik Československého státu. *Recepční norma* z roku 1918 převzala pro oblast rodinného práva normy rakouské a uherské, tedy i ABGB. V souvislosti s problémy, jež přinášel právní dualismus v naší zemi, byla v rámci revize ABGB přijata i manželská novela, která vstoupila

¹³ Veselá, R. a kol., *Rodina a rodinné právo, Historie, současnost a perspektivy*, EUROLEX Bohemia s.r.o., 2003, str. 72

v podvědomí jako tzv. *Rozlukový zákon*. Tato novela zaváděla fakultativní církevní sňatek a snoubenci měli tedy na výběr, kde uzavřou sňatek, zda v kostele, nebo na okresním úřadě. Snaha o vytvoření jednotné kodifikace v oblasti občanského a rodinného práva trvala téměř dvacet let. Nacistická okupace a rozpoutání 2. světové války však vše zmařilo.

Ústava z 9.května 1948–tj. ústavní zákon č. 150/1948 Sb. proklamovala stejné postavení mužů a žen v rodině i ve společnosti a stejný přístup ke vzdělání i ke všem úřadům a hodnostem. Manželství, rodina a mateřství byly postaveny pod ochranu státu a došlo k odstranění jakékoliv diskriminace dětí podle jejich původu.

V roce 1949 vypracovala smíšená česko-polská komise *Zákon č. 265/1949 Sb. o právu rodinném*. Tímto byla oddělena právní úprava rodinných vztahů od občanského zákoníku a rodinné právo se stalo samostatným právním odvětvím. Tento nově přijatý zákon vycházel ze sovětského pojetí rodinného práva a obsahoval řadu změn založených na principech lidově demokratického zřízení. Především pak zavedl obligatorní občanský sňatek, došlo ke zrovnoprávnění žen a všech dětí, bylo zdůrazněno rovnocenné postavení obou rodičů a byla odstraněna zásada nadřazenosti manžela. V oblasti majetkoprávní pak došlo ke vzniku institutu zákonného majetkového společenství manželů.

3.5 Rodinné právo od roku 1963

Rok 1963 byl zlomovým rokem v právní úpravě rodinného práva, neboť byl přijat *Zákon č. 94/1963 Sb. o právu rodinném*, který je ve znění pozdějších novel platný a účinný dodnes. Zásadní změnu nalezneme především v právní úpravě majetkových vztahů mezi manžely, která byla začleněna zpět do občanského zákoníku a dosavadní majetkové společenství se přeměnilo na bezpodílové spoluvlastnictví manželů. Při rozvodu soud zkoumal příčiny, které způsobily rozvrat manželství, upustil však od formálního výroku o vině při rozvodu. Součástí rozvodového rozsudku bylo rozhodnutí

týkajících se práv a povinnosti rodičů k jejich nezletilým dětem po dobu po rozvodu a až na výjimky nebylo třeba schválení soudu ohledně otázky styku rodičů s dítětem. Novelou z r. 1992 bylo opět umožněno uzavírání církevního sňatku. Nejvýznamnější novelizací z posledních let je pak přijetí *Zákona č. 91/1998 Sb.-tzv. velká novela zákona o rodině*, který s účinností od 1.8.1998 zvýšil ochranu zájmů nezletilých dětí v souvislosti s rozvodem manželství jejich rodičů, a to ve dvojnásobném směru: došlo k oddělení řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem od rozvodového řízení a novela upravila i možnost nepovolit za jistých podmínek rozvod manželství po dobu nezletilosti dítěte. Dále pak byl zaveden institut tzv. nesporného rozvodu. Citovaný zákon rovněž novelizoval ustanovení *občanského zákoníku* v oblasti společného jmění manželů, *občanský soudní řád* nebo ustanovení z oblasti *sociálního zabezpečení*.¹⁴

4. ROZVOD MANŽELSTVÍ A NEZLETILÉ DĚTI

4.1. Rozvod manželství

Uvažují-li bezdětní manželé o rozvodu, závisí jejich rozhodnutí pouze na tom, zda oni sami chtějí v manželství setrvat či nikoliv. V případě, že se z manželství narodily děti, je situace o mnoho složitější, neboť manželé musí při rozhodování o případném rozvodu brát v potaz také zájmy svých dětí. Je třeba, aby si rodiče uvědomili, že sice přestávají být manžely, ale nepřestávají být rodiči a posoudili dopad rozvodu na svoje děti. Je pravděpodobné, že rozvod děti negativně poznamená možná i na celý život. Ponechme stranou způsob a možnosti tzv. sporného a nesporného rozvodu, jelikož toto není předmětem této rigorózní práce a podívejme se na rozvod manželství z hlediska dopadu rozvodu manželství na nezletilé děti.

Ochrana nezletilých dětí v souvislosti s rozvodem manželství jejich rodičů se přijetím *tzv. velké novely zákona o rodině z roku*

¹⁴ Radvanová, S.-Zuklinová, M., *Kurs občanského práva, Instituty rodinného práva*, C.H.Beck, 1999, str. 11

1998 podstatně zvýšila. Nezletilé děti jsou proti rozvodu svých rodičů částečně chráněny *zákonem o rodině*, který stanoví: „Mají-li manželé nezletilé děti, nemůže být manželství rozvedeno, bylo-li by to v rozporu se zájmem těchto dětí, daným zvláštními důvody.“¹⁵ Těmito zvláštními důvody mohou být např. zdravotní a psychické problémy dítěte, silná citová vázanost dítěte na oba rodiče, finanční a majetkové důvody apod. Další novum oproti právní úpravě účinné před 1.8.1998 je oddělení opatrovnického a rozvodového řízení,¹⁶ kdy *zákon o rodině* výslovně stanoví: „Manželství nelze rozvést, dokud nenabude právní moci rozhodnutí o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu, které vydá soud v řízení podle §176 občanského soudního řádu“¹⁷ tedy v řízení péče soudu o nezletilé.

4.2. Vzájemný vztah opatrovnického a rozvodového řízení

Jak již bylo shora předznamenáno, tzv. *velká novela zákona o rodině* oddělila opatrovnické a rozvodové řízení na dvě zcela samostatná řízení a stanovila i odlišnou místní příslušnost soudů u těchto řízení.

Hlavním smyslem oddělení opatrovnického řízení od řízení rozvodového byla snaha zabránit dlouhodobým sporům o děti poté, co samo manželství již bylo pravomocně rozvedeno. Místní příslušnost soudu péče o nezletilé je nyní dána § 88 *písm. c) o. s. ř.*, kdy opatrovnickém řízení vede soud v jehož obvodu má nezletilý, na základě dohody rodičů nebo rozhodnutí soudu, své bydliště. Naproti tomu řízení o rozvodu manželství koná ve smyslu *ust. § 88 písm. a) o. s. ř.* soud, v jehož obvodu měli manželé poslední společné bydliště, bydlí-li v obvodu tohoto soudu alespoň jeden z manželů, případně obecný soud žalovaného nebo žalobce. Je tedy zřejmé, že může nastat situace, kdy o úpravě poměrů k nezletilému dítěti rozhoduje jiný okresní

¹⁵ Srov. § 24 odst. 2 ZOR

¹⁶ Zákon č. 91/1998 Sb., tedy tzv. *velká novela zákona o rodině*, účinný od 1.8.1998 zrušil § 113 odst. 1 o. s. ř., který upravoval spojení rozvodového řízení a řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu

¹⁷ Srov. § 25 ZOR

soud než který rozhoduje o rozvodu manželství. Tímto je zajištěna vyšší míra ochrany zájmů nezletilého, neboť opatrovnický soudce již mohl v minulosti o dítěti rozhodovat, např. v rámci rozhodování o úpravě výchovy a výživy dítěte v případě, že spolu rodiče nezletilého dítěte nežijí¹⁸ a opatrovnický soudce je specializovaným odborníkem, který sleduje především blaho dítěte.

4.3. Vzájemný vztah opatrovnického řízení a řízení podle § 50 zákona o rodině

Nežijí-li rodiče nezletilého dítěte spolu a nedohodnou-li se o úpravě výchovy a výživy dítěte, může soud i bez návrhu rozhodnout, komu bude dítě svěřeno do výchovy a jak má každý z rodičů přispívat na jeho výživu.¹⁹ Tato situace se samozřejmě netýká pouze manželů, ale i nesezdaných párů, avšak v případě rozvodu manželů mohou nastat následující situace. Opatrovnický soud již pravomocně rozhodl ve smyslu § 50 zákona o rodině, neboť manželé spolu nežijí a nedohodli se o úpravě výchovy a výživy nezletilého dítěte, kdy však toto rozhodnutí opatrovnického soudu nelze bez dalšího akceptovat i jako rozhodnutí upravující poměry k nezletilému dítěti pro dobu po rozvodu manželství a opatrovnický soud musí tedy ve věci znovu rozhodnout a určit, komu bude nezletilé dítě pro dobu po rozvodu manželů svěřeno do péče a jak má každý z manželů přispívat na jeho výživu. Další situace nastává, pokud u opatrovnického soudu je vedeno řízení o úpravě poměrů k nezletilému dítěti podle § 50 zákona o rodině a jeden z manželů v tomto období podá návrh na rozvod manželství, kdy v této souvislosti je možné, aby opatrovnický soud i bez návrhu rozšířil toto již zahájené řízení o řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem po dobu po rozvodu.²⁰

¹⁸ Srov. § 50 ZOR

¹⁹ Srov. § 50 ZOR

²⁰ Hrušáková, M., Rodinné právo v aplikační praxi, rozvod-Děti-Výživné, C.H.BECK, Edice Právních rozhledů, str. 27

5. ÚPRAVA POMĚRŮ K NEZLETILÝM DĚTEM

5.1. **Obecně o úpravě poměrů k nezletilým dětem**

Manželství nemůže být rozvedeno, dokud nenabude právní moci rozhodnutí o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu, a pokud nežijí rodiče nezletilého dítěte spolu a nedohodnou-li se o úpravě výchovy a výživy dítěte, může soud rozhodnout, komu bude dítě svěřeno do výchovy a jak má každý z rodičů přispívat na jeho výživu.²¹

Nežijí-li rodiče nezletilého dítěte spolu, a nedohodnou-li se o úpravě výchovy a výživy dítěte, může soud i bez návrhu rozhodnout, komu bude dítě svěřeno do výchovy a jak má každý z rodičů přispívat na jeho výživu.²² Rozhodování soudu v případě rodičů, kteří spolu nežijí se týká jak sezdaných, tak nesezdaných párů. Přitom skutečnost, zda rodiče dítěte spolu žijí, není vázána na společné bydliště, neboť rodiče mohou bydlet v jednu bytě, ale nežijí spolu a naopak můžou z různých např. pracovních, studijních důvodů bydlet odděleně, ale přesto spolu, ve smyslu zákona, žijí. Pokud tedy rodiče nezletilého dítěte spolu nežijí, musí se dohodnout na úpravě výchovy a výživy dítěte a jestliže toho nejsou schopni, musí o tomto rozhodnout i bez návrhu soud. Jestliže rodiče nežijí spolu, je narušeno normální rodinné prostředí a tím i řádný výkon rodičovských práv a povinností vůči dětem. V praxi se podle tohoto ustanovení nejčastěji řeší případy, kdy rodiče dítěte spolu neuzavřeli manželství a kdy rodiče jsou sice manžely, ale nežijí spolu, ačkoliv nepodali žádost o rozvod manželství a některý z rodičů neplní svou vyživovací povinnost.

Problémem bývá určení zda spolu rodiče žijí či ne v situaci, kdy jeden z rodičů je ve výkonu trestu odnětí svobody. Pokud rodiče

²¹ Srov. § 25 ZOR a § 50 ZOR

Poznámka: ještě je třeba připomenout ust. § 24a ZOR, tedy že v případě tzv. nesporného rozvodu musí být předloženo pravomocné rozhodnutí soudu o schválení dohody o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu

²² Srov. § 50 odst. 1 ZOR

nezletilého dítěte udržují i v době výkonu trestu jednoho z nich, vzájemný kontakt a pečují spolu o společnou domácnost např. tím, že jsou v osobním styku v době návštěv, odsouzený se snaží hmotně podporovat rodinu, poskytovat výživu dětem apod., jde o obdobný případ jako u odděleného bydlení rodičů dítěte, tedy rodiče spolu i v tomto případě nadále žijí.

V obou shora uvedených případech je tedy rozhodnutím soudu nebo dohodou rodičů nutné stanovit, komu bude dítě svěřeno do výchovy. Dítě může být:

- svěřeno do péče jednoho z rodičů
- svěřeno do společné výchovy
- svěřeno do střídavé výchovy

Pojem výchovy zákon blížeji nedefinuje, ale ze skutečnosti, že rodič má právo a povinnost dítě vychovávat, je vyvozována řada dílčích oprávnění. Některá z těchto oprávnění lze vyčíst přímo ze *zákona o rodině, z Listiny základních práv a svobod* a z mezinárodních úmluv. Příkladem je o oprávnění mít dítě u sebe, právo určit místo pobytu dítěte, právo určit povolání dítěte ve shodě s jeho zájmy apod. U druhého rodiče, který nemá dítě ve své výchově, je pak nutné dohodou rodičů a případně též autoritativním výrokem soudu, upravit výživné pro nezl. dítě a styk tohoto rodiče s nezletilým dítětem.

5.2. Zájem dítěte a právo dítěte vyjádřit svůj názor

Kritéria pro svěřením dítěte do výchovy některému z rodičů jsou upravena v § 26 odst. 4 *zákona o rodině*. Soud musí především sledovat zájem dítěte s ohledem na jeho osobnost, zejména vloh, schopnosti a vývojové možnosti a se zřetelem na životní poměry rodičů. Co je však v zájmu dítěte? Zákon příkladem uvádí, že soud má při svěřování dítěte do výchovy rodičů dbát, aby bylo respektováno právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi a právo druhého rodiče na pravidelnou informaci o dítěti. Soud má přihlídnout k citové

orientaci a zázemí dítěte, výchovné schopnosti a odpovědnosti rodiče, k citovým vazbám na sourozence, prarodiče a další příbuzné a též k hmotnému zabezpečení ze strany rodiče včetně bytových poměrů. Dále má soud vždy vzít v úvahu, kdo dosud dbal o výchovu dítěte a to jak po stránce citové, rozumové a mravní.²³ Kritérii pro posouzení kvality výchovných schopností rodičů jsou například osobnost rodiče, jeho citová zralost, vztah rodiče k dítěti, charakter a morálka rodiče. Dále by se soud měl zabývat otázkou, zda je rodič schopen respektovat právo dítěte stýkat se s druhým rodičem. Soud by jistě neměl opomíjet i další důležitý aspekt, kterým je věk dítěte, kdy v případě útlého věku dítěte je, vzhledem k fyziologickým potřebám dítěte, většinou vhodnější svěřit dítě matce, ale nemusí tomu tak být samozřejmě vždy. V souvislosti se shora uvedenými kritérii pro svěřeni dítěte do výchovy některému z rodičů je často nutné nechat vypracovat znalecký posudek.

Právo dítěte vyjádřit svůj vlastní názor v řízení o úpravě jeho poměrů přímo vyplývá z ustanovení § 31 odst. 2 zákona o rodině. Podle tohoto ustanovení má dítě, které je schopno s ohledem na stupeň svého vývoje vytvořit si vlastní názor a posoudit dosah opatření jeho se týkajících, právo obdržet potřebné informace, svobodně se vyjadřovat ke všem rozhodnutím rodičů týkajícím se podstatných záležitostí jeho osoby a být slyšeno v každém řízení, v němž se o takových záležitostech rozhoduje. Toto ustanovení zákona o rodině je zcela v souladu s čl. 12 Úmluvy o právech dítěte.²⁴

Je však nezbytné, aby soud posuzoval názor nezletilého s ohledem na jeho věk a rozumovou vyspělost a z těchto skutečností vycházel při posuzování relevance názoru nezletilého. Klinický psycholog R.A. Warshak k tomu uvádí, že je nevhodné, aby se soudce ptal dítěte přímo na otázku se kterým rodičem by raději žilo, neboť dítě by pak mohlo dojít pocitu, že o porozvodovém uspořádání rozhoduje ono samo a nikoliv soudce, což by mohlo vést k pocitu

²³ Srov. § 26 odst. 4,5 ZOR

²⁴ Úmluva o právech dítěte přijatá dne 20.11.1989 v New Yorku

jeho viny.²⁵ V případě výsledku nezletilého dítěte se můžeme setkat s dalším úskalím, kterým je možnost, že dítě trpí tzv. *syndromem zavrženého rodiče*. Dítě může být popouzeno proti jednomu z rodičů a nemůže tak objektivně vyslovit svůj vlastní názor. Vzhledem k okolnosti, že soudce musí být především vynikajícím znalcem práva a nikoliv psychologem, je opět možné doporučit nechat vypracovat znalecký posudek.

5.3. Svěření dítěte do výchovy jednoho z rodičů

Zatím nejběžnějším způsobem při rozhodování soudů o úpravě poměrů k nezletilým dětem je jistě svěření dítěte do výchovy jednomu z rodičů a současné rozhodnutí soudu o tom, jak má každý z rodičů přispívat na jeho výživu.²⁶ V této souvislosti je nutné opět připomenout, že rozhodnutí soudu o úpravě výkonu rodičovské zodpovědnosti může být nahrazeno dohodou rodičů, která ke své platnosti potřebuje schválení soudu.²⁷ Taková dohoda nemá povahu soudního smíru, ale o jejím schválení rozhoduje soud rozsudkem proti němuž je možno podat odvolání. Jinak pro rozhodování soudu o schválení dohody rodičů platí stejné zásady, jako pro rozhodování soudu o výchově a výživě nezletilého dítěte, tedy především zásada zájmu dítěte a rozhodnutí o schválení dohody rodičů musí být podloženo náležitým zjištěním skutečného stavu věci.²⁸

V případech, kdy je dítě svěřeno do výchovy jen jednomu z rodičů, má ten z rodičů, který je pověřený péčí o dítě, právo mít dítě u sebe²⁹ a z toho vyplývající výhradní pravomoc v rozhodování o otázkách denního života dítěte. Rodič, kterému je dítě svěřeno do péče, poskytuje dítěti vše potřebné k jeho všestrannému vývoji, tak jak to odpovídá věku a především individuálním zájmům toho kterého dítěte. Je také možné, aby tento rodič po dočasnou dobu

²⁵ Warshak, R.A., *Revoluce v porozvodové péči o děti*, Portál, 1996

²⁶ Srov. § 26 odst. 1 ZOR

²⁷ Srov. § 26 odst. 3 ZOR a § 50 odst. 2 ZOR

²⁸ Srov. § 153 odst. 1 o.s.ř.

²⁹ Pozn. někdy je též hovořeno o tzv. residenčním modelu, srov. Radvanová, S., *Výkon rodičovských práv*, Právo a rodina č. 4/2001, LINDE nakladatelství s.r.o., 2001

přenesl výkon péče o dítě na jinou osobu, a to i bez souhlasu druhého rodiče, neboť zákon nestanoví, že rodič je povinen pečovat o dítě osobně. Musí se ovšem samozřejmě jednat o svěření dítěte do péče jiné osoby jen na přechodnou dobu, protože výchova dítěte zajišťovaná třetí osobou v případě, že oba rodiče dítěte jsou výchovně způsobilí, by jistě nebyla v souladu se zájmem dítěte. Vzhledem k okolnosti, že pravomocné rozhodnutí soudu o výchově a výživě dítěte nemá povahu *rei iudicate* (překážky věci pravomocně rozhodnuté) a v souladu s klauzulí nezměněných poměrů stanovenou v § 28 zákona o rodině, by takový případ mohl být považován za změnu poměrů zakládající právo soudu změnit rozhodnutí nebo dohodu rodičů o výkonu jejich rodičovských práv a povinností a to i bez návrhu.

Druhému z rodičů, který nemá dítě ve své péči je stanovena povinnost přispívat na výživu dítěte. Výživné se většinou hradí k rukám toho z rodičů, který má dítě ve své péči. Praktické je stanovit v rozsudku povinnost zřídit účet na jméno dítěte a povinný rodič pak v tomto případě přispívá na výživu přímo na účet dítěte, což může být vzhledem k časté rivalitě mezi rodiči pro povinného rodiče příjemnější, jelikož tím získá větší jistotu, že finanční prostředky nebude využívat druhý rodič pro svojí vlastní potřebu. Podrobněji se budu stanovením výživného zabývat v příslušných kapitolách této rigorózní práce.

Pokud to vyžaduje zájem na výchově dítěte a poměry v rodině, může soud již v rámci rozhodnutí o úpravě poměrů k nezletilému dítěti upravit styk rodičů s dítětem. Jinak ovšem dohoda o styku rodičů s dítětem nepodléhá schválení soudu. Blíže o úpravě styku rodičů s dítětem pohovoříme v následujících kapitolách.

6. SPOLEČNÁ A STŘÍDAVÁ VÝCHOVA

„Když Filémon a Bauksis zjistili, že jejich do té doby spokojené manželství je rozvráceno aktuálním nedostatkem společných zájmů, svorně pronesli: „Přestáváme být manželi, ale zůstáváme rodiči!“ Filémon navrhoval, aby i po rozvodu pečovali o svá dítka rukou společnou a nerozdílnou. Bauksis soudila, že lépe bude se v péči střídat – měsíc jeden, druhý měsíce druhý ...“³⁰

6.1. Předpoklady pro svěření dítěte do společné nebo střídavé výchovy

Společná a střídavá výchova jsou instituty, které byly do českého rodinného práva zavedeny až *tzv. velkou novelou zákona o rodině* s účinností od 1.8.1998. *Zákon o rodině* uvádí, že: „Jsou-li oba rodiče způsobilí dítě vychovávat a mají-li o výchovu zájem, může soud svěřit dítě do společné, popřípadě střídavé výchovy obou rodičů, je-li to v zájmu dítěte a budou-li tak lépe zajištěny jeho potřeby“.³¹ Je také možné, aby rodiče uzavřeli dohodu o společné či střídavé výchově svého dítěte a předložili jí ke schválení soudu.³² Ze starší judikatury je však zřejmé, že již před touto výslovnou zákonnou úpravou bylo možné, aby soud rozhodl tak, že nezletilé dítě svěří do střídavé výchovy obou rodičů, neboť žádné ustanovení zákona o rodině před shora zmiňovanou novelizací sice střídavou výchovu neupravovalo, ale zároveň ani nevylučovalo.³³

Společná a střídavá výchova musí být především v zájmu dítěte s čímž souvisí i zjišťování názorů tohoto dítěte na takovou výchovu. O tom, co je v zájmu dítěte a o povinnosti soudu zjišťovat názor dítěte, je blíže pojednáno v příslušných kapitolách této práce. Dalšími nezbytnými zákonnými předpoklady pro svěření dítěte do

³⁰ Hrušáková, M.- Novák, T., Reálně o společné či střídavé porozvodové výchově, Bulletin advokacie č. 3/1999

³¹ Ust. § 26 odst. 2 ZOR

³² Ust. § 26 odst. 3 ZOR

³³ Poznámka: rozhodování soudů o svěření nezletilého dítěte do střídavé výchovy se před novelou z roku 1998 opíralo o gramatický výklad ust. § 50 ZOR, který nevylučoval, aby se rodiče při výchově svého dítěte střídali, neboť toto ustanovení pouze pravilo, že soud rozhodne, komu bude dítě svěřeno do výchovy, nežijí-li rodiče spolu. Nešlo tedy vyloučit ani možnost svěření dítěte do střídavé výchovy.

společné či střídavé výchovy obou rodičů je pak způsobilost rodičů k výchově dítěte a zájem rodičů o tuto výchovu.

Způsobilost rodičů k výchově dítěte předpokládá přiměřené osobnostní rysy rodičů. Rodič musí být vyrovnanou osobností s morálními a citovými předpoklady pro výchovu nezletilého dítěte a jeho schopnost kooperace s druhým rodičem v rámci výchovy dítěte nesmí být narušena. Pak by totiž mohlo docházet k popouzení dítěte proti druhému rodiči a řádná společná nebo střídavá výchova by tím byla znemožněna.

Zájem rodičů o společnou či střídavou výchovu předpokládá především souhlas rodičů s touto výchovou. Ačkoliv *zákon o rodině* výslovně nevyžaduje, aby se rodiče na společné či střídavé výchově museli dohodnout, je zřejmé, že takovouto výchovu nebude možné realizovat mezi rodiči, kteří nejsou schopni spolu vůbec komunikovat nebo mezi nimiž dochází k neustálým konfliktům a vzájemnému osočování. V této souvislosti by bylo *de lege ferenda* vhodné posoudit, zda nepodmínit možnost svěření dítěte do společné či střídavé výchovy výslovnou dohodou rodičů, neboť autoritativní výrok soudu o svěření dítěte do společné či střídavé výchovy při absenci skutečného zájmu a spolupráce mezi oběma rodiči, je dle mého názoru v rozporu s principem blaha dítěte, jakožto nejdůležitějším principem rodinného práva.

Dalšími, v zákoně již výslovně neuvedenými, předpoklady pro svěření dítěte do společné či střídavé výchovy jsou i vzájemná ochota a možnost řádného plnění svých finančních závazků vůči dítěti, přiměřené sociální a prostorové poměry, čímž je především umožnění docházky dítěte do stejné školy, na zájmové kroužky apod. Patří sem i dohoda a snaha rodičů kooperovat v běžných každodenních činnostech jako jsou např. praní a žehlení prádla, doučování dítěte aj. V neposlední řadě je nutné, aby ani na jedné straně nehrozilo negativní ovlivňování dítěte ze strany dalších blízkých osob z rodiny toho kterého rodiče, a aby si rodiče byli

vědomí nepostradatelnosti a důležitosti druhého rodiče pro výchovu dítěte.

Z výše uvedeného vyplývá, že pokud má být o společné nebo střídavé výchově soudem rozhodnuto, měl by soud spíše schválit dohodu rodičů v souladu s *ust. § 26 odst. 3 zákona o rodině*, než autoritativně tuto výchovu nařídit. Avšak při absenci výslovného zákonného ustanovení o možnosti soudu svěřit dítě do společné či střídavé výchovy výlučně na základě dohody rodičů, je v praxi možné, že i při splnění zákonných podmínek pro svěřením dítěte do této výchovy nebude tato výchova fungovat a ve svém důsledku tedy nebude v zájmu dítěte.

6.2. Společná výchova

Společná výchova vychází ze západoevropské úpravy tzv. *joint custody*, která znamená, že rodič kterému nebylo po rozvodu svěřeno dítě do výchovy, neztrácí svá rodičovská práva vůči dítěti a je i nadále oprávněn rozhodovat o podstatných záležitostech týkajících se dítěte, ale dítě v tomto případě žije pouze s jedním z rodičů. V pojetí našeho zákona je však úprava společné výchovy dosti odlišná a společná výchova neznámá nic jiného, než že poměry dítěte nejsou po dobu po rozvodu upraveny, tj. ve vztahu k dítěti jako kdyby k rozvodu manželství jeho rodičů nedošlo.³⁴ Je tomu tak zejména v situaci, kdy i po rozvodu manželství zůstávají partneři nadále v určité formě společného soužití, tedy většinou společně nadále bydlí, společně uhrazují část svých potřeb a jsou schopni společně pečovat o děti. V tomto případě lze však polemizovat o hlubokém a trvalém rozvratu manželství, kdy proklamace takového rozvratu je vždy zdůvodněním rozvodu. Jestliže spolu manželé dokáží i po rozvodu bezproblémově komunikovat, nadále přebývat ve stejném bytě a dohodnout se téměř na všem, pak zůstává otázkou z jakého důvodu se rozvádějí a co rozvodem vyřešili. V tomto kontextu mne napadá snad pouze rozvod manželství kvůli potřebě

³⁴ Hrušáková, M., *Rozvod a paragrafy*, Computer press, 2001, str. 43

zániku a vypořádání společného jmění manželů, kdy jeden z manželů začne být ve větší míře zadlužen a rozvodem vyřeší hrozbu exekuce a konkurzu na společný majetek manželů, avšak citové vazby k druhému z manželů a k rodině zůstávají zachovány.

V souvislosti se společnou výchovu se často diskutuje o stanovení výživného na dítě, kdy názory k tomuto tématu nejsou sjednoceny. Zastánci teorie o nemožnosti stanovení výživného na dítě v případě svěřeni dítěte do společné výchovy argumentují tím, že ve společné výchově je zahrnuta i společná úhrada materiálních potřeb dítěte.³⁵ Naopak jiní právní teoretici zastávají názor, že stanovení výživného i pro případ svěřeni dítěte do společné výchovy obou rodičů je možné a poukazují přitom na skutečnost, že s rozhodováním o výchově je rozhodování o výživném vždy velmi úzce spojeno. Dále poukazují na skutečnost, že pokud by byl proti jednomu z rodičů veden výkon rozhodnutí srážkami ze mzdy, bylo by dítě zvýhodněno zajištěním druhé třetiny mzdy povinného.³⁶ Osobně se přikláním spíše k názoru, že v případě společné výchovy není stanovení výživného možné a především ani praktické. Jestliže při společné výchově neexistuje svěřeni dítěte do výchovy jednoho z rodičů, stanovení výživného jednomu z rodičů, či každému z rodičů zvláště je značně nepraktické, a proto záleží na ujednání rodičů o tom, jakým způsobem a v jakém rozsahu bude každý z rodičů hradit náklady na nezř. dítě, kdo bude zabezpečovat stravu dítěte, hradit jeho běžné potřeby apod.

Úprava styku rodičů s dítětem je již ze samotného pojmu společné výchovy vyloučena. Pokud je totiž dítě zároveň ve výchově obou rodičů znamená to, že se s oběma rodiči neomezeně stýká a styk rodičů s dítětem tedy není třeba upravovat ani dohodou rodičů ani rozhodnutím soudu.

³⁵ Srov. Hrušáková, M., Rozvod a paragrafy, Computer press, 2001

³⁶ Srov. Holub, M.- Nová, H., Zákon o rodině a předpisy související, 6. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1.2.2004, Linde Praha a.s., 2004

6.3. Střídavá výchova

Střídavá výchova spočívá v tom, že dítě je svěřeno v určitém přesně vymezeném časovém období do výchovy jednoho rodiče a v dalším časovém období do výchovy druhého rodiče. Soud současně vymezí práva a povinnosti obou rodičů. V zákoně není nikde uvedeno, po jaký časový úsek má být dítě ve výchově toho kterého rodiče, avšak v praxi převládá model po měsíci a u dítěte útlého věku po týdnu.

Základním předpokladem svěřením dítěte do střídavé výchovy je, aby spolu rodiče uměli a dokázali komunikovat a vzájemně spolupracovat, a aby měli i přiměřeně obdobné výchovné přístupy. Rodiče ani příbuzní také nesmí očeřňovat druhého rodiče před dítětem a soutěžit o lásku dítěte. Každý z rodičů by měl pravidelně informovat druhého rodiče o tom, co se dítěti přihodilo v době pobytu u druhého rodiče. Rodiče by dále měli dopředu zvážit a dohodnout se, jak se bude dítě stěhovat, u koho z rodičů bude mít dítě uloženy školní pomůcky a v neposlední řadě je třeba i přesně dohodnout, v jakém stavu a kdy přesně se bude dítě vracet, zda bude mít vyžehlené prádlo nebo bude mít u každého z rodičů svoje šaty a nebude si tedy věci osobní potřeby přenášet vůbec.

Důležitou skutečností řádného fungování střídavé výchovy je, aby rodiče dítěte měli svá bydliště od sebe dost blízko tak, aby dítě které má povinnou školní docházku nebo studuje, mohlo navštěvovat stejnou školu, stejné zájmové kroužky a nemuselo měnit okruh svých kamarádů. Taktéž musí být jasné, co který z rodičů bude dítěti hradit, a to především s ohledem na finančně náročnější předměty dlouhodobé spotřeby jako jsou např. lyže, počítač apod., kdo bude platit školní výlety a jiné zájmové aktivity dítěte, případně jak se na těchto výdajích bude podílet každý z rodičů. Rodiče se zároveň musí dohodnout na trvalém bydlišti dítěte a třeba i na tom, kdo z nich bude uplatňovat v rámci výpočtu daně z příjmu fyzických osob odpočitatelnou položku na dítě, nebo který z rodičů bude pobírat

přídavky na děti.³⁷ Je tedy zřejmé, že rodiče musí mít ve svých povinnostech jasno a dohodnout až do detailu záležitosti týkající se výchovy a životního stylu dítěte.

V praxi není pochyb o tom, že v případě střídavé výchovy lze stanovit výživné. Výživné je obecně v souladu s *ust. § 97 odst. 1 zákona o rodině* třeba platit v pravidelných opětuujících se částkách, které jsou splatné vždy na měsíc dopředu. Pokud je tedy střídavá výchova realizována v měsíčních intervalech, pak stanovení výživného nečiní problémy. U dětí předškolního a školního věku se však často stává, že střídavá výchova je realizována v týdenních či čtrnáctidenních intervalech, avšak i v tomto případě musí být výživné stanoveno v měsíčních splátkách. V tomto případě by měla být zohledněna skutečnost, že část měsíce bude mít dítě u sebe druhý rodič a při rozdílných schopnostech, možnostech a majetkových poměrech rodičů by pak mělo být stanoveno výživné zohledňující výše uvedené skutečnosti. Poměrně často je však výživné rodičům stanoveno ve stejné výši a to s ohledem na v podstatě vyrovnané schopnosti, možnosti a majetkové poměry obou rodičů, takže si rodiče fakticky navzájem nic neplatí. V této souvislosti je však třeba upozornit na *ust. § 97 odst. 3 zákona o rodině*, kdy započtení pohledávek na výživné, které je poskytováno nezl. dítěti je nepřípustné a teoreticky by si tedy rodiče měli částky výživného navzájem posílat, k čemuž v praxi samozřejmě nedochází. Jestliže však chce některý z rodičů uplatnit nárok na dávky státní sociální podpory, je nutné poznamenat, že rozvedení manželé již nejsou společně posuzovanými osobami ve smyslu *zákona o státní sociální podpoře*.

Pokud jde o úpravu styku k nezletilým dětem v případě střídavé výchovy, pak musím konstatovat, že odborné knihy a články o tomto mlčí. Dle mého názoru je tedy zcela na rodičích, zda je pro ně akceptovatelný styk druhého rodiče s dítětem i mimo časový úsek po

³⁷ Srov. § 7 odst. 3 zák. č. 117/1995 Sb. *Zákona o státní sociální podpoře*

který má tento rodič dítě ve své výchově. Vzhledem k okolnosti, že k řádnému fungování střídavé výchovy je nutná kooperace a dobrá komunikativnost mezi rodiči, nevidím problém v tom, proč by rodič nemohl připustit styk dítěte s druhým rodičem mimo termín v němž má dítě ve výchově, a to například za účelem slavnostní narozeninové večeře. Dlouhodobější zamýšlené dovolené a výlety s dítětem by se však měli uskutečňovat v rámci termínu, v němž má ten který rodič dítě ve své výchově, aby tak nedocházelo ke zbytečným konfliktům.

7. VYŽIVOVACÍ POVINNOST

7.1. **Obecně o vyživovací povinnosti**

Pojem výživné *zákon o rodině* přesně nevymezuje a přesná definice tohoto pojmu není nikde v zákoně stanovena. Z významu a úpravy tohoto institutu lze však nepochybně dovodit, že se jedná o majetkový soubor věcí a jiných předmětů penězi ocenitelných, který poskytuje jedna osoba druhé proto, aby uspokojovala její životní potřeby.³⁸ Výživným můžeme dále rozumět majetkové plnění za účelem úhrady osobních potřeb mezi osobami v příbuzenském nebo jiném rodinném poměru. Účelem poskytování výživného je pak uspokojení všech životních potřeb toho, komu má být poskytováno.³⁹ Životními potřebami však nejsou pouze samotná strava, jak by mohlo vyplývat z gramatického výkladu slova „výživné“, ale všechny náklady na osobní potřeby nezletilého dítěte, jako např. náklady na ošacení, bydlení, hygienické prostředky a také samozřejmě náklady na vzdělání a kulturní a sociální rozvoj dítěte. V *Úmluvě o právech dítěte* je výslovně stanoveno, že dítě má právo na životní úroveň nezbytnou pro jeho tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální vývoj, a že rodiče nebo jiné osoby, které se o dítě starají, nesou

³⁸ Knappová, M.- Švestka, J. a kolektiv, *Občanské právo hmotné*, Svazek III., ASPI Publishing, s.r.o., 2002, str. 152

³⁹ Holub, M.-Nová, H., *Zákon o rodině a předpisy související*, 6. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1.2.2004, Linde Praha a.s., 2004, str. 187

v rámci svých schopností a finančních možností základní odpovědnost za zabezpečení životních podmínek nezbytných pro rozvoj dítěte.⁴⁰

Výživné má tedy svůj majetkový aspekt, kterým je zabezpečování a úhrada potřeb oprávněného a svůj aspekt osobní, neboť je založeno na osobním vztahu povinného a oprávněného.

7.2. Právní povaha výživného

Nárok na výživné a vyživovací povinnost jsou založeny přímo v *zákoně o rodině*. To znamená, že ke vzniku vyživovací povinnosti postačí, aby zde existovaly podmínky které zákon stanoví, aniž by k tomu musely přistoupit jakékoliv další právní skutečnosti (např. dohoda účastníků, rozhodnutí státního orgánu, určitá událost apod.).⁴¹ Výživné, ačkoliv je samostatným nárokem, má úzký vztah i k jiným institutům rodinného práva jako např. k ustanovením o výchově nezletilých dětí, neboť povinnost rodičů zajistit jejich řádnou výchovu i výživu je třeba chápat komplexně, což se projevuje i v tom, že o výchově a výživě se za určitých okolností rozhoduje společně. Ustanovení *zákona o rodině* která upravují výživné, mají kogentní povahu a z tohoto důvodu nemohou být měněny dohodou mezi oprávněným a povinným, neboť z hlediska oprávněného jde o nezadatelné osobní právo a z hlediska povinného o povinnost, která nemůže být ani omezena ani vyloučena. Zásadně je tedy vyloučena jakákoliv dispozice s hmotněprávním nárokem na výživné, tedy např. dohody, které by měnily zákonné podmínky plnění, rozsahu a doby trvání vyživovací povinnosti, dále nelze vázat plnění výživného na splnění povinnosti osoby oprávněné apod. Takové právní úkony by byly ve smyslu *ust. § 39 občanského zákoníku* neplatné.

Zůstává otázkou, zda lze vyživovací povinnost rozšířit nad míru stanovenou zákonem, a to např. tak, že by byla dojednána mezi jinými osobami než stanoví zákon, anebo by byla časově prodloužena

⁴⁰ Srov. článek 27 Úmluvy o právech dítěte

⁴¹ Těžká, O., Vyživovací povinnost, Panorama, 1984, str. 20

apod. Je nepochybné, že takovéto rozšíření povinnosti by v zásadě plnilo svůj společenský účel a bylo ku prospěchu oprávněného, ale přesto jsem názoru, že vzhledem ke kogentním ustanovením o výživném, nelze takovéto dohody posuzovat jako výživné podle *zákona o rodině*, ale pouze jako innominátní smlouvy ve smyslu *ust. § 51 občanského zákoníku*.

Výživné má právní povahu samostatného a opakujícího se příjmu a z hlediska *občanského soudního řádu* se jedná o příjem nahrazující odměnu za práci ve smyslu *ust. § 299 odst. 1 o.s.ř.* a může být tedy postiženo výkonem rozhodnutí na peněžitá plnění. To znamená, že v případě, kdy příjemce výživného nesplní peněžitou povinnost uloženou mu soudním rozhodnutím, lze v rámci výkonu rozhodnutí postihnout i výživné které pobírá, avšak pouze za stejných podmínek, za nichž je postižitelná pracovní odměna.⁴²

Výživné může být také nahrazováno odpovědným subjektem v rámci institutu odpovědnosti za škodu způsobenou na zdraví, kdy na základě *ust. § 448 odst. 1 občanského zákoníku* je odpovědný subjekt povinen v případě smrti poškozeného hradit peněžitým důchodem náklady na výživu pozůstalým, kterým zemřelý výživu poskytoval nebo byl povinen poskytovat. Nezáleží tedy na tom, zda pozůstalí byli na zemřelého odkázáni výživou, ale k nároku na náhradu škody jsou legitimováni již z toho důvodu, že zemřelí k nim měl vyživovací povinnost.

7.3. Druhy vyživovací povinnosti

Výživné je právní institut, který je dále vnitřně diferencován a to podle povahy osobního poměru mezi oprávněným a povinným. *Zákon o rodině* rozeznává tyto druhy vyživovací povinnosti:

- vzájemnou vyživovací povinnost rodičů a dětí, zahrnující jednak vyživovací povinnost rodičů vůči dětem a vyživovací povinnost dětí vůči rodičům
- vyživovací povinnost mezi ostatními příbuznými

⁴² Těžká, O., *Vyživovací povinnost*, Panorama, 1984, str. 30

- vyživovací povinnost mezi manžely
- výživné rozvedeného manžela
- příspěvek na výživu a úhradu některých nákladů neprovdané matce

Všechny tyto druhy výživného mají některé společné rysy, které tvoří jednotu právního institutu výživného a jsou v zákoně upraveny pod rubrikou „společná ustanovení“. Již z pořadí právní úpravy výživného v *zákoně o rodině* je zřejmé, že výživné pro děti má přednostní postavení a to především proto, že společnost přiznává dětem zvýšenou ochranu. V dalším výkladu se tedy zaměřím už pouze na vyživovací povinnost rodičů vůči nezletilým dětem, což je mimo jiné tématem této práce.

7.4. Vyživovací povinnost rodičů k nezletilým dětem

Vyživovací povinnost rodičů k dětem je nejvýznamnějším a nejdůležitějším druhem vyživovací povinnosti, jejíž společensko-ekonomická funkce je ve srovnání s jinými druhy vyživovací povinnosti závažnější, neboť prostřednictvím plnění této vyživovací povinnosti se zajišťuje zdravý vývoj příští generace.⁴³ Vzhledem k významu zajištění řádného vývoje dětí je vyživovací povinnost rodičů k dětem zvýrazněna i v právní úpravě a *zákon o rodině* ji staví na přední místo před ostatními druhy vyživovací povinnosti.

Předpokladem existence vyživovací povinnosti rodičů vůči dětem je příbuzenský vztah, ať už biologický nebo založený na základě osvojení a dále skutečnost, že dítě není schopno samo se živit. Vyživovací povinnost mají oba rodiče nezletilého dítěte, přičemž podíl každého z nich je určován schopnostmi, možnostmi a majetkovými poměry každého z nich. Dojde-li tedy ke změně poměrů na straně jednoho z rodičů nebo nemůže-li některý z rodičů přechodně svoji vyživovací povinnost plnit, zvyšuje se podíl druhého rodiče v rámci jeho schopností, možností a majetkových poměrů.⁴⁴

⁴³ Těžká, O., *Vyživovací povinnost*, Panorama, 1984, str. 80

⁴⁴ Plecítý, V.- Salač, J., *Základy rodinného práva*, EUROUNION, 2001, str. 105

Pokud jde o podmínky vyživovací povinnosti, pak není rozlišováno mezi výživným poskytovaným zletilým či nezletilým dětem, avšak nabytí zletilosti má význam především z hlediska práva procesního, jak bude pojednáno v příslušných kapitolách této práce. Z hlediska hmotného práva je pak rozdíl v tom směru, že po nabytí zletilosti dítětem soud již nemusí obligatorně o vyživovací povinnosti rozhodovat v případech, kdy rodiče spolu nežijí a dále před rozvodem manželství. Také započtení pohledávek v případě nezletilosti dítěte je zcela vyloučeno, ale po dosažení zletilosti dítěte, je započtení vzájemných pohledávek dohodou možné a výživné pro zletilé děti je možné přiznat zásadně až ode dne zahájení řízení, avšak u nezletilých dětí je ho možné stanovit s účinností až tři roky před zahájením řízení.

Z povahy výživného plyne, že právo na výživné je osobním právem dítěte a jako takové je nutno pro každé dítě upravit ho soudním výrokem samostatně. V žádném případě nelze, aby soud stanovil společné výživné pro všechny sourozence, neboť v případě plnění jen části vyživovací povinnosti na toho kterého sourozence by rozhodnutí nebylo možno soudně vykonat. Je proto povinností soudu který rozhoduje o výživném pro několik nezl. dětí, aby stanovil výživné zvláštní částkou pro každé nezletilé dítě.

7.5. Subjekty vyživovací povinnosti

Pokud jde o subjekty vyživovací povinnosti k nezletilým dětem, je povinným subjektem rodič, bez ohledu na to zda mu náleží rodičovská zodpovědnost a oprávněným subjektem je nezletilé dítě. V případě osvojení vzniká mezi osvojitelem a osvojencem poměr jaký je mezi rodiči a dětmi a zanikají vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a původní rodinou,⁴⁵ tudíž zaniká vyživovací povinnost biologickým rodičům a vzniká osvojitelům. Při určení toho, kdo je rodičem dítěte je třeba vycházet z příslušných ustanovení *zákona o rodině*, kdy za matku je považována žena, která

⁴⁵ Srov. § 63 odst. 1, § 72 odst. 1 ZOR

dítě porodila a za otce ten, komu svědčí zákonná domněnka otcovství.

8. STANOVENÍ VYŽIVOVACÍ POVINNOSTI

8.1. Stanovení vyživovací povinnosti soudem

Ve fungující rodině, kde spolu rodiče a nezl. dítě žijí ve společné domácnosti, nedochází zpravidla k žádným problémům s plněním vyživovací povinnosti, která bývá plněna většinou naturálně, tj. přímou osobní péčí o dítě a uhrazováním jeho osobních potřeb a není tedy třeba určovat výši výživného soudem.

Úprava vyživovací povinnosti soudem přichází v úvahu většinou tehdy, nežijí-li rodiče nezletilého dítěte spolu a nedohodnou-li se o úpravě výchovy a výživy dítěte, event. i v případě, pokud sice spolu rodiče nezletilého žijí ve společné domácnosti, avšak jeden z rodičů neplní řádně a dobrovolně svou vyživovací povinnost k dítěti. O výživném bude soud rozhodovat také v případě podání návrhu na rozvod manželství, a to v opatrovnickém řízení, které předchází řízení o rozvodu manželství.⁴⁶

Nežijí-li rodiče nezletilého dítěte spolu, upraví soud rozsah jejich vyživovací povinnosti nebo schválí jejich dohodu o výši výživného.⁴⁷ Toto ustanovení zákona je ustanovením speciálním k ust. § 50 zákona o rodině, neboť se nezabývá celkově úpravou poměrů k nezl. dětem, ale konkrétně jen vyživovací povinnosti rodičů spolu nežijících. Jestliže rodiče spolu nežijí, a to z důvodu narušeného manželství nebo z důvodu, že vůbec nejsou manželi a nežijí spolu, je nutné aby jejich vyživovací povinnost k nezl. dítěti byla určena, přičemž však není rozhodující zda spolu bydlí či nikoliv. Rodiče mohou v tomto případě uzavřít dohodu o plnění vyživovací povinnosti, přičemž soud takovou dohodu pouze

⁴⁶ Srov. § 25 ZOR

⁴⁷ Srov. § 86 odst. 1 ZOR

schvaluje, a to především z hlediska zájmu dítěte. V případě, že se spolu nežijící rodiče o výživném na nezl. dítě nedohodnou, rozhodne o stanovení výživného soud.

Druhým důvodem, pro který je soud povinen stanovit výživné svým rozhodnutím je případ, že jeden z rodičů neplní svou vyživovací povinnost dobrovolně.⁴⁸ Tento případ pojmově předpokládá, že rodiče dítěte spolu sice žijí, ale jeden z nich výživné nezletilému neposkytuje.

Třetím případem soudního stanovení výživného je rozhodování o rozvodu rodičů, kdy manželství nelze rozvést, pokud nebude předloženo pravomocné rozhodnutí soudu o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu, vydané v opatrovnickém řízení. Tato úprava musí proběhnout i tehdy, jestliže poměry rodičů k dětem byly již před tím upraveny soudem, přičemž tato předchozí úprava pozbývá účinnosti.

Dále je vhodné alespoň zmínit povinnost soudu rozhodovat o vyživovací povinnosti k nezletilému dítěti při řízení o určení otcovství, se kterým je obligatorně spojeno řízení o výchově a výživě nezletilého dítěte.⁴⁹

8.2. Řízení ve věcech výživného

Právní úprava řízení ve věcech výživného je obsažena jednak v samotném *zákoně o rodině* a jednak v příslušných ustanoveních *občanského soudního řádu*. Ve věcech výživného je dána věcná příslušnost okresního soudu a výlučná místní příslušnost soudu ve smyslu *ust. § 88 písm. c) o.s.ř.*, kdy o výživném, tedy obecně i o úpravě poměrů k nezl. dětem, rozhoduje soud v jehož obvodu má nezletilý své bydliště. Řízení o výživném pro nezletilé dítě je možné zahájit i bez návrhu, neboť určení výživného pro nezletilé dítě patří mezi řízení ve věcech péče soudu o nezletilé ve smyslu *ust. § 176 o.s.ř.* K zahájení tohoto řízení bez návrhu dojde, jestliže soud při své

⁴⁸ Srov. § 86 odst. 2 ZOR

⁴⁹ Srov. § 113 o.s.ř.

činnosti zjistí, že jsou splněny hmotněprávní podmínky pro stanovení výživného pro nezletilé dítě. Jak bude ještě podrobněji popsáno níže, lze výživné pro nezletilé dítě přiznat i za dobu minulou a to zásadně od doby, kdy povinný přestal výživu dítěti poskytovat, nejdéle však za dobu tří let nazpět ode dne, kdy bylo řízení zahájeno.

8.3. Účastníci řízení

Ve věcech výživného pro nezletilé dítě jsou účastníky řízení navrhovatel a ti, o jejichž právech nebo povinnostech má být v řízení jednáno a dále ti, které zákon za účastníky označuje.⁵⁰ Ve smyslu tohoto vymezení tedy budou účastníky řízení i ti, o nichž se rozsudek výslovně zmiňovat nebude, ale jejichž právní postavení bude rozsudkem bezprostředně ovlivněno. Proto např. má-li být v řízení rozhodováno o vyživovací povinnosti otce k nezl. dítěti, bude jeho účastníkem i matka tohoto dítěte, které bylo dítě svěřeno do výchovy, a to ačkoliv se rozsudek o jejím peněžitém příspěvku na výživu a o výkonu osobní péče o dítě zmiňovat nebude.

Nezletilé dítě, o jehož výživě je rozhodováno, je samozřejmě vždy účastníkem řízení, avšak z důvodu nedostatku procesní způsobilosti je dítěti ustanoven zástupce. Jelikož jde o řízení v němž dochází ke střetu zájmů obou rodičů dítěte, nemůže být nezl. dítě zastoupeno svými zákonnými zástupci a je mu ustanoven kolizní opatrovník, kterým bývá zpravidla ustanoven orgán sociálně-právní ochrany dětí.

8.4. Klausule nezměněných poměrů

Platí zásada, že úprava výživného se děje vždy podle stavu, který je zde v době, kdy soud své rozhodnutí vydává. Změní-li se tedy poměry, může soud i bez návrhu změnit dohody a soudní rozhodnutí o výživném pro nezletilé děti,⁵¹ a to v souladu s klausulí nezměněných poměrů, tedy s klausulí *rebus sic stantibus*.

⁵⁰ Srov. § 94 odst. 1, 2 ZOR

⁵¹ Srov. § 99 ZOR

Dojde-li ke změně těchto poměrů, musí se to odrazit i v úpravě vyživovací povinnosti. Vzhledem k povaze výživného však nedochází při změně poměrů automaticky i ke změně vyživovací povinnosti, ale změna poměrů je pouze důvodem pro zahájení nového soudního řízení a to na návrh, ale i bez návrhu. Ve výroku nového rozsudku se vždy musí vyjádřit, že jde o změnu předchozí úpravy, neboť jinak by zde vedle sebe formálně existovala dvě rozhodnutí v téže věci. Může přitom dojít jak ke změně odůvodněných potřeb oprávněného dítěte, tak ke změně schopností, možností a majetkových poměrů povinného rodiče.

Pokud jde o změnu odůvodněných potřeb oprávněného, tyto se samozřejmě mění úměrně jeho věku. Je pochopitelné, že nezletilé dítě útlého věku má úplně jiné potřeby než např. dítě povinné školní docházkou. Ve své praxi často sepisují návrh na zvýšení výživného především v souvislosti s nastoupením nezletilého do první třídy základní školy, kdy potřeby nezletilého se značně rozšiřují, neboť je nutno mu nakoupit školní pomůcky a dítě dospívá do věku, kdy začíná navštěvovat zájmové kroužky, školní družiny apod. V souvislosti s tím jak dítě roste, je také zapotřebí mu neustále kupovat novou obuv a ošacení, neboť ze všeho dítě velice rychle odrůstá a v pubertálním věku mívá dítě často několik nákladných koníčků, což je nutné při stanovení resp. změně rozsahu vyživovací povinnosti zohlednit.

Samozřejmě může nastat i změna poměrů na straně povinného rodiče, kdy v důsledku jeho příjmů nemůže plnit vyživovací povinnost ve stanoveném rozsahu nebo naopak vzhledem k jeho nynějším majetkovým poměrům, by mohl plnit vyživovací povinnost ve větším rozsahu, než jaká byla určena původním rozsudkem soudu. Vždy se však musí jednat, a to jak na straně oprávněného tak povinného, o změnu poměrů závažnějšího a trvalejšího rázu.

Změnou, s níž přímo *zákon o rodině* obligatorně spojuje nutnost nové úpravy výživného k nezl. dítěti je rozvod rodičů.⁵² Pokud došlo ještě před rozvodem manželství k tomu, že soud upravil výživné rodičů k jejich nezl. dětem, anebo schválil dohodu rodičů o výši výživného, pozbývá tato úprava platnosti.

Povinností soudu, který má rozhodnout o nové úpravě výživy nezletilých dětí, je spolehlivě zjistit, kdy došlo ke změně poměrů a podle zjištěných skutečností určit počátek nově určeného rozsahu vyživovací povinnosti. Soudní rozhodnutí o výživném lze tedy změnit od změny poměrů i za dobu minulou, přičemž platí, že spotřebované výživné se nevrací.⁵³ To tedy znamená, že rodič, jehož vyživovací povinnost byla za minulou dobu snížena se nemůže s úspěchem domáhat zúčtování přeplatku na výživném z běžného výživného.⁵⁴

8.5. Stanovení výživného s cizím prvkem

Pod pojmem výživné s cizím prvkem rozumíme případy, kdy do konkrétního právního vztahu ohledně vyživovací povinnosti zasáhnou určité okolnosti, které přesahují rámec jednoho právního řádu. U stanovení výživného s cizím prvkem mohou nastat v zásadě pouze dvě situace, a to pokud povinný je cizincem a je mu určováno výživné které má být vypláceno nezl. dítěti do České republiky anebo pokud je povinný českým občanem a má platit výživné do ciziny.

Vždy je nutno především vyřešit otázku pravomoci českých soudů v těchto věcech v souladu se *Zákonem o mezinárodním právu soukromém a procesním č. 97/1963 Sb.*, který se však použije pouze tehdy, nestanoví-li něco jiného mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána. Mezi tyto mezinárodní smlouvy patří

⁵² Srov. § 26 ZOR

⁵³ Srov. § 99 odst. 1 ZOR

⁵⁴ Holub, M.-Nová, H., *Zákon o rodině a předpisy související*, 6.aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1.2.2004, Linde Praha a.s., 2004, str. 240

především *Úmluva o vymáhání výživného v cizině*⁵⁵ a *Haagská úmluva o uznání a výkonu rozhodnutí o vyživovací povinnosti*.⁵⁶

Pravomoc českých soudů rozhodovat ve věcech výživného je ve smyslu *ust. § 39 odst. 1* citovaného zákona dána, pokud je nezl. dítě českým občanem a to i tehdy, žije-li v cizině. Pravomoc českých soudů je však dána i pro řízení o výživném proti českému občanu, proti němuž je uplatňován nárok nezletilým cizincem bydlícím v cizině. Rozhodujícím kritériem není jen občanství oprávněného dítěte, ale i občanství povinného. Ve věcech výživy nezletilých s cizím prvkem je český soud, pokud je dána jeho pravomoc, povinen zahájit řízení ve všech případech, kdy je tak povinen učinit v záležitostech, kdy cizí prvek chybí.⁵⁷ Při sporech o výživné s cizím prvkem může dojít ke konfliktu pravomocí soudů různých států, tedy k případu, že si o téže věci osobují rozhodovat soudy více států. V našem právním řádu je tento konflikt řešen tím způsobem, že v České republice nelze uznat ani vykonat cizí rozhodnutí v případě, že v téže otázce bylo vydáno pravomocné rozhodnutí českým soudem.⁵⁸

V praxi se často stává, že jeden z rodičů je cizincem, event. pobývá za účelem pracovní příležitosti dlouhodobě v cizině. Městský soud v Praze judikoval, že pokud žije oprávněné dítě na území České republiky, je nutno jeho odůvodněné potřeby oceňovat s ohledem na ekonomické poměry v České republice, avšak rozsah výživného je nutno povinnému rodiči stanovit i se zvážením ekonomických podmínek v zemi, kde se tento rodič dlouhodobě zdržuje a pracuje.⁵⁹ Při stanovení měny, v níž bude výživné vypláceno, je pak rozhodující zájem oprávněného dítěte, kdy je nutné především posoudit stabilitu a směnitelnost cizí a české měny. Výrok rozsudku o plnění může být vyjádřen v cizí měně, zejména neodporuje-li to okolnostem případu.⁶⁰

⁵⁵ Úmluva o vymáhání výživného v cizině, přijata dne 20.6.1956 v New Yorku

⁵⁶ Úmluva o uznání a výkonu rozhodnutí o vyživovací povinnosti, přijatá dne 2.10.1973 v Haagu

⁵⁷ Těžká, O., *Vyživovací povinnost*, Panorama, 1984, str. 272

⁵⁸ Srov. § 64 písm. b) zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním

⁵⁹ Srov. Rozsudek Městského soudu v Praze, sp.zn 18 Co 345/98

⁶⁰ Srov. § 155 o.s.ř.

Soud se řídí přepočtem cizí měny na českou, podle platného kurzovního lístku a vezme v úvahu i náklady na uspokojování potřeb povinného v té které zemi.⁶¹ V případech, kdy český občan má jako povinný platit výživné do ciziny, je třeba respektovat kogentní povahu předpisů o devizovém hospodářství.

9. ROZSAH VYŽIVOVACÍ POVINNOSTI

9.1. Kritéria pro určení rozsahu vyživovací povinnosti

Rozsah vyživovací povinnosti je v zákoně stanoven obecně tak, aby bylo možno přizpůsobit stanovení rozsahu plnění v konkrétním případě. Základní kritéria pro určení výše výživného jsou v zákoně dvojí- odůvodněné potřeby oprávněného na straně jedné a schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného na straně druhé. Obě tato hlediska spolu úzce souvisí a vzájemně se podmiňují, takže je nelze vykládat izolovaně, ale vždy jen ve vzájemné souvislosti. Odůvodněné potřeby nezletilého dítěte do značné míry závisí na schopnostech, možnostech a majetkových poměrech rodičů, neboť mají-li rodiče vyšší životní úroveň, promítne se to i do rozsahu odůvodněných potřeb dítěte.

Vedle těchto obecných kritérií, stanoví *zákon o rodině* pro jednotlivé druhy výživného ještě další hlediska, ze kterých je třeba při stanovení konkrétní vyživovací povinnosti vycházet. Ve vztahu k nezl. dětem je to především ustanovení, které do zákona přinesla tzv. *velká novela zákona o rodině z roku 1998* o tom, že dítě má právo podílet se na životní úrovni svých rodičů.⁶² Je-li rodič jemuž je výživné určováno v takové životní situaci, která mu umožňuje nákladný způsob života, má dítě právo aby se na této nadstandardní úrovni podílelo. Zákon vychází ze zásady, že jestliže dítě žije společně s oběma rodiči v domácnosti, tak sdílí jejich životní úroveň a tentýž stav by měl být vytvořen i když dítě s jedním s rodičů nežije

⁶¹ Holub, M.-Nová, H., *Zákon o rodině a předpisy související, 6. aktualizované a doplněné vydání* podle stavu k 1.2.2004, Linde Praha a.s., 2004, str. 228

⁶² Srov. § 85 odst. 2 ZOR

a ten se podílí na uspokojování jeho životních potřeb poskytováním výživného. V praxi je toto ustanovení nesmírně důležité, neboť umožňuje soudu stanovit poměrně vysoké výživné pro nezl. děti, které pocházejí ze zámožnějších rodin a kdy částka výživného může dosahovat i několikanásobek průměrného měsíčního příjmu běžného občana.

9.2. Odůvodněné potřeby oprávněného

Při posuzování prvního základního kritéria, tedy odůvodněných potřeb oprávněného, je nutné vycházet z toho, že výživné by mělo pokrýt veškeré odůvodněné potřeby nezletilého dítěte, jak již bylo nastíněno shora. Jedná se nejen o stravu, ošacení atd., ale především také o zajištění sociálního a kulturního vývoje dítěte, a pokud to poměry na straně povinného dovolují, je možné poskytovat výživné i na tvorbu přiměřených rezerv na event. jednorázové vyšší náklady. Zákon výslovně stanoví, že tam, kde to majetkové poměry povinného rodiče připouštějí, lze za odůvodněné potřeby dítěte považovat i tvorbu úspor zabezpečujících zejména přípravu na budoucí povolání.⁶³ Právě na zajištění odpovídajícího vzdělání pro dítě má totiž společnost největší zájem, avšak příprava na zaměstnání je uvedena pouze demonstrativně, takže za společensky žádoucí lze považovat též úspory určené pro získání budoucího bydlení a to např. formou stavebního spoření, pro uzavření vhodného pojištění apod. V případě tvorby rezerv pro nezletilé dítě bývá v praxi poměrně často v rozsudku stanoveno, že za účelem tvorby těchto rezerv je nutné zřídit účet na jméno nezletilého dítěte a ta část výživného, která má sloužit k tvorbě rezerv je poukazována na tento účet, ačkoliv ostatní částka výživného sloužící k běžnému zajištění osobních potřeb nezl. dítěte je většinou poukazována k rukám rodiče, který má dítě svěřeno do výchovy.

⁶³ Srov. § 85a odst. 2 ZOR

9.3. Hodnocení odůvodněných potřeb nezletilého dítěte

Hodnocení odůvodněných potřeb oprávněného nezletilého dítěte se odvíjí především od jeho věku. Je nepochybné, že jedincovy potřeby se v souvislosti se stárnutím značně mění. Pokud je nezletilé dítě útlého věku, má samozřejmě zcela jiné potřeby než jedinec pubertálního věku. Mezi odůvodněné potřeby novorozence obvykle patří i dětský kočárek, výbavička, postýlka atd. I když úhrada nákladů na tyto potřeby nebyla výslovně uplatněna, soud je povinen obstarat potřebné podklady i pro zjištění těchto nákladů. Přitom je třeba přihlídnout i k tomu, že dítě takto malého věku potřebuje, aby se o něj matka, event. otec náležitě starali, takže tento rodič většinou plní svou vyživovací povinnost výlučně osobní péčí o dítě. V předškolním věku se struktura potřeb dítěte mění a dítěti je potřeba zajistit nejen řádnou výchovu, ale i náklady na opatření hraček a dalších potřeb dítěte tohoto věku. Ve školním věku dítěte přibývají další odůvodněné potřeby, které souvisejí především s nastoupením dítěte do školy a v období dospívání pak náklady spojené s přípravou na budoucí povolání. Rychlý fyzický růst dítěte v tomto období pak vyžaduje větší náklady nejen na jeho ošacení, ale i na stravu apod.

Dále musí soud vždy prozkoumat i zájmy a koníčky, kterým se nezletilý věnuje nebo hodlá věnovat a jeho zdravotní stav, tedy především to, zda a jaké léky pobírá, zda je nutné aby často navštěvoval specializovaného lékaře u nějž některé úkony nehradí zdravotní pojišťovna, zda je předpoklad že dítě bude muset často navštěvovat lázně, bude potřebovat ortopedické pomůcky atd.

Posuzování odůvodněných potřeb oprávněného je v současné společnosti, která nabízí vzdělání nejen prostřednictvím státních škol, ale také škol soukromých stále složitější. Na straně jedné zde stojí požadavek rozvoje osobnosti dítěte a na straně druhé pak značné náklady na studium dítěte na soukromé škole. Je jistě vhodné, aby rodiče dítěte tuto možnost probrali a podle svých majetkových možností zvážili, zda je možné dítě na takovouto soukromou školu

umístit. V praxi se bohužel často vyskytují případy, kdy rodič který má dítě ve své výchově ani neoznámí druhému rodiči, že dítě nastoupilo studium na soukromé škole, a pak se domáhá zvýšení výživného na dítě s poukazem na změnu podmínek spočívajících ve zvýšených nákladech na studium dítěte. Tomuto by bylo možno zabránit pouze tak, že by školy neuzavíraly smlouvy o studiu pouze s jedním z rodičů, ale zásadně s oběma rodiči.

9.4. Vlastní majetek a příjem oprávněného

Význam pro stanovení rozsahu vyživovací povinnosti má také majetek event. příjmy nezletilého dítěte které způsobují, že odůvodněné potřeby dítěte jsou částečně hrazeny jiným způsobem než výživným a v důsledku toho mají vliv i na stanovení výše výživného.⁶⁴ Dle ustálené soudní praxe musí však tyto příjmy a tento majetek nezletilému přinášet trvalý nebo dlouhodobý užitek, proto se nemůže jednat například o příjmy z prázdninových brigád apod. K majetku který přináší trvalý užitek je třeba přihlídnout, avšak nikoliv tím způsobem, že by břemeno výživy bylo zcela přesunuto na výnos tohoto majetku, což by popíralo vyživovací povinnost, ale takovým způsobem, aby potřeby dítěte byly kryty zčásti jeho výnosy a z části výživným. Jakmile dítě začne pobírat trvalý příjem z pracovního poměru nebo se jinak samostatně živit, je to zpravidla důvodem skončení trvání vyživovací povinnosti rodičů vůči tomuto dítěti.

9.5. Schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného

Schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného jakožto druhé základní kritérium pro určování výše výživného, má svou subjektivní i objektivní stránku. Velikou roli zde totiž hrají osobní vlastnosti povinného, jeho nadání, vzdělání a třeba i zdravotní stav povinného, neboť je zřejmé, že pokud bude povinný pobírat např. částečný invalidní důchod, budou jeho schopnosti, možnosti a

⁶⁴ Těžká, O., Vyživovací povinnost, Panorama, 1984, str. 126

majetkové poměry úplně jiné než např. u dobře prosperujícího podnikatele, což bude mít samozřejmě značný význam při určení konkrétní částky výživného.

Současně je však také významná objektivní možnost tyto subjektivní vlastnosti reálně uplatnit na trhu práce. Velké problémy při rozhodování soudu o výživném vznikají u osob, které jsou bez pracovního poměru, nejsou soukromými podnikateli a nemají vlastní majetek z jiných zdrojů. Tyto osoby většinou nepracují proto, že skutečně nemůžou najít vhodné zaměstnání a to zejména v krajích, kde je značně vysoké procento nezaměstnanosti. Soud tedy v těchto případech zkoumá, zda je takový rodič veden v evidenci příslušného úřadu práce a snaží si práci skutečně aktivně najít. Dále je třeba poznamenat, že výživné lze poskytovat a stanovit i z výše příspěvku v nezaměstnanosti, ale pochopitelně pouze v malém rozsahu. Pokud soud zjistí, že nezaměstnanost je důsledkem nezodpovědného postoje povinného rodiče, který např. bez vážnějšího důvodu odešel od předchozího zaměstnavatele aniž má zajištěno zaměstnání nové, popřípadě ani není zařazen do evidence uchazečů o zaměstnání, zjistí soud jeho kvalifikaci a vychází z možností jeho uplatnění dle zprávy úřadu práce o volných pracovních místech v tom kterém kraji. Takto soud postupuje i v případech, je-li rodič nezaměstnaný pouze oficiálně, ačkoliv „na černo“ pracuje.

V souvislosti s výše uvedeným soud zkoumá i to, zda se povinný nevzdal výhodnějšího zaměstnání, které by přirozeně znamenalo i lepší finanční ohodnocení pro povinného, dále např. zda povinný bez dostatečného důvodu neodmítl majetkové plnění, které mu bylo nabízeno a zda při své výdělečné podnikatelské činnosti nepodstupuje nepřiměřená rizika. Soud bude v těchto případech muset vždy posoudit důvody, které povinného rodiče vedly ke změně výhodnějšího zaměstnání či vzdání se majetkového prospěchu. Za důležité důvody změny zaměstnání je možno považovat důvody zdravotní, změna bydliště apod. a pouze tehdy, není-li dán důležitý

důvod je třeba při vyměřování výživného vycházet z předchozího vyššího výdělku povinného rodiče.

9.6. Majetková situace povinného

Ze shora uvedeného vyplývá, že soud je tedy při stanovení vyživovací povinnosti nucen zkoumat celkovou majetkovou situaci povinného. Celková majetková situace povinného je určována především mzdou, jakožto pracovní odměnou povinného rodiče. Zjištění výše mzdy u rodičů, kteří pobírají mzdu z tzv. závislé činnosti nebývá v praxi problémem. Soud zpravidla požádá zaměstnavatele či přímo povinného o kopii výplatních pásek, či jiných dokladů prokazujících příjem povinného. Pokud hovoříme o příjmech povinného je třeba sem zahrnout i tzv. vedlejší příjmy, které má povinný vedle své mzdy z jiné pracovní činnosti. O všech těchto příjmech musí soud provést potřebné zjištění a zohlednit je při stanovení rozsahu vyživovací povinnosti. Naopak však problémy přináší zjišťování příjmů z podnikatelské činnosti či pokud rodič vykonává svobodné povolání, čímž se budeme podrobněji zabývat níže.

Soud však musí brát v úvahu nejen skutečně dosažované příjmy povinného rodiče, ale je nutno přihlídnout skutečně k veškerému majetku povinného. Povinný totiž může pobírat nízkou mzdu nebo jako podnikatel vykazovat nízké příjmy, ale může být např. vlastníkem vzácných obrazů, drahých šperků či luxusních vozidel a nemovitostí. Proto je vždy nutná spolupráce soudu s příslušnými dopravními inspektoráty, které vedou evidenci vozidel nebo např. s katastrem nemovitostí, který soudu poskytne informace o všech nemovitostech ve vlastnictví povinného.

V rámci zkoumání schopností, možností a majetkových poměrů povinného rodiče je nutno přihlídnout i k jiným příjmům povinného, kterými mohou být např. dávky nemocenského pojištění a to především pokud jde o dlouhodobější onemocnění povinného, kdy tato skutečnost má vliv i na to, že rostou životní potřeby povinného a

s ním tedy souběžné klesají jeho schopnosti a možnosti poskytovat výživné. Jako příjem povinného, který má vliv na stanovení výše výživného, je třeba posoudit i náhradu za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti nebo při invaliditě. Tato plnění představují náhradu škody, která vznikla povinnému rodiči v důsledku jeho úrazu omezením jeho výdělečných možností. Povahu vedlejších příjmů, by dle mého názoru, mělo mít i spropitné, které je poskytováno při výkonu některých povolání a někdy je velmi významným příjmem povinného. Do příjmů povinného rodiče je nutno zahrnout i autorské odměny, odměny za vynálezeckou činnost apod.

Nastoupí-li povinný výkon trestu odnětí svobody, mění se tím samozřejmě i jeho výdělkové možnosti, neboť výběr prací, které může odsouzený vykonávat ve věznici je značně zúžen a právní předpisy stanoví, jakým způsobem lze nakládat s jeho pracovní odměnou.

9.7. Závazky povinného

Na stanovení rozsahu vyživovací povinnosti mají také vliv závazky povinného, které reálně omezují jeho možnosti a majetkové poměry. Z těchto závazků jsou nejvýznamnější jiné vyživovací povinnosti, kdy rozsah vyživovací povinnosti je potom třeba stanovit tak, aby všechny vyživovací povinnosti mohly být plněny v přiměřeném rozsahu. Mají-li být brány v úvahu všechny vyživovací povinnosti, je třeba především zjistit okruh těchto povinností. Při stanovení vyživovací povinnosti lze přihlížet k jiným vyživovacím povinnostem jen pokud mají zákonné opodstatnění, takže nelze např. přihlídnout k tomu, když povinný zajišťuje výživu osobě, k níž podle zákona vyživovací povinnost nemá. Jde-li o jiné závazky povinného, je třeba individuálně posoudit, zda je při stanovení výživného k nim třeba přihlídnout či nikoliv. Rozhodovat zde bude povaha a účel takových závazků a zejména ta skutečnost, zda se na majetkových

výhodách z těchto závazků podílí i oprávněný, jak tomu může být např. u hypotéky poskytnuté na postavení rodinného domu apod.

Na závěr je ještě potřeba říci, že neschopnost osoby povinné podle zákona výživné poskytovat není sankcionována. Tato skutečnost povede pouze k tomu, že soud nebude v konkrétním případě moci vyživovací povinnost dotyčné osobě uložit a nastoupí tedy vyživovací povinnost ostatních povinných.

9.8. Osobní výkon péče o dítě

Při určení rozsahu vyživovací povinnosti se dále přihlíží k tomu, který z rodičů a v jaké míře o dítě osobně pečuje. Pokud žijí rodiče nezl. dítěte spolu a přesto je nutno stanovit soudně vyživovací povinnost rodiče vůči nezl. dítěti, zejména pro to, že jeden z rodičů řádně svou vyživovací povinnost neplní, přihlédnou soud k péči rodičů o společnou domácnost.⁶⁵ Osobní péčí rodiče o dítě rozumíme jeho výkony, které dělá ve prospěch dítěte, tedy v zájmu zajištění jeho zdárného vývoje. Jde tedy o výkony, které souvisí jednak se zajišťováním jeho výchovy, jednak se zajišťováním uspokojování osobních potřeb dítěte.⁶⁶ Vymezení tohoto faktického podílu bývá v praxi značným problémem, avšak z převážné soudní judikatury vyplývá, že u dítěte útlého věku je vyživovací povinnost toho rodiče, který o dítě osobně pečuje, kompenzována zcela výkonem této osobní péče o dítě a postupem doby se tento podíl úměrně s přibývajícím věkem dítěte zmenšuje. Ze shora uvedeného vyplývá, že důležitým prvkem při posuzování osobní péče o dítě je věk dítěte a dále např. jeho zdravotní stav, který bude v některých případech vyžadovat zvýšenou osobní péči o dítě v případě jeho nemoci, postižení apod. U starších dětí se může vyskytnout potřeba zvýšené péče v souvislosti s jejich přípravou na budoucí povolání a při jejich studiu, při věnování se nejrůznějším koníčkům apod.

⁶⁵ Srov. § 85 odst. 3 ZOR

⁶⁶ Těžká, O., Vyživovací povinnost, Panorama, 1984, str. 120

Hledisko osobní péče je významné především z toho důvodu, že pokud rodič poskytuje dítěti osobní péči, určuje se tím i rozsah jeho vyživovací povinnosti plněné jiným způsobem než v penězích a v závislosti na tom se úměrně zvyšuje i rozsah vyživovací povinnosti druhého rodiče. Kromě osobní péče o dítě je třeba vzít v úvahu i péči o společnou domácnost, a to samozřejmě pouze v případě, že rodiče ve společné domácnosti žijí.

9.9. Stanovení výživného podnikatelům

Zákon o rodině výslovně stanoví povinnost rodiče, který má příjmy z jiné než závislé činnosti podléhající dani z příjmů, prokázat své příjmy a předložit podklady pro zhodnocení jeho majetkových poměrů a umožnit soudu zjistit i další skutečnosti potřebné pro rozhodnutí, a to zpřístupněním údajů chráněných podle zvláštních předpisů. Pokud rodič tuto svou povinnost nesplní, má se za to, že jeho průměrný měsíční příjem činí patnáctinásobek částky životního minima potřebné k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb tohoto rodiče podle zákona o životním minimu.⁶⁷ Toto ustanovení zákona vzniklo jako odraz společenské reality, kdy mnozí rodiče nepředkládali soudu svá daňová přiznání, peněžní denníky apod. Příjmy podnikatelů lze prokazovat jejich daňovými přiznáními a v případě společníků obchodních společností je namístě provést též důkaz daňovým přiznáním příslušné obchodní společnosti a též účetními evidencemi podnikatele.

Důkazní břemeno se v souvislosti s tímto ustanovením zákona přenáší na povinného rodiče a soudu je dána možnost uplatnit právní domněnku v případě, že povinný rodič svou povinnost nesplní. Pokud soud s ohledem k jiným provedeným důkazům zjistí, že majetkové poměry povinného neodpovídají jím předloženým podkladům, uplatní rovněž tuto právní domněnku.

⁶⁷ Srov. § 85a odst. 1 ZOR

Pozn.: jednotlivé částky životního minima jsou obsaženy v ust. § 3 Zákona č. 463/1991 Sb. o životním minimu

Soud má možnost v případě, že např. z daňového přiznání vyplyne, že povinný rodič má vcelku vysoké příjmy, ale ještě větší výdaje, nařídit znalecký posudek z oboru ekonomie. Po znalci pak může soud žádat, aby zhodnotil, které výdaje byly skutečně pro podnikání nezbytné, jaký charakter mají jednotlivé výdaje na dosažení, zajištění a udržení příjmů uplatněné rodičem v daňovém přiznání a zda k některým z nich nelze přihlédnout stejně jako k jeho ostatním příjmům po odečtení zbylých výdajů na jejich dosažení, zajištění a udržení.⁶⁸ Jisté potíže může soudu samozřejmě působit zjišťování, zda povinný rodič skutečně prokázal všechny své příjmy a všechny majetek a zda nejde ze strany povinného rodiče o zkreslování daňového přiznání. V tomto může soudu napomoci druhý rodič, jestliže má o majetkových poměrech povinného rodiče nějakou vědomost. V případě, že soud dojde k závěru, že povinný rodič dostatečně neprokázal své příjmy a majetkové poměry, aplikuje soud shora uvedenou nevyvratitelnou právní domněnku.

Od 1. ledna 2007 vstoupí v účinnost nový *Zákon č. 110/2006 Sb. o životním a existenčním minimu* a *Zákon č. 112/2006 Sb. kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o životním a existenčním minimu a zákona o pomoci v hmotné nouzi*. V souvislosti s přijetím shora uvedených zákonů se mění i *ust. § 85a odst. 1 zákona o rodině*, kdy je stanoveno, že nesplní-li rodič-podnikatel svou povinnost soudu prokázat své příjmy, má se za to, že jeho průměrný měsíční příjem činí 12,7 násobek životního minima jednotlivce podle *Zákona o životním a existenčním minimu*.⁶⁹

⁶⁸ Judikát Krajského soudu v Ostravě č.j.: 10 Co 361/1995

⁶⁹ Pozn.: částka životního minima jednotlivce činí podle tohoto zákona měsíčně 3.126,- Kč.

10. PLNĚNÍ A TRVÁNÍ VYŽIVOVACÍ POVINNOSTI

10.1. Plnění vyživovací povinnosti

Rodiče nezletilého dítěte jsou povinni plnit vyživovací povinnost ke svému dítěti a to bez ohledu na to, zda jim náleží rodičovská zodpovědnost, či nikoliv.⁷⁰ Rodiče plní svou vyživovací povinnost každý podle svých schopností, možností a majetkových poměrů. Nemá-li však nezletilé dítě rodiče anebo ani jeden z rodičů není schopen dostát své vyživovací povinnosti, vzniká vyživovací povinnost prarodičům dítěte, neboť předci a potomci mají vzájemnou vyživovací povinnost.⁷¹

Pokud je vyživovací povinnost plněna dobrovolně a rodiče a nezletilé děti žijí ve společné domácnosti, je výživné poskytováno především naturálně, tedy přímým uhrazováním osobních potřeb dítěte. I v tomto případě bude ovšem část výživného poskytována dítěti v penězích, a to především jako kapesné, tak aby dítěti byly zajištěny jeho potřeby i mimo domov. V souvislosti s vyživovací povinností rodičů k nezletilým dětem připadá v úvahu ještě jeden způsob plnění vyživovací povinnosti a tím je osobní péče o nezletilé dítě, o které jsem se již zmiňovala.

V případech, kdy vyživovací povinnost rodičů k nezletilým dětem musí být stanovena soudem, připadá v úvahu jen plnění vyživovací povinnosti v penězích. Z peněžního vyjádření výživného vyplývá i to, že nelze požadovat, aby vedle výživného byly placeny ještě další platby a jednorázové příspěvky na vyšší vydání vzniklá dítěti v určitém měsíci, neboť výživné tvoří ohodnocení průměru potřeb dítěte. Výživné na nezletilé dítě stanoví soud zásadně tak, že se platí k rukám osoby, která dítě vychovává.

Zákon o rodině stanoví zásadu placení výživného v pravidelných opětuujících se částkách, splatných vždy měsíc

⁷⁰ Srov. § 44 odst. 5 ZOR

⁷¹ Srov. § 88 odst. 1 ZOR

dopředu.⁷² Z tohoto pravidla existují dvě výjimky, kdy první z nich se týká výživného rozvedeného manžela, takže je stran našeho zájmu, ale druhá výjimka poskytuje soudu možnost, aby v případě zvláštního zřetele hodných rozhodl o povinnosti složit peněžní částku pro výživné splatné v budoucnosti.⁷³ O takový případ se může jednat např. tehdy, pokud se bude povinný rodič pravděpodobně vyskytovat po delší dobu v cizině. Soud pak vymezí období, na které se částka vztahuje a současně je povinen zajistit pravidelnou výplatu měsíčních částek ve výši stanoveného výživného. Půjde zpravidla o stanovení peněžního ústavu, který bude zabezpečovat pravidelnou výplatu a na němž by se měli rodiče shodnout, event. ho určí sám soud. V zájmu zajištění stability takto stanoveného výživného bude vhodné věnovat maximální pozornost výběru peněžního ústavu a soud je dále povinen brát zřetel na očekávanou změnu poměrů na straně dítěte i změnu společensko-ekonomických poměrů, jako je míra inflace a další skutečnosti. V případě řízení s cizím prvkem je možno peněžní částku složit u *Úřadu mezinárodněprávní ochrany dětí v Brně*. Úroky z peněžních prostředků uložených na účtu pro účely výživného splatného v budoucnu však zůstávají nadále vlastnictvím povinného rodiče.

Jestliže soud rozhoduje o výživném, stanoví také vždy počátek plnění vyživovací povinnosti rodiče k nezletilému, a to k okamžiku, kdy rodič přestal dobrovolně svou vyživovací povinnost plnit. Právo na výživné pro nezletilé děti lze však přiznat nejdéle tři roky zpět ode dne zahájení soudního řízení.⁷⁴ Dnem zahájení řízení je den podání návrhu u soudu nebo den, kdy řízení bylo usnesením soudu zahájeno z moci úřední. Při určování výše a počátku plnění vyživovací povinnosti k nezletilému je třeba přihlídnout ke všem plněním, které byly povinným poskytnuty dobrovolně a soud v tomto případě má přihlížet nejen k poskytnutým částkám v penězích, ale

⁷² Srov. § 97 odst. 1 ZOR

⁷³ Srov. § 97 odst. 2 ZOR

⁷⁴ Srov. § 98 odst. 1 ZOR

také k věcnému plnění a k prostředkům, které rodič vynaložil ze svého na společnou domácnost.⁷⁵

Soud by měl zásadně rozhodovat o vyživovací povinnosti rodiče k nezl. dítěti do budoucna, ale často se stává, že vznikne do rozhodnutí soudu nedoplatek na výživném, neboť jak již bylo řečeno shora, v případě stanovení výživného pro nezletilé dítě je možno přiznat výživné i za dobu tří let zpětně od zahájení řízení a to k době, kdy povinný rodič přestal výživu svému nezletilému dítěti poskytovat. V tomto případě musí soud v rozsudku zároveň uložit povinnému rodiči, aby dluh na výživném za dobu před vydáním soudního rozhodnutí uhradil a určí také jakým způsobem má být dluh uhrazen. Ve své praxi jsem se většinou setkala s tím, že soud stanovil rodiči povinnost splácet dluh na výživném ve splátkách, jejichž částky zároveň určil, a to ve stejném režimu jako běžné výživné. Není však vyloučeno, aby soud stanovil, že dlužné výživné má být splaceno jednorázovou částkou či v jiném režimu než běžné výživné. Při úvaze soudu o povolení splátek pro nedoplatek dlužného výživného je však třeba vždy přihlížet nejen k poměrům rodiče, který musí být dle mínění soudu schopen dostát svým povinnostem, ale také k poměrům dítěte, jemuž v žádném případě nemůže být na újmu, že rodič dlouhodobě výživné neplatil a vznikl tak vysoký nedoplatek výživného.

Ustanovení § 97 odst. 3 zákona o rodině dále hovoří o tom, že proti pohledávkám na výživné které je poskytováno nezletilým dětem, není započtení, a to ani dohodou přípustné. Výživné nelze přiznat, pokud by bylo v rozporu s dobrými mravy.⁷⁶ V rozporu s dobrými mravy by bylo např. uložení vyživovací povinnosti dítěti vůči jeho rodiči, který však své povinnosti vůči tomuto dítěti sám dříve neplnil.

⁷⁵ Holub, M.-Nová, H., Zákon o rodině a předpisy související, 6.aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1.2.2004, Linde Praha a.s., 2004, str. 188

⁷⁶ Srov. § 96 odst. 2 ZOR

10.2. Promlčení výživného

Podstata promlčení je v rodinném právu shodná jako v právu občanském a spočívá v tom, že uplynutím promlčecí doby nemůže být právo na základě uplatněné námitky promlčení v soudním rozhodnutí přiznáno. Protože *zákon o rodině* neobsahuje samostatnou úpravu délky promlčecí doby, je nutné subsidiárně použít ustanovení *občanského zákoníku*, kdy tedy podle *ust. § 101 občanského zákoníku* platí obecná tříletá promlčecí lhůta.

Pokud jde o promlčení výživného, pak je nutno říci, že dle *zákona o rodině* se právo na výživné nepromlčuje, avšak práva na jednotlivá opětuující se plnění výživného se promlčují.⁷⁷ Právem na výživné se rozumí výživné jako celek, jde tedy o poskytování výživného na základě ustanovení *zákona o rodině*, a jako takové může být u soudu s úspěchem uplatněno kdykoliv, pokud trvají podmínky stanovené pro vyživovací povinnost. Pokud jde o výživné pro nezletilé děti, je možné je uplatnit kdykoliv nejen pro budoucnost, ale i za dobu tří let nazpět od zahájení řízení.

Jednotlivé opětuující se plnění v rámci výživného se však promlčují. Počátkem promlčecí doby bude v tomto případě den, který následuje po dni, který je v rozhodnutí soudu stanoven jako den plnění jednotlivé částky výživného.

10.3. Trvání vyživovací povinnosti

Vyživovací povinnost rodičů k dětem vzniká okamžikem narození dítěte a trvá do té doby, pokud dítě není schopno samo se žít.⁷⁸ Od počátku zákonné vyživovací povinnosti, která vzniká narozením, je třeba rozlišovat počátek vyživovací povinnosti stanovené soudním rozhodnutím. Vyživovací povinnost totiž rodičům trvala už od narození dítěte, ale vzhledem k podmínkám konkrétního případu, kterým je typicky dobrovolné plnění vyživovací povinnosti, nebylo předtím důvodu pro její soudní úpravu.

⁷⁷ Srov. § 98 ZOR

⁷⁸ Srov. § 85 odst. 1 ZOR

Schopnost samostatně se živit není v žádném případě vázána na dosažení zletilosti dítěte a může skončit před dosažením zletilosti, ale může také trvat až do dospělosti dítěte a to především v souvislosti s jeho přípravou na budoucí povolání na vysoké škole. Dosažení zletilosti je tedy významné jen z hlediska práva procesního, a to v tom smyslu, že v případě nezletilého dítěte může soud zahájit řízení o určení výživného i bez návrhu, zatímco po dosažení zletilosti je možno takové řízení zahájit výlučně na návrh oprávněného. Dosažením zletilosti dále zaniká funkce opatrovníka, který v řízení o určení výživného pro nezletilé dítě toto dítě zastupoval. Další zajímavostí je skutečnost, že pokud byl návrh na určení výživného podán v době nezletilosti dítěte, rozhoduje i po dosažení zletilosti stále soud péče o nezletilé, a to dle zásady *perpetuatio fori*,⁷⁹ avšak zletilý má již samostatné právní postavení, musí mu být doručováno, má sám právo podat odvolání apod. Pokud jde o dítě jehož špatný psychický nebo fyzický zdravotní stav vylučuje, aby mohlo nabýt schopnosti se samostatně živit, má se obvykle za to, že potřeby takového dítěte jsou zajištěny dávkami státní sociální podpory,⁸⁰ i když dle mého názoru v nepříliš velkém rozsahu.

V souvislosti s trváním vyživovací povinnosti je vhodné se zmínit i o možnosti přípravy na budoucí povolání, tedy o studiu dítěte na příslušné škole. Jestliže dítě studuje, není schopné se samostatně živit, takže vyživovací povinnost trvá po dobu studia pokud v něm dítě řádně pokračuje, a to až do jeho dokončení. Řádnému pokračování ve studiu není na překážku, že dítě na určitou dobu studium přerušilo, např. z důvodu nemoci nebo výměnného pobytu v zahraničí či pro nezvládnutí některé ze zkoušek. V případě, že se dítě po ukončení středoškolských studií uchází o studium na vysoké škole, ale není pro omezený počet studentů přijato a nastoupí

⁷⁹ Procesní zásada *Perpetuatio fori* je obsažena v ust. § 11 odst. 1 o.s.ř., kdy pro určení věcné a místní příslušnosti soudu jsou až do skončení řízení rozhodné okolnosti, které tu jsou v době jeho zahájení.

⁸⁰ Knappová, M., Švestka, J. a kolektiv, *Občanské právo hmotné*, Svazek III., ASPI Publishing, s.r.o., 2002, str. 162

do zaměstnání se záměrem ucházet se o studium v dalších letech, je třeba vycházet z toho, že schopnost dítěte samo se živit není definitivní vzhledem k jeho možnostem, schopnostem a nadání. Po přijetí ke studiu na vysoké škole se tedy v tomto případě vyživovací povinnost rodičů obnoví.⁸¹

K dalším případům zániku vyživovací povinnosti patří případ, kdy dítě uzavře manželství, neboť uzavřením manželství vzniká vzájemná vyživovací povinnost mezi manžely, která předchází vyživovací povinnosti rodičů vůči dětem.⁸² Vyživovací povinnost rodičů by zde přicházela v úvahu pouze tehdy, kdyby manžel nebyl schopen výživu zajistit sám. Pak by se ovšem jednalo o výživu poskytovanou zletilému dítěti, neboť uzavřením manželství se nabývá zletilosti a v tomto případě by tedy oprávněný musel podat návrh na zahájení řízení o stanovení výživného k soudu.

Vzhledem k osobní povaze vyživovací povinnosti zaniká tato také smrtí oprávněného nebo povinného, neboť tato povinnost nepřechází na dědice. Zemře-li však jen jeden z rodičů, je k výživě povinen druhý z nich a nemůže-li tento výživu v plném rozsahu zajistit, přechází vyživovací povinnost na předky rodičů.

Vyživovací povinnost rodičů zaniká i osvojením jejich dítěte, kdy ze zákona zaniká vyživovací povinnost pokrevních příbuzných a současně vzniká vyživovací povinnost osvojitelům dítěte.

10.4. Obnovení vyživovací povinnosti

Vyživovací povinnost která jednou zanikla, může být v některých zvláštních případech znovu obnovena. Tato její *elasticita* vyplývá z toho, že vyživovací povinnost je založena na osobním vztahu mezi oprávněným a povinným a pokud trvá tento osobní vztah, je dána i možnost obnovení vyživovací povinnosti.⁸³ Nejčastějším důvodem obnovení podmínek, za nichž je nutno výživné

⁸¹ Holub, M.-Nová, H., Zákon o rodině a předpisy související, 6.aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1.2.2004, Linde Praha a.s., 2004, str. 189

⁸² Srov. § 91 odst. 3 ZOR

⁸³ Těžká, O., Vyživovací povinnost, Panorama, 1984, str. 141

poskytovat, je ztráta schopnosti dítěte samostatně se živit nebo v rámci toho, že dítě se rozhodne připravovat na budoucí povolání a znovu začne studovat. K obnovení vyživovací povinnosti rodičů vůči dětem dojde i v případě zrušení osvojení, kdy znovu vznikají vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a původní rodinou.

10.5. Plnění vyživovací povinnosti za jiného

Zákon výslovně stanoví, že kdo zcela nebo zčásti splnil za jiného vyživovací povinnost, je oprávněn na povinném požadovat úhradu tohoto plnění.⁸⁴ Předpokladem nároku na úhradu toho, co bylo plněno je to, že plnění třetí osoby je míněno jako výživné a je k výživě oprávněného také určeno. Není tedy plněním za jiného, jestliže třetí osoba poskytuje oprávněnému dítěti pravidelně určité dary či přilepšení, které nenahrazují vyživovací povinnost.⁸⁵ Aby šlo o plnění za jiného, je třeba aby povinná osoba sama nebyla schopna tuto svou vyživovací povinnost plnit a aby toto plnění bylo prováděno místo ní. Jde zejména o případ, kdy pouze jeden z rodičů plní výživné k nezl. dítěti a uhrazuje tak všechny potřeby dítěte i za druhého rodiče. Pro posouzení nároku na úhradu plnění vyživovací povinnosti poskytované nezletilému dítěti za rodiče, je rozhodující nejen ta okolnost, zda uplatňovaná částka byla na výživu dítěte skutečně vynaložena, ale i ta okolnost, zda tato částka odpovídá schopnostem a možnostem rodiče výživné v té době poskytovat.

Jiný případ však dle mého názoru nastává, když např. někdo smluvně převzal plnění vyživovací povinnosti za jiného. Jak již bylo řečeno výše, je vyživovací povinnost založena přímo v zákoně a normy upravující výživné mají kogentní povahu, což znamená, že jakákoliv odchylná ujednání ohledně těchto kogentních norem o výživném jsou vyloučena. Vyživovací povinnost je tedy nepřevoditelná a nepostupitelná. V takovém případě by totiž byla uzavřena smlouva odporující kogentním ustanovením zákona a jako

⁸⁴ Srov. § 101 odst. 1 ZOR

⁸⁵ Těžká, O., Vyživovací povinnost, Panorama, 1984, str. 259

taková by byla absolutně neplatná a vypořádání mezi účastníky by se neřídilo *ust. § 101 odst. 1 zákona o rodině*, ale ustanovením o vydání bezdůvodného obohacení na základě neplatnosti smlouvy podle režimu stanoveném v *občanském zákoníku*.

11. VÝKON ROZHODNUTÍ VÝŽIVOVACÍ POVINNOSTI

11.1. Výkon rozhodnutí a vymáhání výživného

Soudní rozhodnutí, kterým bylo stanoveno výživné, lze v případech kdy není řádně plněno provést soudním výkonem rozhodnutí dle *občanského soudního řádu* nebo exekucí dle *exekučního řádu*. Předpokladem je tedy především to, aby vykonatelné soudní rozhodnutí stanovící výživné nebylo povinným plněno dobrovolně.⁸⁶ Vykonatelným rozhodnutím je pravomocné rozhodnutí, u něhož již marně uplynula lhůta k plnění a dále rozhodnutí, která jsou předběžně vykonatelná bez ohledu na právní moc, tedy rozsudky stanovící plnění výživného za dobu tří měsíců před vyhlášením rozsudku.⁸⁷ To znamená, že po doručení rozsudku a uplynutí lhůty k plnění stanovené v rozsudku, je možno v případě předběžně vykonatelných rozsudků o výživném, podat návrh na výkon rozhodnutí bez ohledu na skutečnost, zda rozsudek již nabyl právní moci.

Rozhodnutí o výživném lze vykonat kterýmkoliv ze způsobů výkonu rozhodnutí stanoveným v *občanském soudním řádu*, tedy srážkami ze mzdy, příkázáním pohledávky, prodejem movitých věcí a nemovitostí, event. i zřízením soudcovského zástavního práva na nemovitostech či prodejem podniku, což je však velice nepraktické a nepoužívané.

Pokud jde o výkon rozhodnutí k vymožení výživného pro nezletilé dítě, je k nařízení a provedení výkonu opět místně příslušný soud, v jehož obvodu má nezletilý na základě dohody rodičů nebo

⁸⁶ Srov. § 251 o.s.ř.

⁸⁷ Srov. § 162 odst. 1 o.s.ř.

rozhodnutí soudu, své bydliště. Účastníky řízení jsou oprávněný a povinný, avšak ve srovnání s řízením nalézacím dochází v řízení vykonávacím ke změně ve vymezení okruhu účastníků. Ve vykonávacím řízení nejsou již účastníky oba rodiče, ale pouze rodič jemuž byla rozhodnutím soudu uložena vyživovací povinnost. Taktéž nemůže zpravidla dojít ke střetu zájmu, takže zde není důvodu pro stanovení kolizního opatrovníka nezletilému dítěti. Bylo-li tedy dítě svěřeno do výchovy jednoho z rodičů, může jej tento rodič zastupovat při podání návrhu na výkon rozhodnutí proti druhému rodiči a teprve kdyby v průběhu výkonu rozhodnutí došlo ke střetu zájmů např. z důvodu zastavení výkonu rozhodnutí, bylo by nutné, aby byl dítěti ustanoven kolizní opatrovník. S tímto případem jsem se osobně v praxi setkala.

Na žádost účastníka kterému rozhodnutí přiznává právo na zaplacení peněžité částky, v našem případě výživného, dotáže se soud povinného, zda a od koho pobírá mzdu nebo jiný pravidelný příjem, popřípadě u které banky má své účty a jaká jsou čísla těchto účtů. Dotázaný je povinen poskytnout soudu potřebnou součinnost a sdělit soudu do jednoho týdne od doručení dotazu všechny požadované informace. Nesplní-li tuto povinnost, může mu soud uložit pořádkovou pokutu, a to až do výše 50.000,- Kč.⁸⁸

Pokud pohledávka oprávněného nemohla být ani s pomocí soudu uspokojena výkonem rozhodnutí příkázáním pohledávky z účtu povinného u peněžního ústavu, může oprávněný navrhnout, aby soud předvolal povinného a vyzval ho k prohlášení o majetku.⁸⁹ Povinný je povinen se na předvolání k soudu dostavit a v prohlášení o majetku uvést podrobné skutečnosti o svých majetkových poměrech. Pokud povinný odmítne učinit toto prohlášení nebo uvede nepravdivé informace, dopustí se trestného činu poškozování věřitele ve smyslu *ust. § 256 odst. 1 písm. d) trestního zákona*. Právní úkony, které

⁸⁸ Srov. § 260 o.s.ř.

⁸⁹ Srov. § 260a a násl. o.s.ř.

učinil povinný poté, co mu bylo doručeno předvolání k prohlášení o majetku, jsou vůči oprávněnému neúčinné.⁹⁰

11.2. Výkon rozhodnutí srážkami ze mzdy

Nejvhodnějším způsobem vymáhání výživného je výkon rozhodnutí formou srážek ze mzdy či jiných příjmů povinného.⁹¹ V rámci úpravy výkonu rozhodnutí srážkami ze mzdy má zákon řadu specifických ustanovení, která se týkají pouze výkonu rozhodnutí ukládajících plnění výživného, a to především v souvislosti s povahou výživného jakožto předností pohledávky, postižení i v budoucnu splatných dávek výživného apod.⁹²

K tomuto postupu je nutné znát jméno a adresu, či firmu a sídlo zaměstnavatele nebo toho kdo vyplácí povinnému příjem. Výkon rozhodnutí je možné vést i na podporu v nezaměstnanosti, odměny členů družstev, nemocenské apod. Pokud není oprávněnému znám žádný příjem povinného, je možné požádat soud o zjištění potřebných skutečností, jak bylo popsáno výše.

Usnesení soudu o nařízení výkonu rozhodnutí srážkami ze mzdy se doručuje účastníkům řízení a plátcí mzdy. Doručením usnesení plátcí mzdy ztrácí povinný nárok na vyplacení té části mzdy, které se týká výkon rozhodnutí, a plátec mzdy je povinen mu ji srazit v zákonem stanoveném rozsahu. Tento rozsah se liší podle druhů pohledávek o něž jde, a právě pohledávky výživného mají nejpříznivější pozici jakožto pohledávky předností. Z čisté mzdy která zbývá po odečtení základní částky lze srazit k vydobytí výživného dvě třetiny.⁹³

Zvláštní případ nastává, pobírá-li povinný mzdu u několika plátců. V takovém případě se nařízení výkonu rozhodnutí vztahuje na všechny jeho mzdy, přičemž každý plátec mzdy je povinen provádět

⁹⁰ Srov. § 260h o.s.ř.

⁹¹ Závodská, J. a kolektiv, Manželství a rozvody, Praktický návod jak problémy řešit a jak jim předcházet, Linde nakladatelství s.r.o., 2002, str. 87

⁹² Srov. § 279 odst. 2 písm. a), § 284 odst. 2 o.s.ř.

⁹³ Srov. § 279 o.s.ř.

z ní srážky ode dne, kdy mu bylo doručeno nařízení výkonu rozhodnutí a soud určí těmto plátcům jednotlivě, jakou část základní mzdy povinného mají srážet.

V rámci průběhu výkonu rozhodnutí má pro vymáhání výživného také zásadní význam změna plátce mzdy. Zákonná úprava vychází z toho, aby při této změně bylo dosaženo i nadále plynulého zajištění placení výživného a je proto ovládána zásadou kontinuity mezi srážkami prováděnými u dřívějšího plátce mzdy a mezi srážkami prováděnými u nového plátce mzdy. K zajištění plynulého převodu prováděných srážek u nového plátce mzdy je povinnému i dosavadnímu plátcí mzdy uložena oznamovací povinnost vůči soudu, který nařídil výkon rozhodnutí. Novému plátcí mzdy vzniká povinnost provádět srážky dnem, kdy se od povinného nebo od dosavadního plátce mzdy dozví, že byl soudem nařízen výkon rozhodnutí srážkami ze mzdy a pro jaké pohledávky. Pokud se to nedozví tímto způsobem, vzniká mu tato povinnost dnem, kdy mu bylo doručeno usnesení vydané soudem, ve kterém ho soud vyrozumí o výkonu rozhodnutí.

Sražené částky vyplácí plátce mzdy přímo oprávněnému, respektive osobě, která je oprávněna jako zástupce přijímat výživné. V případě, že by plátce mzdy neprováděl a nezasílal srážky včas a ve stanoveném rozsahu, může se oprávněný domáhat podáním žaloby k soudu jejich proplacení přímo na plátcí mzdy.⁹⁴ Plátce mzdy je povinen provádět a vyplácet srážky ze mzdy tak dlouho, dokud není pohledávka oprávněného uspokojena a v případě výživného se to vztahuje i na dávky, které se stanou splatnými teprve v budoucnu. Taktéž dojde-li v průběhu výkonu rozhodnutí ke změně rozsudku a zvýšení výživného, vztahuje se výkon rozhodnutí i na tu část běžného výživného, která představuje jeho zvýšení.⁹⁵

⁹⁴ Srov. § 292 o.s.ř.

⁹⁵ Těžká, O., Vyživovací povinnost, Panorama, 1984, str. 75

11.3. Výkon rozhodnutí příkázáním pohledávky

V případě, že oprávněnému bude znám účet povinného, je vhodné podat návrh na výkon rozhodnutí příkázáním pohledávky z účtu povinného. Po doručení usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí se peněžnímu ústavu přikáže, aby z účtu povinného až do výše vymáhané pohledávky nevyplácel peněžní prostředky, neprováděl na ně započtení a ani jinak s nimi nenakládal. Soud v tomto případě doručuje usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí oprávněnému, povinnému a peněžnímu ústavu, avšak peněžnímu ústavu je vždy nutné doručit toto usnesení dříve než povinnému a to z důvodu, aby povinný nemohl peněžní prostředky na účtu převést k jinému peněžnímu ústavu.⁹⁶

Povinný ztrácí okamžikem doručení usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí peněžnímu ústavu možnost jakkoliv disponovat s peněžními prostředky uloženými na účtu, s výjimkou peněžních prostředků, které jsou povinným určeny pro výplatu mezd a ostatních příjmů jeho zaměstnanců. Výkon rozhodnutí se provede odepsáním vymáhané pohledávky výživného a jejím vyplacením oprávněnému. I v tomto případě platí, že pokud peněžní ústav nepostupuje v souladu se zákonem, může se oprávněný domáhat, aby mu peněžní ústav zaplatil částku, na kterou by měl právo, kdyby peněžní ústav postupoval správně.⁹⁷

11.4. Odklad a zastavení výkonu rozhodnutí

V průběhu provádění výkonu rozhodnutí může dojít k odkladu výkonu rozhodnutí a to v případě, kdy se povinný bez své viny ocitne přechodně v takovém postavení, že by výkon rozhodnutí mohl mít pro něho nebo pro příslušníky jeho rodiny zvláště nepříznivé následky, a dále v případě, lze-li očekávat, že výkon rozhodnutí bude zastaven.⁹⁸ Podmínkou povolení odkladu výkonu rozhodnutí pro tíživou situaci povinného je však skutečnost, že oprávněný nebude

⁹⁶ Srov. § 304 odst. 1 o.s.ř.

⁹⁷ Srov. § 311 o.s.ř.

⁹⁸ Srov. § 266 o.s.ř.

odkladem výkonu rozhodnutí vážně poškozen, což dle mého názoru nelze v případě výkonu rozhodnutí pro výživné poskytované nezletilým dětem, neboť u nich by v důsledku neposkytování výživného mohla nastat pro dítě velice nepříznivá situace.

Výkon rozhodnutí končí především uhrazením příslušné pohledávky. U výživného však výkon rozhodnutí zásadně trvá i po uhrazení dlužného výživného, trvá-li zároveň povinnost platit běžné výživné, neboť jde o právo na opětující se dávky. Samozřejmě může dojít k zastavení výkonu rozhodnutí ze všech důvodů stanovených v *ust. § 268 odst. 1 o.s.ř.*, o kterých se zde však nebudu podrobněji zmiňovat. Zvláštní důvod pro zastavení výkonu rozhodnutí při provádění výkonu srážkami ze mzdy, jehož použití připadá v úvahu jen při vymáhání výživného je stanoven v *ust. § 290 odst. 2 o.s.ř.* Toto ustanovení stanoví, že na návrh povinného může soud zastavit výkon rozhodnutí, jestliže jsou srážky prováděny již jen pro běžné výživné a lze-li předpokládat, že povinný bude plnit výživné dále dobrovolně.

11.5. Trestný čin zanedbání povinné výživy

Neplnění zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného, a to i při pouhé nedbalosti, je v našem právu pokládáno za trestný čin zanedbání povinné výživy, za který může být pachateli udělen trest odnětí svobody v trvání až jednoho roku. Úmysl pachatele vyhnout se své povinnosti vyživovat je pak znakem kvalifikované skutkové podstaty s trestem odnětí svobody až na dvě léta a pokud pachatel vystaví oprávněnou osobu nebezpečí nouze, může být potrestán odnětím svobody až na tři léta.⁹⁹ Objektem trestného činu je právo na výživu, které vyplývá ze *zákona o rodině*.

Zajímavostí je, že v trestním řízení není soud vázán rozhodnutím, kterým byla vyživovací povinnost včetně jejího rozsahu stanovena soudem v občanském soudním řízení, ale soud ji posuzuje jako předběžnou otázku, na níž závisí posouzení viny obviněného a

⁹⁹ Srov. § 213 trestního zákona

která se tedy řeší samostatně. Předpokladem trestnosti je, že povinná osoba je vůbec v době o níž jde, schopna výživné plnit a není třeba, aby trestnímu stíhání předcházel výkon rozhodnutí.¹⁰⁰ Neplněním vyživovací povinnosti je však i její neplnění v povinném rozsahu, tedy neplnění i několika jednotlivých měsíčních dávek, které je dle ustálené soudní judikatury stanoveno na nejméně šest měsíčních dávek.

Splnění vyživovací povinnosti je důležitější než potrestání pachatele a proto náš právní řád obsahuje ustanovení o účinné lítosti, podle něhož trestnost činu zaniká, jestliže pachatel splní svou vyživovací povinnost v celém rozsahu dříve než soud prvního stupně počal vyhlášovat rozsudek a trestný čin neměl trvale nepříznivých následků.¹⁰¹ K beztrestnosti tedy nestačí splnění částečné, ale je nutno uhradit příslušnou částku výživného bez ohledu na to, zda jsou některé alimentační dávky promlčeny. O možnosti získat beztrestnost v rámci ustanovení o účinné lítosti musí být obžalovaný vždy poučen.

12. ÚPRAVA STYKU S NEZLETILÝMI DĚTMI

12.1. **Zákonná a mezinárodní úprava styku s nezletilými dětmi**

*Úmluva o právech dítěte*¹⁰² v čl. 9 ukládá státům, které jsou smluvními stranami Úmluvy, zajistit právo dítěte odděleného od jednoho nebo obou rodičů udržovat s nimi pravidelné osobní kontakty, pokud to není v rozporu se zájmy dítěte. Na *Úmluvu o právech dítěte* reaguje i náš *zákon o rodině*, když mimo jiné zdůrazňuje právo dítěte na péči obou rodičů a udržování

¹⁰⁰ Novotný, O.- Dolenský, A.- Navrátilová, J.- Púry, F.- Rizman, S.- Vanduchová, M.- Vokoun, R., *Trestní právo hmotné, zvláštní část, 4. přepracované vydání*, ASPI Publishing, s.r.o, 2004, str. 207

¹⁰¹ Srov. § 214 trestního zákona

¹⁰² Úmluva o právech dítěte přijatá dne 20.11.1989 v New Yorku

pravidelného osobního styku s nimi a právo rodiče, jemuž nebylo dítě svěřeno do výchovy, na pravidelnou informaci o něm.¹⁰³

Pokud rodiče dítěte spolu nežijí nebo jsou rozvedeni, umožňuje jim ust. § 27 zákona o rodině uzavřít mezi sebou dohodu o styku s dítětem. Zákon v tomto případě jednoznačně ponechává otázku úpravy styku na mimosoudní dohodě obou rodičů, přičemž tato dohoda nepodléhá schválení soudu. Pouze v případě, že by dohoda rodičů nebyla možná a pokud to vyžaduje zájem na výchově dítěte a poměry v rodině, upraví styk rodičů s dítětem soud.¹⁰⁴ Je běžné, že pokud se rodiče nezletilého dítěte jsou schopni a ochotni dohodnout na tom, jaký způsob výchovy dítěte se bude realizovat po jejich rozvodu, případně při jejich odděleném žití, pak jsou většinou schopni se dohodnout i na úpravě styku dítěte s rodičem. Přesto zákon nevylučuje, aby i v případě, kdy soud rozsudkem schvaluje dohodu rodičů o výchově a výživě nezletilého dítěte, byla součástí takového rozsudku rovněž dohoda rodičů o rozsahu styku nezletilého dítěte s druhým rodičem. Touto problematikou se budu ještě podrobněji zabývat níže.

Spory mezi rodiči týkající se styku s dětmi jsou z hlediska soudního řízení těmi nejúpornějšími a ve většině případů na tyto spory doplácet nejvíce děti. Z těchto důvodů všemožné mezinárodní organizace vyvíjejí snahu při tvorbě nástrojů k uspokojivému a pro děti optimálnímu řešení těchto sporů. Na poli Rady Evropy byly v kontextu se snahou o zajištění bezproblémového styku mezi rodiči a dětmi přijaty dva zásadní dokumenty, a to *Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy č.R(98)1 o rodinné mediaci* (o tomto doporučení budu podrobněji hovořit v souvislosti s rodinou mediací) a *Úmluva o styku s dětmi*.¹⁰⁵

Úmluva o styku s dětmi byla přijata, jak již shora uvedeno, v důsledku rostoucích potíží se zajištěním styku obou rodičů s dětmi a to zejména v případě přeshraničních kontaktů. Úmluva obsahově

¹⁰³ Srov. § 26 odst. 4 ZOR

¹⁰⁴ Srov. § 27 odst. 1, 2 ZOR

¹⁰⁵ Úmluva o styku s dětmi přijatá dne 3.5.2002 ve Vilniusu

navazuje především na *Úmluvu o právech dítěte* a *Úmluvu o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí* aj. Předmětem Úmluvy je především stanovit všeobecné zásady pro vydávání rozhodnutí o styku a stanovit vhodné a ochranné nástroje a záruky k zajištění řádného uplatňování styku a okamžitého vrácení dětí po uplynutí doby styku. Úmluva stanoví povinnost smluvních států zajistit a prosazovat používání ochranných nástrojů a záruk, pokud jde o uplatňování rozhodnutí o styku s dítětem, a to jak pro vnitrostátní případy, tak pro případy s mezinárodním prvkem. Těmito nástroji a zárukami jsou především dohled nad stykem, povinnost osoby uhradit náklady spojené s cestou a ubytováním dítěte a dále pak nástroje a záruky pro vrácení dítěte nebo pro prevenci nepatřičného odvezení dítěte jako např. odevzdání cestovního dokladu. Ochranné nástroje a záruky jsou v českém právním řádu upraveny v *občanském soudním řádu* a v *zákoně o rodině* v souvislosti s rozhodováním soudu o výchově a výživě nezpl. dětí, o styku dětí s rodiči, prarodiči či sourozenci apod.¹⁰⁶

V souvislosti s výše uvedeným je ještě třeba připomenout, že rodič dítěte ani po rozvodu a svěřeni dítěte do péče druhému z rodičů neztrácí rodičovskou zodpovědnost a právo rozhodovat o dítěti, ale je pouze vyloučen z každodenního výkonu péče o dítě. Právě realizací styku dítěte s rodičem je pak zajištěn, byť omezený, výchovný vliv druhého rodiče na své dítě. Stejně tomu je samozřejmě i v případě, že rodiče dítěte spolu nežijí. V souladu s *Úmluvou o právech dítěte*, která uznává právo dítěte na pravidelné osobní kontakty s rodičem se kterým nežije, upravuje *zákon o rodině* výlučně jen osobní formu styku rodiče s dítětem. Zda bude mimo tento osobní styk vykonáván také styk písemný, telefonický apod., záleží jak na vztazích mezi oběma rodiči a především na vztahu mezi dítětem a rodičem. Dále *zákon o rodině* zakotvuje právo na pravidelnou informaci o dítěti, jejíž forma není stanovena, takže se může jednat o písemný kontakt nebo informace sdělované

¹⁰⁶ Srov. §§ 26-27 ZOR

prostřednictvím telefonu, emailu či dopisem. Opět záleží na dohodě mezi rodiči jakou formu budou preferovat. Pravidelnou informací se dle výkladových stanovisek a judikátů rozumí nejenom informace o zdravotním stavu dítěte, ale také o jeho školních výsledcích, účasti na mimoškolních zájmových kroužcích, jeho zájmech a plánech do budoucna apod.

12.2. Dohoda o styku rodičů s nezletilými dětmi

Rodič, kterému nebylo dítě svěřeno do výchovy, má právo s dítětem se stýkat, aby tak mohl realizovat svá práva a povinnosti vyplývající z jeho rodičovské zodpovědnosti. Jak již bylo shora předznamenáno, dohoda o styku rodičů s dítětem ke své platnosti nepotřebuje schválení soudu.¹⁰⁷

Rozhodování soudu o výchově a výživě nezl. dětí se týká nejpodstatnějších záležitostí dítěte. Naproti tomu dohoda rodičů o tom, kdy a po jak dlouhou dobu se bude dítě vídat s druhým rodičem může, v souladu s časovými možnostmi rodičů a v souladu s přáním rodiče své dítě navštěvovat, podléhat častým změnám a rozhodování o úpravě styku s dítětem ve všech případech, kdy rodiče spolu nežijí by bylo zcela nevhodným vměšováním soudů do rodinných vztahů. Proto je v našem právním řádu ponechána otázka úpravy styku rodiče s dítětem převážně na souhlasném projevu vůle obou rodičů a autoritativní výrok soudu o úpravě styku s nezl. dítětem přichází na řadu až v případě, že vztahy mezi rodiči jsou natolik rozvráceny, že rodiče nejsou schopni se na úpravě styku dohodnout. V úvahu je samozřejmě nutno brát i věk dítěte, neboť starší děti jsou již zpravidla sami schopni se do debaty svých rodičů zapojit a vyjádřit vlastní názor na styk s tím kterým rodičem. Názor dítěte by měl být v každém případě oběma rodiči respektován.

Zákon o rodině nepředepisuje dohodě o styku rodičů s dětmi závaznou formu a tudíž je možné uzavřít ji jak písemně tak ústně. Je nepochybné, že převážná většina těchto dohod nemá písemnou formu

¹⁰⁷ Srov. § 27 odst. 1 ZOR

a realizuje se pouze na základě ústního konsensu mezi rodiči. Zpravidla se rodiče domluví na přesném termínu styku včetně specifikace, kde bude dítě vyzvednuto, v kolik hodin a kde má být předáno zpět rodiči jež o dítě pečuje, zda má dítě s druhým rodičem sepsat domácí úkoly apod. Pokud je dítě staršího věku, realizuje se styk většinou spíše přímo po dohodě dítěte s rodičem, přičemž dítě svému pečujícímu rodiči pouze sděluje, že hodlá druhého rodiče navštívit. I v tomto případě je však nutný konsensus mezi oběma rodiči a pečující rodič musí se stykem v ten který konkrétní termín souhlasit.

Problémem ovšem zůstává, že dohoda rodičů o styku s nezletilým dítětem, která nepotřebuje schválení soudu a která není ani součástí soudního rozhodnutí, není ani soudním výkonem vynutitelná. *Občanský soudní řád* v části šesté totiž stanoví, že exekucním titulem pro výkon rozhodnutí o výchově nezletilých dětí je pouze soudní rozhodnutí, rozhodnutí o navrácení dítěte nebo schválená dohoda o výchově nezletilých dětí a schválená dohoda o úpravě styku s nezletilými dětmi.¹⁰⁸ Pokud tedy v tomto případě dojde k bránění styku s nezletilým dítětem a rodiče nebudou nadále schopni se na styku s nezletilým dítětem dohodnout, je nutné, aby oprávněný rodič podal soudu návrh na úpravu styku rodičů s dítětem, který pak již bude v případě porušování soudně vynutitelný.

12.3. Soudní rozhodnutí o úpravě styku rodičů s nezletilými dětmi

Zákon o rodině výslovně stanoví, že soud upraví styk rodičů s dítětem tehdy, vyžaduje-li to zájem na jeho výchově a poměry v rodině.¹⁰⁹ Předpokladem rozhodování soudu o styku rodiče s nezletilým dítětem je zjištění, že se rodiče dítěte, kteří nežijí spolu nebo kteří se rozvedli, nejsou schopni dohodnout o styku s nezletilými dětmi a to

¹⁰⁸ Srov. § 272 o.s.ř.

¹⁰⁹ Srov. § 27 odst. 1 ZOR

vůbec, nebo sice jsou schopni se dohodnout, ale tato dohoda neodpovídá zájmu dítěte.¹¹⁰

Při rozhodování soudu o úpravě styku rodičů s nezl. dítětem musí mít soud především na zřeteli zájem dítěte a musí posuzovat jaký citový vztah má dítě k rodiči, který ho nemá ve své výchově. Soud musí dále přihlídnout k obvyklému dennímu a školnímu režimu dítěte, k časovým možnostem účastníků, ke vzdálenosti bydliště obou rodičů a v neposlední řadě si vyžádat i stanovisko dítěte, pokud je dítě vzhledem ke svému duševnímu vývoji schopno vytvořit si přiměřený úsudek o dané situaci. V některých případech je vhodné, aby soud rozhodl o tom, že styk dítěte s druhým rodičem se uskuteční v přítomnosti třetí osoby, na níž se buď oba rodiče shodnou nebo jí určí soud sám. Může se jednat jak o fyzickou osobu, tak např. o psychologická či psychoterapeutická pracoviště, přičemž vždy je nejdůležitějším kritériem zájem dítěte.

Výrok rozsudku o úpravě styku nebo o schválení dohody rodičů o styku s nezl. dítětem obsahuje podrobnou specifikaci průběhu styku rodiče s dítětem. Ve výroku je konkrétně stanoveno, ve kterých dnech, týdnech nebo měsících je rodič oprávněn se s dítětem stýkat a to s přesným časovým určením od kdy do kdy se s ním může stýkat, kde si dítě převezme a kde ho po styku zpátky předá pečujícímu rodiči. Často bývá výslovně stanovena i povinnost pečujícího rodiče dítě na styk připravit a tento styk umožnit. V praxi jsem se většinou setkala s tím, že soud v rozsudku určí rodiči, že je oprávněn se s dítětem stýkat každý sudý nebo lichý víkend v měsíci, případně též stanoví konkrétní dny v měsíci a nadále upraví styk rodiče s dítětem o Vánočních a Velikonočních svátcích a letních a jarních školních prázdninách.

V případě, že soud upraví styk rodičů s dítětem na dobu jarních, letních, vánočních a velikonočních školních prázdnin odchylně od běžného styku a to např. tak, že umožní rodiči, který

¹¹⁰ Holub, M.- Nová, H., Zákon o rodině a předpisy související, 6. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1.2.2004, Linde Praha a.s., 2004, str. 58

nemá dítě ve své péči, aby s ním pobýval na dovolené třeba čtrnáct dní v kuse, ačkoliv běžný styk má rodič rozsudkem stanoven na každý sudý víkend v měsíci, vyvstává problém, zda v rámci těchto prázdnin se realizuje běžný styk rodiče s dítětem nebo jen styk určený specificky pro ty které prázdniny. Tento problém se může jevit jako banální, ale pokud soud v rozsudku např. stanoví: „Rodič je oprávněn se s nezletilým dítětem stýkat každý sudý víkend v měsíci, a dále po dobu prvních čtrnácti dnů a posledního týdne v období letních školních prázdnin“ vyvstává výkladový problém, jak si poradit se slovíčkem „a dále“. Z hlediska jazykového výkladu bychom totiž vyvodili, že rodič má stanovený běžný styk, tedy každý sudý víkend v měsíci, a dále nad rámec tohoto styku se může s dítětem stýkat ještě prvních čtrnáct dní a poslední týden o letních školních prázdninách, neboť „a dále“ z hlediska jazykového výkladu znamená nad rámec běžného styku. V soudní praxi však, alespoň tak jsem se s tím několikrát setkala já sama, panuje stanovisko opačné, tudíž že v rámci školních prázdnin probíhá jen styk určený soudem pro toto specifické období a běžný styk rodiče s dítětem se nerealizuje. Tento názor je jistě praktičtější, protože si lze jen těžko představit, jak by rodič, který má dítě ve své výchově, mohl odjet s dítětem na dovolenou, když druhý rodič by měl právo se s dítětem stýkat nejen prvních čtrnáct dní a poslední týden v období letních školních prázdnin, ale i v rámci běžného styku, což by logicky znemožňovalo delší pobyt dítěte s pečujícím rodičem.

Z hlediska soudního rozhodování o úpravě styku rodičů s nezletilým dítětem je třeba ještě poukázat na okolnost, že mezi autory odborných publikací nepanuje shoda o tom, zda rodič, kterému nebylo dítě svěřeno do výchovy, má nejen oprávnění ale zároveň i povinnost se s dítětem stýkat. Někteří autoři tvrdí, že není povinností rodiče se s dítětem v rozsudkem vymezeném čase stýkat a dochází tedy i k absurdním situacím, že rodič přes soudní úpravu styku, kterého se domohl při vynaložení značného úsilí, pak vůbec

nemá po delší dobu o styk s dítětem zájem.¹¹¹ Autoři s protichůdným názorem tvrdí, že rodič má povinnost se s dítětem v určenou dobu stýkat a s ohledem na nemožnost dohody s druhým rodičem je nepravděpodobné, že bude možné se dohodnout na případné časové úpravě styku v konkrétním případě.¹¹² Osobně zastávám názor, že by mělo být povinností rodiče se s nezl. dítětem stýkat, neboť je v nejlepším zájmu dítěte, aby bylo vychováváno oběma rodiči a v útlém věku dítěte je vliv rodičů na dítě nesmírně důležitý. Problémem však zůstává možnost vynucení tohoto styku, o němž se zmíním níže.

12.4. Úprava styku s nezletilými dětmi v případě, že jeden z rodičů je cizincem

Velice složitá a citlivá je problematika vztahů mezi rodiči a dětmi s mezinárodním prvkem. *Zákon č. 97/1963 Sb. o mezinárodním právu soukromém a procesním* stanoví, že vztahy mezi rodiči a dětmi, včetně výchovy a výživy, se řídí právem státu, jehož příslušníkem je dítě. Pokud dítě žije v České republice, mohou být tyto vztahy posuzovány podle práva českého, je-li to v zájmu dítěte.¹¹³ Z hlediska práva procesního je pak dána pravomoc českých soudů ve věcech výchovy a výživy nezl. dětí, jsou-li českými občany i tehdy, žijí-li v cizině.¹¹⁴ Ze shora uvedeného vyplývá, že i *zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním* preferuje zájem dítěte a jeho ochranu, přičemž zájmy a ochranu dětí je nutno chápat v kontextu mezinárodních smluv, kterými je Česká republika vázána.

Česká republika je smluvní stranou několika multilaterálních mezinárodních dohod jako jsou např. *Úmluva o právech dítěte*, *Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení*, *Evropská úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí* a *Úmluva o občanskoprávních aspektech*

¹¹¹ Srov. Hrušáková, M., *Rozvody a paragrafy*, Computer Press, 2001 str. 57

¹¹² Srov. Mašek, D., *Dítě a rozvod*, *Právo a rodina* č. 7/2002, LINDE nakladatelství s.r.o., 2002

¹¹³ Srov. §24 *Zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním*

¹¹⁴ Srov. §39 *Zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním*

mezinárodních únosů dětí. Posledně jmenovaná Úmluva byla sjednána v Haagu dne 25.10.1980 za účelem zvýšené ochrany dětí a rodičů ve vztahu k zahraničí. Hlavním cílem této Úmluvy je zajistit bezodkladný návrat dětí protiprávně přemístěných nebo zadržovaných v některém smluvním státě a zajistit, aby práva týkající se péče o dítě a styku s ním byla podle právního řádu jednoho smluvního státu účinně respektována i v ostatních smluvních státech. Úmluva řeší především konfliktní situace mezi rodiči v oblasti péče o nezletilé děti a styk s nimi v případech, kdy rodiče dítěte žijí odděleně v různých státech a brání realizaci styku druhého rodiče s dítětem. Úmluva se vztahuje na děti mladší 16 let, které mají své obvyklé bydliště ve smluvním státě. V České republice je pro účely naplňování Úmluvy ústředním orgánem *Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí* se sídlem v Brně.¹¹⁵ Úřad postupuje do ciziny žádosti o navrácení dětí a tím se snaží minimalizovat protiprávní zadržování dětí v cizích smluvních státech a přispívá tak k ochraně zájmů nejen nezletilých dětí, ale i jejich rodičů.

12.5. Úprava styku nezletilého dítěte s prarodiči a sourozenci

Tzv. *velká novela zákona o rodině* zavedla do českého právního řádu možnost soudu upravit styk dítěte s prarodiči a sourozenci v případě, že to vyžaduje zájem dítěte a poměry v rodině.¹¹⁶ Toto právo je vyjádřením zásady, že je v nejlepším zájmu dítěte stýkat se se všemi členy své rodiny, ke kterým má dítě blízký citový vztah.

Rozsah styku dítěte s prarodiči je pochopitelně podmíněn i věkem, zdravotním stavem a vzdáleností bydliště prarodičů, přičemž zpravidla bývá užší než úprava styku s druhým rodičem. Soud rozhoduje o úpravě styku nezletilého dítěte s prarodičem zejména tam, kde rodič, který nemá dítě svěřeno do výchovy, o styk s dítětem nejví zájem nebo je dlouhodobě vzdálen (např. v případě

¹¹⁵ Srov. § 3 Zákona o sociálně-právní ochraně dětí

¹¹⁶ Srov. §27 odst. 4 ZOR

cizinců, kteří žijí natrvalo v zahraničí), případně pokud již rodič není naživu.¹¹⁷

Pokud jde o úpravu styku nezl. dítěte se sourozenci, jedná se zpravidla o úpravu styku dítěte se sourozenci zletilými. Nezletilé děti jsou v případě, že spolu rodiče nežijí nebo jsou rozvedeni, svěřeny buď do výchovy jednoho z rodičů, kdy je styk mezi nimi na každodenním pořádku nebo jsou tyto nezl. děti rozděleny mezi rodiče a pak je styk mezi nimi zabezpečován prostřednictvím realizace styku dětí s druhým rodičem.

V souvislosti s problematikou úpravy styku nezl. dětí s prarodiči a sourozenci vzniká otázka, zda i jiné blízké osoby se mohou domoci úpravy styku s nezl. dítětem. Existují protichůdné pohledy na tuto problematiku, kdy odpůrci rozšiřování možnosti úpravy styku s nezl. dětmi i na další členy blízké rodiny argumentují tím, že by tak docházelo k nepřipustnému omezování rodičovské zodpovědnosti rodičů a extenzivní výklad zákona nepřipouštějí.¹¹⁸ Jiní autoři naopak zastávají názor, že pokud by styk s dítětem požadovala osoba, která se na výchově dítěte podílela (např. teta, strýc, prarodiče atd.) a mezi ní a dítětem vznikly hluboké citové vztahy, nebylo by logické, aby dítěti byl styk s touto osobou odírán. Autoři proto navrhnou aplikovat na takový výjimečný a odůvodněný případ čl. 3 *Úmluvy o právech dítěte* a analogicky k *ust. § 27 odst. 4 zákona o rodině* tento styk upravit.¹¹⁹ Osobně se spíše ztotožňuji s druhým názorem a to hlavně z důvodu aplikace základního principu rodinného práva, tedy zájmu dítěte, na uvedenou problematiku.

¹¹⁷ Hrušáková, M., *Rodinné právo v aplikační praxi*, Edice právních rozhledů, str. 31

¹¹⁸ Srov. Plecítý, V.- Salač, J., *Základy rodinného práva*, EUROUNION s.r.o., 2001, str. 51

¹¹⁹ Srov. Holub, M.- Nová, H., *Zákon o rodině a předpisy související*, 6. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1.2.2004, Linde Praha a.s., 2004, str. 61

Pozn. Čl. 3 *Úmluvy o právech dítěte* hovoří o přednosti zájmů dítěte

13. BRÁNĚNÍ VE STYKU S NEZLETILÝMI DĚTMI

13.1. Bránění oprávněnému rodiči ve styku s nezletilými dětmi

Rodič, jemuž není dítě svěřeno do výchovy, v praxi poměrně často upozorňuje soud na to, že je mu ve styku s dítětem bráněno. V důsledku častějšího výskytu těchto případů přinesla tzv. *velká novela zákona o rodině* z roku 1998 speciální ustanovení o tom, že je-li opakovaně bezdůvodně bráněno oprávněnému rodiči ve styku s dítětem, je to považováno za změnu poměrů vyžadujících nové rozhodnutí o výchovném prostředí¹²⁰ a to zcela v souladu se zásadou *rebus sic stantibus*, tedy s klauzulí nezměněných poměrů. Otázkou ovšem zůstává, co je míněno opakovaným a bezdůvodným bráněním ve styku.

Pokud jde o opakovaného bránění ve styku s nezletilým dítětem, ustálil se názor, že jde o bránění oprávněnému rodiči ve styku s dítětem a to nejméně třikrát. S odpovědí na otázku, co je myšleno bráněním bezdůvodným, už to není tak jednoznačné. V případě, že je dítě často nemocné, může druhý rodič, který nemá dítě ve své výchově, po několikátém marném pokusu o styk s dítětem pojmout podezření, že povinný rodič mu bezdůvodně v tomto styku brání, ačkoliv objektivně lze považovat nemoc dítěte za odůvodněnou překážku styku dítěte s druhým rodičem. V praxi si je totiž jen těžko možné představit, že angínou postižené dítě může s druhým rodičem absolvovat např. připravovaný horolezecký víkend. Oprávněný rodič však má dohodou, případně autoritativním výrokem soudu stanovené dny, kdy se s dítětem může vidat a pokud má skutečný zájem na styku se svým dítětem, je pochopitelné, že je z této situace přinejmenším rozhořčen. V případě rozumných a relativně dobře komunikujících rodičů se jistě může najít způsob alternativního vyřešení tohoto problému spočívající například v tom, že až se dítě uzdraví, bude druhému rodiči umožněn styk s ním a to i mimo dohodnuté, případně soudem stanovené dny. Horší situace ovšem

¹²⁰ Srov. § 27 odst. 2 ZOR

nastává v případě, že rodič, který má dítě ve své výchově chce umožňovat styk dítěte s druhým rodičem v minimální míře nebo případně vůbec. Při své praxi jsem se již několikrát setkala se situací, že povinný rodič naprosto odmítá dítě na styk připravit a styk druhého rodiče s dítětem umožnit a vymýšlí si všemožné důvody proč k realizaci styku nemůže dojít. V takovém případě má oprávněný rodič možnost podat soudu návrh na svěřeni dítěte do své výchovy a to s poukazem na opakované bezdůvodné bránění ve styku s dítětem, které je považováno za změnu poměrů a dále může případně podat i návrh na výkon rozhodnutí o výchově nezletilých dětí.¹²¹

Rozhodování soudu o změně výchovného prostředí v souvislosti s opakovaným bezdůvodným bráněním ve styku ale neznamená, že by soud měl automaticky rozhodnout o svěřeni dítěte do péče druhého rodiče. Soud musí vždy znovu rozhodovat s přihlédnutím k § 26 odst. 4 zákona o rodině a kritériím zde uvedeným a v každém případě se nejprve musí zabývat otázkou zájmu dítěte na stabilitě výchovného prostředí a otázkou citové orientace dítěte. Je tedy možné, že soud opět svěří dítě do péče tomu z rodičů, které opakovaně bezdůvodně styku bránilo. Je zajímavé poukázat na to, že rodič, kterému bylo nezletilé dítě svěřeno do výchovy, odpovídá za škodu vzniklou druhému z rodičů v důsledku zmaření styku s dítětem i tehdy, když včas tohoto rodiče neinformoval o objektivní překážce bránící uskutečnění styku s nezletilcem ve stanovenou dobu.¹²²

Povinný rodič na jednání soudu o změně výchovného prostředí často argumentuje tím, že on sám styku dítěte s druhým rodičem nebrání a naopak se snaží dítě na styk připravit, ale že dítě ke styku nemůže nijak nutit. V této souvislosti je jistě vhodné připomenout, že rodičovská zodpovědnost náleží oběma rodičům a rozhodující

¹²¹ Ve smyslu § 272 o.s.ř.

¹²² Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu R 12/1990

úlohu ve výchově dětí mají rodiče.¹²³ Povinný rodič by tedy měl, v rámci své výchovy, vysvětlit dítěti, že je potřebné, aby se stýkalo i s druhým rodičem, neboť jeho vzor a výchovné metody jsou pro dítě nepostradatelné. V žádném případě by neměl dítě utvrzovat v mnohdy převzatém názoru, že druhý rodič je špatný a dítě se s ním nechce stýkat. S tímto úzce souvisí problematika popouzení dítěte proti druhému rodiči a syndrom zavrženého rodiče.

13.2. Syndrom zavrženého rodiče a jeho příčiny

Pojem syndromu zavrženého rodiče (SZR)- *The Parental Alienation syndrome* zavedl v osmdesátých letech 20. století americký psychiatr R.A.Gardner v souvislosti s tím, že prokázal, že dítě závislé na jednom rodiči a tímto rodičem popouzené proti rodiči druhému, si začne vyvíjet vlastní dynamiku postojů vůči tomuto rodiči, kterého nakonec zavrhne. Popouzející, nebo též programující, rodič pak později již nemusí tyto negativní postoje v dítěti přímo posilovat, ale dítě samo začne všechny své zkušenosti s rodiči dělit do černobílé šablony na hodný rodič a zlý rodič. Dítě se přitom samo snaží zalíbit tomu rodiči, se kterým žije a na kterém je závislé. O SZR hovoříme, dojde-li k vypěstování nekompromisně kladného příklonu dítěte k jednomu rodiči, který má dítě ve své výchově a současně k nekompromisnímu zavržení druhého rodiče. Někdy se v souvislosti s tím, že názory dítěte nejsou v tomto případě projevem jeho svobodné vůle, ale důsledkem manipulace hovoří o tzv. vymývání mozku dětem neboli *brainwashingu*. Většinou se tomu tak děje v rámci rodičovských sporů o svěření dítěte do péče nebo v rámci sporů o styk s dítětem, což je také důvodem stručného popisu syndromu v této práci. SZR je po stránce medicínské jednou z forem psychického týrání dítěte spadajícího pod syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte. Záhodno je ještě poznamenat, že se syndromem zavrženého rodiče se setkáváme povětšinou jen u dětí

¹²³ Srov. § 34 odst. 1 ZOR a § 32 odst. 1 ZOR.

útlejšího věku, neboť starší děti již mají svoje postoje pevněji zformulované a nenechají se tak snadno ovlivňovat.

Motivace programujícího rodiče vyplývá většinou z nenávisti, potřeby se mstít a trestat druhého z rodičů a někdy i ze snahy po výhradním vlivu na utváření psychiky dítěte. V důsledku eskalace manželského konfliktu a rozvodu se zklamaný a rozezlený rodič, který se cítí od druhého podvedený, začíná mstít prostřednictvím dítěte a vůbec si neuvědomuje negativní dopad takové situace na jeho psychiku.

13.3. Vliv syndromu zavrženého rodiče na hladký průběh styku rodiče s nezletilým dítětem

Programující rodič, který má dítě ve své výchově, se ať už z jakéhokoliv z výše popsaných motivů, snaží dítěti vštípit, že jen on sám je tím správným a milujícím rodičem a že druhý z rodičů se jen snaží dítěti ublížit a odlákat ho na svou stranu. Děje se tak nejen verbálně a to např. větami typu: „To je ale škoda, že budeš o víkendu s tatínkem/maminkou, já tu budu sám/a a bude mi strašně smutno.“ „Ty máš sice tatínka/maminku rád, ale mě celý život jen a jen ubližoval/a a pořád jsem kvůli němu/ní plakala.“ Postačí však i neverbální popouzení dítěte proti druhému rodiči, které může například spočívat v tom, že při každé zmínce o druhém rodiči si programující rodič povzdechne, obrátí oči v sloup, rozpláče se apod.

V konečném důsledku začne mít dítě pocit, že pokud se bude stýkat s druhým rodičem, bude to ohrožovat a narušovat jeho vztah s rodičem, který ho vychovává a bude tím rodiči ubližovat. Dítě tedy převezme postoje tohoto rodiče a s druhým rodičem ztrácí přátelský vztah a přestává s ním postupně komunikovat. Když má pak dojít k realizaci styku s druhým rodičem, začne dítě uvádět, že s ním být nechce, že rodič je špatný a že se s ním nechce vůbec stýkat. Tyto myšlenky dítěte mají však charakter převzatých postojů od programujícího rodiče, který pak již v budoucnu ani nemusí dítě

utvrzovat v tom, že druhý rodič je špatný, neboť dítě si již tento názor vstúpilo a svému okolí ho prezentuje jako názor vlastní.

Dochází tedy k tomu, že oprávněnému rodiči je bráněno ve styku s dítětem a ten se pak často obrací na soud. Rodič který má dítě ve výchově pak při jednání poukazuje na to, že přece nemůže dítě ke styku nutit. Následuje složité dokazování a vypracování znaleckého posudku právě v souvislosti s tím, zda dítě netrpí syndromem zavrženého rodiče. Vztahy v rodině se tímto samozřejmě ještě více vyostřují a na dítě to má negativní vliv. Osobně jsem se v praxi setkala s tím, že šestiletý chlapec se již přes tři roky nestýká se svým otcem, soudní řízení probíhá již druhým rokem a složitě se dokazuje, zda dítě trpí převzatým postojem. SZR se v současné době začíná u dětí nízkého věku vyskytovat poměrně často a dle mého názoru je velkým problémem, neboť v jeho důsledku dítě odmítá styk s druhým rodičem a rodič tím přichází o možnost výchovně působit na své dítě.

14. OMEZENÍ A ZÁKAZ STYKU RODIČŮ S NEZLETILÝMI DĚTMI

14.1. Společné znaky těchto opatření

Omezení a zákaz styku rodičů s nezletilými dětmi je zvláštním druhem omezení výkonu rodičovské zodpovědnosti, které může zásadně nařídit pouze soud, a jako takové vyžaduje dostatečné a spolehlivé dokazování. Při rozhodování je soud zejména povinen pečlivě zvážit všechny skutečnosti týkající se jednak samotného dítěte, jeho věku, zdravotního stavu, citového vztahu k rodičům apod., a dále pak skutečnosti týkající se rodičů. Soud může o omezení a zákazu styku rodiče s nezletilým dítětem rozhodnout zásadně jen tehdy, jestliže je to nutné v zájmu dítěte.¹²⁴ Pokud však podmínka nutnosti není splněna, lze v rámci platného práva uvažovat o omezení a zákazu styku s nezletilým dítětem v rámci výchovných opatření. V tomto případě může totiž

¹²⁴ Srov. § 27 odst. 3 ZOR

soud omezit rodičovskou zodpovědnost, pokud rodič nevykonává řádně své povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti a vyžaduje-li to zájem dítěte.¹²⁵ Zákaz nebo omezení styku rodiče s dítětem je vždy krajním opatřením, které je ve většině případů třeba učinit až po podání znaleckého posudku a výslechu znalce. V dřívější právní úpravě platné před 1.8.1998, tedy před účinností tzv. *velké novely zákona o rodině*, bylo důvodem k rozhodnutí o omezení nebo zákazu styku rodiče s nezl. dítětem jen ohrožení tělesného zdraví dítěte, avšak v platné právní úpravě je jím i ohrožení duševního zdraví dítěte a to např. v důsledku nevhodného životního příkladu stran rodiče, ohrožování mravnosti dítěte apod.

14.2. Omezení styku rodiče s nezletilým dítětem

Rozhodnutí soudu o omezení styku rodiče s nezl. dítětem spočívá v tom, že rodiči, který nemá nezletilé dítě ve své výchově, se styk s dítětem ve srovnání se stykem vyplývajícím z dohody rodičů nebo rozhodnutí soudu zužuje a případně se povoluje styk dítěte s tímto rodičem jen za určitých podmínek. Takovou podmínkou může být např. povolení styku rodiče s nezl. dítětem pouze za přítomnosti druhého rodiče nebo jiných osob a případně též za přítomnosti pracovníka orgánu sociálně-právní ochrany dětí či pracovníka zdravotnického nebo terapeutického zařízení.

14.3. Zákaz styku rodiče s nezletilým dítětem

K zákazu styku rodiče s dítětem, jakožto k velmi citlivému zásahu do rodičovských práv, je přistupováno v případech, kdy vztah mezi dítětem a rodičem, kterému nebylo dítě svěřeno do výchovy, je natolik negativně ovlivněn, že je nutné styk dítěte s tímto rodičem zcela vyloučit. Zákaz styku rodiče s nezl. dítětem může být soudem stanoven na dobu určitou i neurčitou. Rozhodnutí o zákazu styku rodiče s nezletilým dítětem vydávají soudy spíše výjimečně. Jedná se např. o situace, kdy dítě je druhým rodičem fyzicky napadáno nebo

¹²⁵ Srov. § 44 odst. 2 ZOR

se rodič dopustí trestného činu a dítě jej za to zcela odsuzuje a odmítá s rodičem jakkoliv komunikovat.

15. VÝKON ROZHODNUTÍ O VÝCHOVĚ NEZLETILÝCH DĚTÍ

15.1. **Obecně o výkonu rozhodnutí o výchově nezletilých dětí**

Výkon rozhodnutí o výchově nezl. dětí představuje jednu z nejcitlivějších otázek činnosti soudů, neboť předmětem výkonu rozhodnutí je dítě samo. Výkon rozhodnutí o výchově nezl. dětí se týká i výkonu rozhodnutí o styku rodičů s nezl. dítětem a dále výkonu soudem schválené dohody o úpravě styku rodičů s dítětem. Jak již bylo výše poznamenáno, vykonatelné jsou pouze dohody rodičů o styku s nezl. dětmi schválené soudem. Dohoda rodičů o styku s nezl. dítětem, která ke své platnosti nepotřebuje schválení soudu ani není součástí soudního rozhodnutí, není tedy vynutitelná soudním výkonem. V případě výkonu rozhodnutí o výchově nezl. dětí jde o samostatnou část občanského soudního řízení, navazující na rozhodnutí, které bylo vydáno v řízení nalézacím.¹²⁶ Výkon těchto rozhodnutí je dále upraven *Instrukcí o součinnosti soudů, orgánů sociálně právní ochrany dětí, zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, zdravotnických zařízení a Policie ČR při výkonu soudních rozhodnutí o výchově nezl. dětí a o úpravě styku s nimi.*¹²⁷ Na mezinárodní úrovni je pak výkon rozhodnutí o výchově nezl. dětí upraven především *Evropskou úmluvou o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí,*¹²⁸ kdy podle čl. 7 této Úmluvy rozhodnutí vydané v jednom smluvním státě bude uznáno, a pokud je vykonatelné ve státě původu, bude prohlášeno za vykonatelné ve všech ostatních smluvních státech. Odmítnutí uznání a výkonu rozhodnutí připouští Úmluva jen z taxativně stanovených

¹²⁶ Srov. § 272 a n. o.s.ř.

¹²⁷ Instrukce ministerstva vnitra a životního prostředí, ministerstva zdravotnictví a sociálních věcí a ministerstva školství č. 698/88- L ze dne 30.12.1988

¹²⁸ přijatá v Lucemburku 20. května 1980

důvodů. Pro Českou republiku je dále závazné *Nařízení Rady č. 2201/2003 o soudní příslušnosti, uznání a výkonu rozsudků ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti*.¹²⁹ Nařízení zaručuje dítěti právo na zachování styku s oběma rodiči po rozvodu rodičů, pokud rodiče žijí v různých členských státech Evropské unie a stanoví pravidla pro uznání a výkon rozsudků ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti.

15.2. Vlastní průběh výkonu rozhodnutí

Soudní řízení o výkonu rozhodnutí o výchově nezl. dětí je řízením ve věci péče o nezletilé a z tohoto důvodu může být zahájeno na návrh nebo i bez návrhu. V případě návrhu na výkon rozhodnutí nebo výkon soudem schválené dohody o úpravě styku rodičů s nezl. dětmi podává návrh na zahájení řízení osoba, které nebyl umožněn styk s dítětem. Místně příslušným k výkonu rozhodnutí je obecný soud dítěte¹³⁰ a nezl. dítě je v tomto řízení zastoupeno kolizním opatrovníkem.

Nařízení výkonu rozhodnutí obvykle předchází výzva, ve které předseda senátu přikáže povinnému, aby se rozhodnutí podrobil a upozorní ho na následky nesplnění povinnosti stanovené v rozhodnutí nebo soudem schválené dohodě o styku s dětmi. Soud však může nařídit výkon rozhodnutí i bez předchozí výzvy, je-li nepochybné, že výzva nemůže vést povinného k dobrovolnému plnění nebo jestliže by tím bylo splnění soudního rozhodnutí nebo soudem schválené dohody zmařeno.¹³¹ Při výkonu rozhodnutí k zajištění styku s nezl. dítětem nejde o jednorázovou záležitost a tak i v případě, kdy povinný výzvě vyhoví, bude vhodnější aby soud řízení o výkon rozhodnutí nezastavoval, neboť oprávněný by musel při každém dalším porušení povinnosti ze strany povinného podávat nový návrh na zahájení vykonávacího řízení.

¹²⁹ Nařízení Rady ze dne 5. listopadu 2003, účinnosti nabylo dnem 1.3.2005

¹³⁰ Obecným soudem dítěte je soud v jehož obvodu má dítě bydliště - srov. § 88 písm. c) o.s.ř.

¹³¹ Srov. § 273 odst. 2 o.s.ř.

Zůstane-li výzva bezvýsledná, přistoupí soud k další fázi a nařídí vlastní výkon rozhodnutí. Zákon umožňuje dva způsoby vynucení splnění rozhodnutí nebo schválené dohody o úpravě styku s dětmi, a to jednak prostřednictvím ukládání pokut nebo samotným odnětím dítěte.¹³² Způsob výkonu určuje předseda senátu, který je povinen dbát na to, aby zvolené prostředky působily na dítě co nejméně rušivě a zároveň ještě vedly ke splnění povinnosti. Zákon nestanoví přednostní ukládání pokut a v úvahu tedy přichází i odnětí dítěte bez předchozí pokuty. Pro realizaci výkonu rozhodnutí o styku rodičů s nezl. dětmi je však soudní praxí, v souladu s principem zájmu dítěte, spíše preferováno ukládání pokut před odnímáním dítěte.¹³³

Pokuta může být povinnému ukládána opětovně a celková výše všech pokut není zákonem nijak omezena, avšak platí, že jednotlivé pokuty nesmějí přesahovat 50 000,-Kč. Soud je vždy povinen zajistit, aby pokuty byly co nejrychleji vymoženy.

Přistupuje-li soud k výkonu rozhodnutí odnětím dítěte, je praktické, aby usnesení o tom bylo doručeno povinnému až při jeho provádění. Dítě je v našem případě odnímáno rodiči, který má nezletilého ve své výchově a odmítá umožnit styk druhému rodiči, eventuelně prarodiči, s tímto dítětem. Osoba provádějící výkon rozhodnutí je oprávněna učinit prohlídku bytu a jiných místností povinného, lze-li předpokládat, že se v nich dítě nachází. Odňaté dítě je předáno rodiči, kterému soudní rozhodnutí nebo soudem schválená dohoda přiznávají právo na styk s dítětem po omezenou dobu. Nařízení výkonu rozhodnutí o odnětí dítěte je závazné pro každého, neboť jde o rozhodnutí o osobním stavu.¹³⁴ Je zcela zjevné, že takováto situace bude pro nezletilého dosti traumatickou a postup soudního vykonavatele nebo exekutora by tedy měl být v co nejširší možné míře šetrný především k dítěti.

¹³² Srov. § 273 odst. 1 písm. a),b) o.s.ř.

¹³³ Prokop, M. a kolektiv, Právní ochrana dětí a obětí domácího násilí, Ekologický právní servis, Brno, 2000, str. 37

¹³⁴ Srov. § 273 odst. 3 o.s.ř.

15.3. Trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí

Pokud povinný po provedení výkonu rozhodnutí soudem schválenou dohodu nebo soudní rozhodnutí stále nerespektuje a nadále brání ve styku oprávněného s dítětem, pak se celý proces výkonu rozhodnutí znovu opakuje. V této souvislosti pokládám za nutné upozornit na možnost trestního stíhání povinného dle ustanovení § 171 odst. 3 trestního zákona pro trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí. Tohoto trestného činu se dopustí ten, kdo poté, co proti němu byla bezvýsledně použita opatření v občanském soudním řízení směřující k výkonu rozhodnutí soudu nebo soudem schválené dohody o výchově nezletilých dětí, maří výkon takového rozhodnutí nebo dohody. Skutková podstata tohoto trestného činu je naplněna již při uložení jedné pokuty v případě, že toto opatření se mine účinkem. Pachatelem je vždy osoba proti které výkon rozhodnutí směřuje, v našem případě tedy rodič, který má nezletilého v péči a odmítá umožnit styk druhému rodiči, eventuelně prarodiči.

Je zajisté velice dobré, že proti svévoli povinné osoby se osoba oprávněná z rozhodnutí nebo ze soudem schválené dohody může, vedle návrhu na výkon rozhodnutí, bránit také podáním trestního oznámení. Pokud však jde o umožnění styku s nezletilým dítětem, je zapotřebí především rychlého jednání, v jehož důsledku bude mít oprávněný reálnou a co nejrychlejší možnost se s dítětem bezproblémově stýkat, což stíháním povinného pro trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí dosaženo nebude.

16. RODINNÁ MEDIACE

16.1. Mediace jako způsob řešení konfliktů

Spory rozvádějících se, spolu nežijících nebo rozvedených rodičů o výchovu svých dětí jsou v současném světě na denním pořádku. Řešení konfliktů před orgány justice má však mnohdy neblahý dopad jak na účastníky samé, tak především na zdravý

psychický a morální vývoj jejich nezletilých dětí. V souvislosti s tímto si občané mnohdy neuvědomují, že existuje i jiná cesta k řešení rodinných konfliktů než konfrontace před soudem, a to cesta představovaná alternativní možností řešení sporů v podobě mediace.

Mediace je metoda rychlého mimosoudního řešení konfliktů a sporů za asistence třetí neutrální strany-mediátora, který vede jednání sporných stran tak, aby mohly vytvořit vzájemně přijatelnou dohodu.¹³⁵ Jako specifická komunikační metoda se dostala do širšího povědomí v USA a Kanadě v 60. letech 20. století a do České republiky vstoupila v průběhu 90. let, kdy následně v roce 1995 byla založena *Společnost pro rodinnou mediaci* a v roce 2000 *Asociace mediátorů ČR*.

V souvislosti s růstem rodinných rozepří bylo v lednu roku 1998 na poli Rady Evropy přijato *Doporučení výboru ministrů Rady Evropy č. R(98) 1 o rodinné mediaci*. Jedná se o právně nezávazný, avšak z hlediska rodinného práva velmi významný dokument. Doporučení je uvedeno jedenácti body, ve kterých je vysvětlena nezbytnost alternativního řešení rodinných konfliktů, a to především v souvislosti se zajištěním nejlepších zájmů a blaha dítěte a v souvislosti s problémy s opatrováním dětí a stykem s nimi.¹³⁶ Dále pak je státům doporučováno podporovat mechanismy, které slouží k informování veřejnosti o možnosti mediace rodinných sporů prostřednictvím tisku, médií, právníků a soudců. Doporučuje se využívat proces rodinné mediace v mezinárodních záležitostech, zvláště pak při určování podmínek pro styk s nezl. dítětem a zajištění návratu dítěte v rámci uskutečňovaného přeshraničního styku. Doporučení se dále zabývá stanovením a podrobným vysvětlením základních principů rodinné mediace.

¹³⁵ www.amcr.cz

¹³⁶ Doporučení č. R(98) 1 Výboru ministrů členským státům o rodinné mediaci, bod 3

16.2. Principy mediace

Východiska mediace se vztahují k řadě vědních oborů, zejména pak k psychologii, sociologii a právu.¹³⁷ Základním principem mediace je její dobrovolnost, kdy základem úspěchu se stává ochota sporných stran řešit svoje vzájemné konflikty bez osočování a svalování viny na druhého. Dalším principem je pak důvěra, a to jak důvěra k osobnosti mediátora, tak důvěra mezi účastníky sporu navzájem. Sporné strany musí vědět, že veškeré jejich soukromé a rodinné záležitosti, odhalené v průběhu mediačního procesu, zůstanou známé výlučně jim samým a nestrannému a neutrálnímu mediátorovi. Princip nestrannosti a neutrálnosti mediátora je klíčový, neboť obě strany musí mít jistotu, že mediátor nebude vnucovat žádné ze stran stanovisko druhého účastníka a zároveň, že mediátor nemá žádný zájem na výsledku mediačního procesu. Pokud se v rámci mediačního procesu jedná o opatření, které se budou dotýkat dítěte, je východiskem úvah mediátorů zvláště blaho a nejlepší zájem tohoto dítěte.

16.3. Účastníci mediace

Účastníky rodinné mediace jsou klienti a zprostředkovatel-mediátor. V rámci procesu rodinné mediace rozlišujeme mediaci rodinnou v užším smyslu a mediaci rozvodovou, která je dle výzkumu Rady Evropy veřejností vyhledávána mnohem častěji. Rodinná mediace se zabývá řešením konfliktů vzniklých ve vzájemném soužití členů rodiny a klienty jsou zúčastnění rodinní příslušníci, např. rodiče, prarodiče, děti atd. V případě mediace rozvodové jde o řešení konfliktů v rámci rozvodového řízení manželů a klienty jsou tedy manželé a všichni, kteří jsou rozvodem dotčeni, tedy především jejich nezl. děti. Mediátorem je profesionál v oblasti efektivního vyjednávání, který musí být nestranný, neutrální a musí respektovat názory stran a nevnučovat stranám sporu řešení, ale pouze je vést mediačním procesem. Jelikož se jedná o osobu, která

¹³⁷ Holá, L., *Mediace, Způsob řešení mezilidských konfliktů*, Grada Publishing a.s., 2003, str.37

bude mít dlouhodobý vliv na psychickou pohodu všech účastníků rodinné mediace, je jistě vhodné a mnohými odborníky¹³⁸ doporučované, aby mediátorem byl člověk se znalostmi psychologie a pokud možno i právních předpisů.

16.4. Status dohod dosažených mediací a vztah mediace a soudního řízení

Cílem rodinné mediace je dosažení vyvážené dohody mezi stranami sporu, která se v případě že to zákon vyžaduje, předkládá soudu ke schválení. Jinak tyto dohody nejsou formálně právně závazné a vynutitelné, ale slouží především pro potřeby účastníků a jsou založeny na dobrovolném dodržování ustanovení dohody, ke které došli účastníci na základě konzultace a řešení svých názorů s druhou stranou sporu. Tyto dohody jsou tedy, v případě že zákon nepožaduje jejich schválení soudem, v postavení jakýchkoliv jiných soukromoprávních smluv. Příkladem takové dohody pak může být dohoda o úpravě styku rodiče s nezl.dítětem, která ke své platnosti nepotřebuje schválení soudu.¹³⁹ Pro rozvádějící se, spolu nežijící či rozvedené rodiče je mnohdy velmi komplikované dohodnout se na úpravě styku s nezl. dítětem, kdy v tomto případě může do konfliktu vstoupit nezávislý mediátor a pomoci účastníkům dosáhnou vzájemně akceptovatelného řešení.

Mediace je zcela autonomním procesem a jako taková se může konat před zahájením soudního řízení, v jeho průběhu nebo i po něm. Nejúčinnější je samozřejmě konat mediaci ještě před vyhrocením sporu a zahájením soudního řízení, ale pokud se mediace koná již v průběhu soudního řízení, je možné řízení za účelem dosažení dohody přerušit, a to pokud to účastníci shodně navrhnou a jestliže se to nepříčí účelu řízení. Jde-li o řízení o rozvod manželství, přeruší

¹³⁸ Např. Eduard Bakaláf, R.A. Warshak

¹³⁹ Srov. § 27 odst. 1 ZOR

soud v rámci snahy o dosažení mimosoudní dohody v tomto případě řízení vždy.¹⁴⁰

Dne 1. července 2006 vstoupil v účinnost *Zákon č. 134/2006 Sb.* který novelizoval *ust. § 12 zákona o sociálně-právní ochraně dětí* a který svěřuje obecním úřadům obcí s rozšířenou působností možnost uložit rodičům povinnost využít pomoc odborného poradenského zařízení mimojiné i pokud rodiče nejsou schopni řešit problémy spojené s výchovou dítěte bez poradenské pomoci a to zejména při sporech o úpravě výchovy dítěte nebo úpravě styku s dítětem.¹⁴¹ Jak bude toto ustanovení zákona využíváno, však ukáže až praxe.

¹⁴⁰ Srov. § 110 o.s.ř.

¹⁴¹ Srov. § 12 *Zákona o sociálně-právní ochraně dětí*

17. ZÁVĚR

Tato rigorózní práce zajisté nepostihla všechny problémy spojené s úpravou poměrů k nezletilým dětem, ale jejím cílem bylo především se zaměřit na úpravu výchovy nezl. dětí a na stanovení vyživovací povinnosti k nim. V posledních letech bohužel stále častěji dochází k tomu, že v souvislosti s rozvodem rodičů či jejich odděleným žitím je nutno tyto problémy, ať už dohodou rodičů nebo autoritativním rozhodnutím soudu, řešit. Opatrovnické soudy by měly řešit úpravu poměrů k nezletilým dětem s největším urychlením, neboť právě na výchově dětí má společnost předností zájmem. K rychlé a účinné ochraně nezl. dětí je však potřeba, aby i rodiče nezl. dětí při soudním řízení spolupracovali a nedocházelo z jejich strany ke zbytečnému protahování těchto řízení, jak se tomu ale v praxi bohužel často děje. Často se také stává, že rodič který je odchodem druhého z rodičů ze společné domácnosti značně rozhořčen, snaží se zbytečně opatrovnické a případně i rozvodové řízení protahovat a usiluje např. o svěření dítěte do střídavé výchovy přestože o ní v podstatě ani nemá zájem, ale pouze se touto cestou snaží druhému rodiči pomstít. Vzhledem k okolnosti, že rodiče dítěte jsou dospělí lidé, měli by si uvědomit, že mstít se druhému z rodičů přes své nezl. dítě může být pomstou nikoliv vůči tomuto rodiči, ale především to bude mít nepříznivý vliv na jejich dítě a měli by se tedy snažit tomuto postupu vyvarovat.

Cílem této rigorózní práce bylo dále upozornit na problémy styku rodičů se svými nezletilými dětmi. Tato problematika se v praxi bohužel vyskytuje také velice často a v jejím důsledku dochází k odcizení dítěte a rodiče, což má velice neblahý vliv na vývoj a psychiku dítěte a nepochybně také na celkové vztahy v rodině. Vzhledem k okolnosti, že úprava styku rodičů s nezl. dětmi je ponechána především na vůli rodičů a stát se prostřednictvím soudů snaží do této oblasti zasahovat pouze v případě, že to poměry v rodině a zájem dítěte vyžadují, bylo by velice vhodné řešit tyto

spory o styk rodičů s nezletilými dětmi, ale i spory o výchovu dětí prostřednictvím mediátorů v rámci procesu rozvodové a rodinné mediace.

V pozitivním národním právu není mediace, jako alternativa k soudnímu projednávání věcí, přímo upravena. Je však dáвана přednost dohodě stran před procesním projednáváním kauzy a autoritativním rozhodováním soudu. V občanském soudním řízení mohou účastníci dospět k soudnímu smíru a v řízení péče soudu o nezletilé má soud možnost schválit dohodu rodičů o úpravě výchovy dítěte i o úpravě rozsahu vyživovací povinnosti.

V rámci rozvoje rodinné mediace v České republice by jistě bylo vhodné, aby se v kontextu s *Doporučením výboru ministrů Rady Evropy č. R/98/1 o rodinné mediaci* zvýšila informovanost občanů o možnostech využívání této alternativní metody řešení konfliktů, a to především prostřednictvím médií a tisku.

Poskytování informací o rozvodové mediaci by mohly zajišťovat také orgány sociálně-právní ochrany dětí při výkonu kolizního opatrovnictví v soudních věcech péče o nezletilé. Sociální pracovníci mají totiž možnost doporučovat rozvádějícím se párům nejen návštěvy manželské poradny, psychologa či právníka, ale také využití mediačních služeb. Navíc by to sebou nepřinášelo ani žádné finanční náklady, neboť komunikaci s rodiči mají sociální pracovníci v popisu práce a občanům by bylo vysvětleno, jak mediační proces probíhá a jaké jsou jeho výhody. De lege ferenda lze tedy jedině doporučit zakotvení informační povinnosti orgánů sociálně-právní ochrany dětí o rodinné mediaci do platného práva.

V souvislosti s novelizací *Zákona o sociálně-právní ochraně dětí* mají orgány sociálně-právní ochrany dětí nově možnost uložit rodičům povinnost využít pomoc odborného poradenského zařízení a to v případě, že rodiče nejsou schopni řešit problémy spojené s výchovou dítěte bez odborné poradenské pomoci, zejména při sporech o úpravě výchovy dítěte nebo úpravě styku s ním. V případě, že rodičům bude tato povinnost stanovena a rodiče pomoc odborného

poradenského zařízení nevyužijí, dopustí se přestupku a může jim být uložena pokuta až do výše 20.000,- Kč. Toto novelizované ustanovení bude jistě přínosem při praktickém řešení problémů vznikajících při úpravě výchovy a styku k nezl. dětem a lze očekávat, že odborným poradenstvím bude i pomoc mediátorů. Přesto se domnívám, že mediaci by měla naše legislativa podrobněji upravit a začlenit možnost využití mediačního procesu do příslušných zákonů.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:

- David, R., Práva dítěte, nakladatelství Olomouc, 1999
- Dvořáková Závodská, J., Manželství a rozvody, Praktický návod jak problémy řešit a jak jim předcházet, LINDE nakladatelství s.r.o., 2002
- Holá, L., Mediace, Způsob řešení mezilidských konfliktů, Grada Publishing a.s., 2003
- Holub, M.- Nová, H., Zákon o rodině a předpisy související, 6. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1.2.2004, Linde Praha a.s., 2004
- Hrušáková, M.- Králíčková, Z., České rodinné právo, 2. vydání, nakladatelství Doplněk, Brno, 2001,
- Hrušáková, M., Rozvod a paragrafy, Computer press, 2001
- Hrušáková, M., Rodinné právo v aplikační praxi, Edice právních rozhledů
- Hrušáková, M., Dítě, rodina, stát, Úvahy nad právním postavením dítěte, Masarykova univerzita v Brně- právnická fakulta, 1993
- Kincl, J.- Urfus, V.- Škrejpek, M. Římské právo, 2. vydání, C.H.Beck, 1995
- Knappová, M.- Švestka, J. a kolektiv, Občanské právo hmotné, Svazek III., ASPI Publishing, s.r.o., 2002
- Malý, K. a kolektiv, Dějiny českého a česko-slovenského práva do roku 1945, 2. vydání, LINDE Praha a.s., 1999
- Novák, T.-Průchová. B., Jak přežít rozvodové peklo, JOTA, s.r.o., 2004
- Novotný, O.- Dolenský, A.-Navrátilová, J.- Púry, F.- Rizman, S.- Vanduchová, M.- Vokoun, R., Trestní právo hmotné, zvláštní část, 4. přepracované vydání, ASPI Publishing, s.r.o., 2004
- Plecítý, V.-Salač, J., Základy rodinného práva, EUROUNION s.r.o., 2001
- Prokop, M. a kolektiv, Právní ochrana dětí a obětí domácího násilí, Ekologický právní servis, Brno, 2000
- Průchová, B., Slušný rozvod, Vydavatelství ERA, 2002
- Radvanová, S.- Zuklínová, M., Kurs občanského práva, Instituty rodinného práva, C.H.Beck, 1999
- Sullerotová, E., Krize rodiny, Karolinum, Praha 1998

- Těžká, O., Vyživovací povinnost, Panorama, 1984
- Veselá, R. a kol., Rodina a rodinné právo, Historie, současnost a perspektivy, EUROLEX Bohemia s.r.o., 2003
- Warshak, R.A., Revoluce v porozvodové péči o děti, Portál, 1996
- Závodská, J. a kolektiv, Manželství a rozvody, Praktický návod jak problémy řešit a jak jim předcházet, Linde nakladatelství s.r.o., 2002

Články a další dokumenty:

- Bakalář, E., Vyslechnutí dítěte před soudem, Právo a rodina č. 3/2003, LINDE nakladatelství s.r.o., 2003
- Burešová, E., Střídavá výchova dětí po rozvodu, Právo a rodina č. 11/1999, LINDE nakladatelství s.r.o., 1999
- Hrušáková, M.- Novák, T., Reálně o společné či střídavé porozvodové výchově, Bulletin advokacie č. 3/1999
- Kožená, I., Dítě jako účastník řízení- relevance jeho názoru, Právo a rodina č. 5/2005, LINDE nakladatelství s.r.o., 2005
- Kurimaiová, A., Vztahy mezi rodiči a dětmi a mezinárodní prvek, Právo a rodina č. 7/2000, LINDE nakladatelství s.r.o., 2000
- Mandová, M.- Vinařová, J., Mediace jako způsob řešení konfliktů, Právo a rodina č. 12/2004, LINDE nakladatelství s.r.o., 2004
- Mašek, D., Výkon rozhodnutí o výchově nezletilých dětí, Právo a rodina č. 2/2000, LINDE nakladatelství s.r.o., 2000
- Novák, T.- Pokorná, A., Jak dalece lze vynutit přípravu dítěte ke styku s druhým rodičem, Právo a rodina č. 5/2004, LINDE nakladatelství s.r.o., 2004
- Novotná, V., Úmluva o styku s dětmi, Právo a rodina č. 4/2003, LINDE nakladatelství s.r.o., 2003
- Novotná, V., Nástroj k řešení rodinných neshod, Právo a rodina č. 10/2002, LINDE nakladatelství s.r.o., 2002
- Patera L., Rodinné mediaci je český stát dosud hodně dlužen, Právo a rodina č. 8/2002, LINDE nakladatelství s.r.o., 2002
- Pohyb obyvatelstva v České republice v roce 2000, Český statistický úřad, 2001
- Pohyb obyvatelstva v České republice v roce 2001, Český statistický úřad, 2002

- Pohyb obyvatelstva v České republice v roce 2002, Český statistický úřad, 2003
- Pohyb obyvatelstva v České republice v roce 2003, Český statistický úřad, 2004
- Pohyb obyvatelstva v České republice v roce 2004, Český statistický úřad, 2005
- Průchová B.-Novák, T., Lze prosadit střídavou výchovu proti vůli jednoho z rodičů?, Právo a rodina č. 10/2003, LINDE nakladatelství s.r.o., 2003
- Průchová, B.- Novák, T., Omezený styk dítěte s rodiči, Právo a rodina č. 3/2004, LINDE nakladatelství s.r.o., 2004
- Radvanová, S., Výkon rodičovských práv, Právo a rodina č. 4/2001, LINDE nakladatelství s.r.o., 2001
- Radvanová, S., Výkon rodičovských práv, Právo a rodina č. 4/2001, LINDE nakladatelství s.r.o., 2001
- Voňková, J., Postavení mediace v české společnosti, Právo a rodina č. 10/2001, LINDE nakladatelství s.r.o., 2001
- Zaostřeno na ženy, na muže, Český statistický úřad, 2005

Zákony a jiné právní předpisy:

- Ústava České republiky, č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů
- Listina základních práv a svobod, č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů
- Zákon o rodině č. 94/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů
- Občanský soudní řád č. 99/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů
- Zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů
- Trestní zákon č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů
- Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním č. 97/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů
- Občanský zákoník č. 40/1964 Sb., ve znění pozdějších předpisů
- Zákon o státní sociální podpoře č. 117/1995 Sb., ve znění pozdějších předpisů
- Zákon o životním minimu č. 463/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů
- Zákon o životním a existenčním minimu č. 110/2006 Sb.
- Zákon č. 112/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o životním a existenčním minimu a zákon o pomoci v hmotné nouzi

- Zákon č. 134/2006 Sb. kterým se mění zákon o sociálně-právní ochraně dětí a některé jiné zákony
- Instrukce ministerstva vnitra a životního prostředí, ministerstva zdravotnictví a sociálních věcí a ministerstva školství č. 698/88-L ze dne 30.12.1988
- Doporučení č. R(98) 1 Výboru ministrů členským státům o rodinné mediaci
- Všeobecná deklaráce lidských práv, přijatá dne 10.12.1948 v New Yorku
- Úmluva o právech dítěte, přijatá dne 20.11.1989 v New Yorku
- Úmluva o styku s dětmi, přijatá dne 3.5.2002 ve Vilniusu
- Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, přijatá dne 25.10.1980 v Haagu
- Úmluva o vymáhání výživného v cizině, přijata dne 20.6.1956 v New Yorku
- Úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí o vyživovací povinnosti, přijatá dne 2.10.1973 v Haagu
- Evropská úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí, přijatá dne 20.5.1980 v Lucemburku

Webové stránky:

- www.amcr.cz - Asociace mediátorů České republiky
- www.iustin.cz - Sdružení pro ochranu práv dětí, rodičů a prarodičů
- www.rodina.cz - Každodeník o dětech i rodičích
- www.mpsv.cz - Ministerstvo práce a sociálních věcí
- www.cak.cz - Česká advokátní komora
- www.llp.cz - Liga lidských práv

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK:

apod.	a podobně
a n.	a následující
např.	například
nezl.	nezletilý
odst.	odstavec
o.s.ř.	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
pozn.	poznámka
srov.	srovnej
SZR	syndrom zavrženého rodiče
tj.	to je
tzv.	takzvaná
ust.	ustanovení
ZOR	zákon č. 94/1963 Sb., o rodině

RIGORÓZNÍ PRÁCE

PŘÍLOHY

Seznam příloh:

- Příloha č. 1 – *Tab. 1 – Rozhodnutí soudů v řízení o nezletilých dětech (r. 1995 – 2004)*
- Příloha č. 2. – *Tab. 2 – Rozvody podle pohlaví, věku, počtu předchozích rozvodů a počtu nezletilých dětí (r. 2000)*
- Příloha č. 3. – *Tab. 3 – Rozvody podle pohlaví, věku, počtu předchozích rozvodů a počtu nezletilých dětí (r. 2001)*
- Příloha č. 4. – *Tab. 4 – Rozvody podle pohlaví, věku, počtu předchozích rozvodů a počtu nezletilých dětí (r. 2002)*
- Příloha č. 5. – *Tab. 5 – Rozvody podle pohlaví, věku, počtu předchozích rozvodů a počtu nezletilých dětí (r. 2003)*
- Příloha č. 6. – *Tab. 6 – Rozvody podle pohlaví, věku, počtu předchozích rozvodů a počtu nezletilých dětí (r. 2004)*
- Příloha č. 7. – *Tab. 7 – Rozvody podle státního občanství muže (2004)*
Tab. 8 – Rozvody podle státního občanství ženy (2004)

Zdroj příloh: Český statistický úřad

Ukazatel	1995	2000	2001	2002	2003	2004	Indicator
Výchova a výchovná opatření							<i>Upbringing and upbringing measures</i>
První rozhodnutí o výchově dítěte							<i>First decision on upbringing of child</i>
svěřeno (ponecháno)							<i>Custody of a child granted to:</i>
matce	14 615	23 233	24 385	27 010	28 611	22 820	<i>Mother</i>
otci	1 117	1 396	1 621	1 800	1 950	1 510	<i>Father</i>
do společné popř. střídavé výchovy obou rodičů	-	233	308	423	410	323	<i>Common or alternating upbringing by both parents</i>
jiné fyz. osobě než rodičům	625	759	563	613	575	565	<i>Other natural person than parents</i>
pro případ rozvodu (po rozvodu) svěřeno							<i>For the case of divorce (after divorce) granted to:</i>
matce	28 629	28 746	28 943	29 725	29 321	19 845	<i>Mother</i>
otci	2 017	2 067	2 098	2 358	2 343	1 791	<i>Father</i>
do společné popř. střídavé výchovy obou rodičů	-	585	641	687	690	539	<i>Common or alternating upbringing by both parents</i>
jiné fyz. osobě než rodičům	140	168	126	138	114	97	<i>Other natural person than parents</i>
Další rozhodnutí o výchově dítěte (změna výchovného prostředí) svěřeno							<i>Other decisions on upbringing (change of environment) granted to:</i>
matce	619	788	881	928	956	819	<i>Mother</i>
otci	879	1 102	1 211	1 291	1 357	1 245	<i>Father</i>
oběma rodičům	30	38	58	37	29	24	<i>Both parents</i>
do společné popř. střídavé výchovy obou rodičů	-	98	82	103	136	76	<i>Common or alternating upbringing by both parents</i>
poručníkovi	-	-	163	87	65	53	<i>Guardian</i>
jiné fyzické osobě než rodičům	490	649	666	629	708	614	<i>Other natural person than parents</i>
napomenutí uděleno soudem							<i>Admonition given by court to:</i>
matce	21	54	34	65	55	48	<i>Mother</i>
otci	5	16	13	5	7	10	<i>Father</i>
oběma rodičům	32	38	46	45	81	28	<i>Both parents</i>
jiným osobám	1	1	-	3	3	1	<i>Other persons</i>
nezletilému	23	23	48	49	69	51	<i>Minor child</i>
napomenutí vysloveno soudem							<i>Admonition expressed by court to:</i>
matce	49	31	28	36	29	43	<i>Mother</i>
otci	2	5	6	7	19	14	<i>Father</i>
oběma rodičům	48	63	37	33	57	27	<i>Both parents</i>
jiným osobám	2	2	3	-	1	-	<i>Other persons</i>
nezletilému	25	30	31	34	49	39	<i>Minor child</i>
vysloveno omezení nezletilému	1	6	7	5	3	5	<i>Restriction expressed to minor</i>
stanoven dohled nad nezletilým	1 682	2 569	2 333	2 350	2 385	1 836	<i>Custody determined for minor</i>
stanoven dohled pro zvýšenou ochranu jmění nezletilého	-	2	4	5	6	3	<i>Supervision ordered for better protection of property of minor</i>
zrušen dohled nad nezletilým	352	386	390	471	408	368	<i>Custody for minor cancelled</i>
zrušen dohled pro zvýšenou ochranu jmění nezletilého	-	11	3	1	2	3	<i>Supervision for better protection of property of minor cancelled</i>

Tab. 1 – Rozhodnutí soudů v řízení o nezletilých dětech (r. 1995 – 2004)

Věk Age	Muži Males				Ženy Females				Rozvedená manželství podle počtu nezletilých dětí a věku ženy Divorced marriages by number of minors and age of female				
	celkem Total	počet předchozích rozvodů Number of previous divorces			celkem Total	počet předchozích rozvodů Number of previous divorces			0	1	2	3	4+
		0	1	2+		0	1	2+					
Celkem Total	29704	23848	5224	832	29704	24114	5020	570	10637	11084	7015	813	155
-17	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
18	-	-	-	-	2	2	-	-	2	-	-	-	-
19	7	7	-	-	47	47	-	-	25	22	-	-	-
-19	7	7	-	-	49	49	-	-	27	22	-	-	-
20	40	39	1	-	148	148	-	-	67	79	2	-	-
21	101	100	1	-	344	341	3	-	167	188	9	-	-
22	212	211	1	-	617	613	4	-	257	321	38	1	-
23	405	399	5	1	868	853	15	-	341	457	67	2	1
24	620	610	10	-	1077	1053	24	-	372	589	112	4	-
20-24	1378	1359	18	1	3054	3008	46	-	1204	1614	228	7	1
25	812	783	29	-	1324	1275	48	1	391	735	187	10	1
26	1111	1083	28	-	1507	1424	82	1	423	805	258	18	3
27	1119	1071	48	-	1421	1317	103	1	376	686	333	25	1
28	1158	1076	80	2	1432	1292	136	5	308	663	432	23	6
29	1161	1080	78	3	1412	1284	126	2	234	640	488	42	8
25-29	5361	5093	263	5	7096	6592	494	10	1732	3529	1698	118	19
30	1184	1076	105	3	1220	1059	151	10	261	509	403	40	7
31	1237	1119	110	8	1174	998	166	10	192	476	444	54	8
32	1195	1058	133	4	1141	942	194	6	185	424	456	64	12
33	1195	1014	176	5	1123	917	195	11	182	411	453	66	11
34	1153	978	162	13	1075	876	184	15	147	338	509	70	11
30-34	5964	5245	686	33	5733	4792	880	51	967	2158	2265	294	49
35	1154	944	197	13	1071	837	212	22	168	331	496	63	13
36	1176	960	202	14	1132	874	241	17	183	332	516	85	16
37	1085	875	193	17	908	689	198	21	140	314	380	63	11
38	944	746	183	15	806	609	182	15	153	291	313	43	6
39	841	670	159	12	811	602	187	22	194	305	268	35	9
35-39	5200	4195	934	71	4726	3611	1020	87	838	1573	1973	289	55
40	820	643	168	9	712	533	164	15	207	287	178	31	9
41	781	585	182	14	706	518	170	18	246	296	138	22	4
42	889	655	211	23	700	520	152	28	303	258	123	16	-
43	876	656	196	24	790	580	187	23	419	248	110	9	4
44	889	672	190	27	736	517	194	25	407	216	100	9	4
40-44	4255	3211	947	97	3644	2668	867	109	1582	1305	648	87	21
45	800	571	197	32	728	498	203	30	459	210	55	2	3
46	788	533	224	31	598	411	168	19	403	154	37	1	3
47	706	505	180	21	584	392	173	19	426	131	21	5	1
48	675	471	172	32	556	365	163	28	417	101	33	4	1
49	654	439	185	30	477	311	133	33	358	104	13	1	1
45-49	3623	2519	858	146	2944	1975	840	129	2063	700	159	13	9
50	562	364	152	46	425	261	138	26	366	46	12	1	-
51	535	330	179	26	349	223	108	18	304	39	4	2	-
52	469	282	157	30	331	205	97	29	282	40	8	1	-
53	395	241	131	23	282	179	88	15	251	23	7	1	-
54	306	178	113	15	252	154	85	13	236	11	5	-	-
50-54	2267	1395	732	140	1639	1022	516	101	1439	159	36	5	-
55+	1649	824	686	139	817	397	347	73	785	24	7	-	1
Průměrný věk Mean age	38,4	36,8	44,2	48,9	35,6	34,3	41,1	45,7	40,1	32,6	33,8	34,9	36,0

Tab. 2 – Rozvody podle pohlaví, věku, počtu předchozích rozvodů a počtu nezletilých dětí (r. 2000)

Věk Age	Muži Males				Ženy Females				Rozvedená manželství podle počtu nezletilých dětí a věku ženy Divorced marriages by number of minors and age of female				
	celkem Total	počet předchozích rozvodů Number of previous divorces			celkem Total	počet předchozích rozvodů Number of previous divorces			0	1	2	3	4+
		0	1	2+		0	1	2+					
Celkem Total	31586	25445	5505	636	31586	25730	5297	559	11037	11940	7586	868	155
-17	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
18	-	-	-	-	2	2	-	-	1	1	-	-	-
19	9	9	-	-	39	39	-	-	22	16	1	-	-
-19	9	9	-	-	41	41	-	-	23	17	1	-	-
20	30	29	1	-	126	126	-	-	61	62	3	-	-
21	96	95	1	-	283	283	-	-	130	145	8	-	-
22	175	174	1	-	487	481	6	-	198	265	23	1	-
23	334	332	2	-	745	728	16	1	304	381	56	4	-
24	522	513	9	-	1014	991	22	1	387	515	101	11	-
20-24	1157	1143	14	-	2655	2609	44	2	1080	1368	191	16	-
25	770	761	9	-	1283	1235	48	-	454	631	175	12	1
26	946	913	33	-	1454	1395	54	5	456	728	249	22	1
27	1210	1161	49	-	1619	1519	99	1	440	818	337	23	3
28	1238	1182	53	3	1532	1431	100	1	325	785	391	27	4
29	1226	1148	76	2	1482	1349	129	4	288	686	457	41	10
25-29	5390	5165	220	5	7370	6929	430	11	1973	3644	1609	125	19
30	1283	1194	83	6	1371	1208	158	5	247	596	483	36	9
31	1349	1214	132	3	1344	1164	171	9	187	569	526	53	9
32	1257	1114	134	9	1237	1032	198	7	173	488	512	53	11
33	1236	1072	162	2	1201	1001	187	13	140	438	545	61	17
34	1181	993	182	6	1193	976	209	9	149	436	527	88	13
30-34	6306	5587	693	26	6346	5380	923	43	896	2527	2593	271	59
35	1207	1023	176	8	1174	935	228	11	158	396	531	75	14
36	1314	1104	195	15	1064	814	234	16	145	337	495	75	12
37	1206	969	218	19	1174	901	253	20	198	391	503	75	7
38	1066	853	196	17	1026	787	221	18	185	370	394	67	10
39	1063	877	172	14	926	701	212	13	214	352	316	37	7
35-39	5856	4826	957	73	5364	4138	1148	78	900	1846	2239	329	50
40	912	727	167	18	865	648	192	25	245	355	216	41	8
41	939	694	221	24	826	612	197	17	268	348	178	31	1
42	875	668	190	17	712	529	160	23	300	268	129	10	5
43	905	679	206	20	789	585	176	28	380	295	102	10	2
44	937	693	225	19	782	553	198	31	418	262	92	6	4
40-44	4568	3461	1009	98	3974	2927	923	124	1611	1528	717	98	20
45	919	665	226	28	718	509	187	22	447	212	54	4	1
46	866	634	207	25	676	477	181	18	430	183	54	5	3
47	818	568	214	36	651	438	182	31	442	155	45	7	2
48	699	495	174	30	597	407	168	22	427	141	22	6	1
49	708	488	190	30	501	337	142	22	385	90	24	2	-
45-49	4010	2850	1011	149	3143	2168	860	115	2131	781	199	25	7
50	629	421	178	30	458	277	155	26	375	71	9	3	-
51	545	344	172	29	362	233	108	21	306	49	7	-	-
52	498	287	189	22	340	212	106	22	300	35	5	-	-
53	457	281	147	29	308	192	94	22	277	27	3	1	-
54	398	234	143	21	241	137	82	22	217	19	5	-	-
50-54	2527	1567	829	131	1709	1061	545	113	1475	201	29	4	-
55+	1763	837	772	154	984	487	424	73	948	28	8	-	-
Průměrný věk Mean age	38,7	37,1	44,8	49,2	36,0	34,7	41,5	46,1	40,4	33,3	34,1	35,1	35,5

Tab. 3 – Rozvody podle pohlaví, věku, počtu předchozích rozvodů a počtu nezletilých dětí (r. 2001)

Věk Age	Muži Males				Ženy Females				Rozvedená manželství podle počtu nezletilých dětí a věku ženy Divorced marriages by number of minors and age of female				
	celkem Total	počet předchozích rozvodů Number of previous divorces			celkem Total	počet předchozích rozvodů Number of previous divorces			0	1	2	3	4+
		0	1	2+		0	1	2+					
Celkem Total	31758	25551	5533	674	31758	25863	5275	620	11346	11756	7667	833	156
-17	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
18	-	-	-	-	3	3	-	-	1	2	-	-	-
19	5	5	-	-	32	32	-	-	23	6	3	-	-
-19	5	5	-	-	35	35	-	-	24	8	3	-	-
20	26	26	-	-	114	114	-	-	72	40	2	-	-
21	72	72	-	-	221	220	1	-	110	106	4	1	-
22	135	134	1	-	404	397	7	-	173	211	18	2	-
23	269	266	3	-	685	674	10	1	266	354	61	3	1
24	373	370	3	-	824	808	15	1	333	434	53	4	-
20-24	875	868	7	-	2248	2213	33	2	954	1145	138	10	1
25	640	631	9	-	1050	1018	29	3	380	537	125	7	1
26	854	834	19	1	1361	1315	45	1	432	703	217	9	-
27	1036	1001	33	2	1538	1441	94	3	431	771	310	25	1
28	1235	1186	49	-	1567	1432	132	3	382	746	408	28	3
29	1283	1204	74	5	1566	1441	122	3	326	714	470	45	11
25-29	5048	4856	184	8	7082	6647	422	13	1951	3471	1530	114	16
30	1226	1144	78	4	1409	1253	147	9	261	621	488	30	9
31	1266	1155	107	4	1351	1150	186	15	226	574	505	38	8
32	1299	1155	137	7	1384	1158	212	14	195	556	565	56	12
33	1274	1101	165	8	1278	1067	199	12	168	455	571	70	14
34	1248	1056	182	10	1173	960	195	18	153	413	525	64	18
30-34	6313	5611	669	33	6595	5588	939	68	1003	2619	2654	258	61
35	1212	1036	167	9	1132	909	202	21	155	377	523	61	16
36	1255	1051	193	11	1114	903	189	22	155	366	509	70	14
37	1289	1045	215	29	1150	881	248	21	182	408	482	65	13
38	1256	1028	208	20	1117	869	232	16	187	404	443	72	11
39	1103	847	233	23	1036	788	228	20	205	409	365	51	6
35-39	6115	5007	1016	92	5549	4350	1099	100	884	1984	2322	319	60
40	1025	801	202	22	936	705	202	29	245	386	268	29	6
41	959	752	187	20	812	625	170	17	277	317	188	29	1
42	856	636	208	12	791	595	177	19	325	300	142	20	4
43	931	720	193	18	677	482	180	15	317	264	82	13	1
44	894	677	195	22	608	565	218	25	438	258	98	11	3
40-44	4655	3586	985	94	4024	2972	947	105	1602	1527	778	101	15
45	917	677	209	31	758	555	183	20	464	221	66	7	-
46	912	671	205	36	728	515	177	36	485	185	52	6	-
47	824	580	213	31	638	455	159	24	449	150	34	4	1
48	759	548	194	17	553	380	147	26	414	122	15	2	-
49	685	463	186	31	550	379	152	19	427	95	21	6	-
45-49	4097	2944	1007	146	3227	2284	818	125	2239	774	183	25	1
50	639	428	189	22	444	293	130	21	354	66	12	2	-
51	586	402	148	36	466	310	136	20	389	64	11	2	-
52	555	332	197	26	342	204	118	20	290	41	13	1	-
53	457	294	154	19	310	186	104	20	277	28	5	-	-
54	407	244	130	33	299	177	101	21	280	14	3	-	2
50-54	2644	1690	818	136	1861	1170	589	102	1800	213	41	5	2
55+	1996	964	847	165	1137	604	428	165	1089	35	13	-	-
Průměrný věk Mean age	39,2	37,7	45,1	48,8	36,5	35,2	41,7	45,6	41,0	33,6	34,4	35,6	35,3

Tab. 4 - Rozvody podle pohlaví, věku, počtu předchozích rozvodů a počtu nezletilých dětí (r. 2002)

Věk Age	Muži Males				Ženy Females				Rozvedená manželství podle počtu nezletilých dětí a věku ženy Divorced marriages by number of minors and age of female					
	celkem Total	počet předchozích rozvodů Number of previous divorces			celkem Total	počet předchozích rozvodů Number of previous divorces			0	1	2	3	4+	
		0	1	2+		0	1	2+						
Celkem Total	32824	26562	5609	653	32824	26585	5580	659	12119	11748	7929	853	175	
-17	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
18	-	-	-	-	8	8	-	-	3	5	-	-	-	
19	6	6	-	-	21	21	-	-	14	7	-	-	-	
-19	6	6	-	-	29	29	-	-	17	12	-	-	-	
20	18	18	-	-	95	94	1	-	56	38	1	-	-	
21	55	55	-	-	183	183	-	-	90	82	9	2	-	
22	123	121	2	-	356	359	7	-	168	184	14	-	-	
23	245	243	2	-	570	558	12	-	259	287	40	4	-	
24	343	338	5	-	829	807	20	2	328	423	73	5	-	
20-24	784	775	9	-	2043	2001	40	2	801	934	137	11	-	
25	561	553	8	-	962	934	26	2	386	456	110	9	1	
26	776	764	11	1	1208	1162	44	2	418	602	175	10	3	
27	973	952	20	1	1428	1365	62	1	463	652	296	17	-	
28	1160	1108	52	-	1563	1454	99	1	414	721	385	29	4	
29	1338	1262	75	1	1877	1436	135	6	360	747	426	37	7	
25-29	4808	4639	166	3	6726	6351	365	12	2041	3178	1392	102	15	
30	1284	1204	77	3	1536	1360	169	7	313	647	524	44	8	
31	1287	1191	95	1	1453	1269	177	7	251	593	574	55	10	
32	1314	1185	126	2	1433	1230	194	9	223	588	543	64	15	
33	1263	1125	130	8	1382	1160	204	18	192	530	581	68	11	
34	1323	1136	181	6	1288	1025	227	16	166	459	567	61	15	
30-34	6471	5842	609	20	7072	6044	971	57	1145	2787	2789	292	59	
35	1265	1064	188	13	1237	978	242	17	178	387	577	83	14	
36	1196	1000	192	4	1199	944	232	23	160	398	549	61	31	
37	1312	1073	217	22	1203	929	247	27	190	422	498	80	13	
38	1300	1043	243	14	1158	923	217	18	177	408	503	59	11	
39	1353	1109	235	19	1140	852	263	25	245	464	373	50	8	
35-39	6436	5289	1075	72	5937	4626	1201	110	948	2079	2500	333	77	
40	1134	913	200	21	1079	809	237	33	291	440	311	31	6	
41	1011	830	167	14	969	706	232	31	327	372	232	31	7	
42	966	734	217	15	782	596	162	24	309	311	143	14	5	
43	873	652	201	20	784	593	170	21	376	290	113	5	-	
44	898	684	194	20	744	527	194	23	416	248	72	8	-	
40-44	4882	3813	979	90	4358	3231	995	132	1719	1661	871	89	18	
45	1017	762	234	21	813	565	216	32	476	255	71	11	-	
46	933	688	217	28	722	505	197	20	498	170	46	6	2	
47	873	629	216	28	679	477	183	19	492	146	36	5	-	
48	802	574	200	28	646	436	178	32	504	114	25	2	1	
49	772	541	195	36	550	381	161	28	442	95	10	1	2	
45-49	4397	3194	1062	141	3410	2344	835	131	2412	780	188	25	5	
50	688	446	207	35	485	324	141	20	395	78	12	-	-	
51	675	457	192	26	455	291	131	33	377	66	11	1	-	
52	539	341	166	32	386	256	110	20	340	41	5	-	-	
53	485	311	155	18	352	218	116	18	314	32	6	-	-	
54	422	258	137	27	286	164	93	24	253	16	7	-	-	
50-54	2809	1813	858	138	1964	1253	596	116	1689	231	41	1	-	
55-	2231	1191	851	189	1283	706	477	100	1247	24	11	-	1	
Průměrný věk Mean age	39,6	38,2	45,2	50,3	36,9	35,6	42,0	45,9	41,3	34,1	34,6	35,2	35,8	

Tab. 5 - Rozvody podle pohlaví, věku, počtu předchozích rozvodů a počtu nezletilých dětí (r. 2003)

Věk Age	Muži Males				Ženy Females				Rozvedená manželství podle počtu nezletilých dětí a věku ženy Divorced marriages by number of minors and age of female				
	celkem Total	počet předchozích rozvodů Number of previous divorces			celkem Total	počet předchozích rozvodů Number of previous divorces			0	1	2	3	4+
		0	1	2+		0	1	2+					
Celkem Total	33060	26607	6714	739	33060	26793	5562	705	12255	11802	7893	655	165
-17	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
18	2	2	-	-	2	2	-	-	-	2	-	-	-
19	3	3	-	-	21	21	-	-	14	6	1	-	-
20	19	19	-	-	87	87	-	-	49	34	4	-	-
21	41	40	1	-	171	171	-	-	89	77	5	-	-
22	98	97	1	-	288	281	6	1	145	131	12	-	-
23	162	158	4	-	462	458	4	-	194	225	40	3	-
24	321	318	3	-	640	632	7	1	270	322	45	3	-
25	419	415	4	-	884	862	22	-	334	443	101	5	1
26	644	632	12	-	1082	1044	37	1	428	495	148	10	1
27	802	779	20	3	1301	1238	60	3	449	608	224	18	2
28	1054	1026	27	1	1430	1352	75	3	462	621	315	23	9
29	1244	1183	58	3	1612	1492	114	6	401	752	425	29	5
30	1377	1311	65	1	1667	1514	147	6	340	748	527	48	4
31	1433	1310	121	2	1636	1443	182	11	306	665	608	53	4
32	1329	1212	113	4	1446	1266	178	2	220	598	570	48	10
33	1333	1178	144	11	1464	1233	219	12	224	537	623	67	13
34	1331	1152	166	13	1374	1142	217	15	183	490	609	82	10
35	1325	1136	178	11	1209	952	233	24	167	403	554	70	15
36	1287	1086	193	8	1208	961	225	22	160	399	564	71	14
37	1255	1044	194	17	1207	970	223	14	165	389	561	69	23
38	1246	1009	216	21	1194	923	244	27	204	455	475	50	10
39	1319	1076	227	16	1194	922	241	31	214	506	411	52	11
40	1296	1032	241	23	1164	894	236	34	307	482	332	37	6
41	1149	915	209	25	1039	750	257	32	351	426	226	30	6
42	1053	821	208	24	959	701	228	30	403	359	166	26	3
43	964	757	189	18	810	600	193	17	384	291	121	13	1
44	903	701	180	22	760	567	162	31	400	260	86	12	2
45	856	652	174	30	647	462	164	21	378	199	62	4	3
46	894	660	209	25	747	503	217	27	464	223	56	3	1
47	900	633	236	31	690	475	191	24	483	181	24	2	-
48	831	587	215	29	633	454	149	30	476	121	29	7	-
49	779	532	217	30	521	348	147	25	413	91	11	6	-
50	759	496	220	43	535	347	162	25	431	84	16	3	1
51	631	409	193	29	414	267	123	24	358	43	12	1	-
52	550	350	172	28	425	281	123	21	371	45	8	1	-
53	575	350	182	43	385	231	126	28	345	33	7	-	-
54	478	309	142	27	333	210	99	24	301	24	3	5	-
55	380	230	126	24	250	156	87	17	241	15	4	-	-
56	380	223	131	26	232	122	85	25	226	4	2	-	-
57	321	172	123	26	184	86	76	22	175	7	2	-	-
58	243	120	102	21	140	73	58	11	138	1	1	-	-
59	170	84	71	15	140	75	53	12	136	3	-	1	-
60	182	90	75	17	113	56	45	12	111	1	1	-	-
61	148	74	58	16	86	47	34	5	84	-	1	1	-
62	98	39	53	6	47	25	19	3	47	-	-	-	-
63	82	39	31	12	38	18	14	6	37	1	-	-	-
64	75	37	32	6	34	13	19	2	33	-	1	-	-
65+	319	109	178	32	145	65	63	17	143	2	-	-	-
-19	5	5	-	-	23	23	-	-	14	8	1	-	-
20-24	641	632	9	-	1648	1629	17	2	747	769	106	6	-
25-29	4163	4035	121	7	6309	5988	308	13	2074	2919	1213	85	18
30-34	6803	6163	609	31	7587	6598	943	46	1273	3038	2937	298	41
35-39	6432	5351	1008	73	6012	4728	1156	118	910	2152	2565	312	73
40-44	5365	4226	1027	112	4732	3512	1076	144	1845	1818	931	120	18
45-49	4260	3054	1051	145	3238	2243	868	127	2215	815	182	22	4
50-54	2993	1914	909	170	2092	1336	633	123	1806	229	46	10	1
55-59	1494	829	553	112	966	512	357	87	918	30	9	1	-
60-64	585	279	249	57	318	159	131	28	312	2	3	1	-
65+	319	109	178	32	145	65	63	17	143	2	-	-	-

Tab. 6 - Rozvody podle pohlaví, věku, počtu předchozích rozvodů a počtu nezletilých dětí (r. 2004)

Státní občanství muže	Státní občanství ženy <i>Citizenship of female</i>		Citizenship of male
	Celkem <i>Total</i>	Česká republika <i>Czech Republic</i>	
Celkem	33060	32439	<i>Total</i>
Česká republika	32105	31537	<i>Czech Republic</i>
Vietnam	161	155	<i>Viet Nam</i>
Slovensko	140	122	<i>Slovakia</i>
Německo	75	74	<i>Germany</i>
Ukrajina	74	70	<i>Ukraine</i>
Rusko	58	55	<i>Russian Federation</i>
Polsko	43	43	<i>Poland</i>
Srbsko a Černá Hora	33	32	<i>Serbia and Montenegro</i>
Itálie	32	32	<i>Italy</i>
Spojené státy	31	31	<i>United States</i>
Spojené království	25	25	<i>United Kingdom</i>
Bulharsko	22	20	<i>Bulgaria</i>
Kazachstán	14	13	<i>Kazakhstan</i>
Řecko	14	13	<i>Greece</i>
Arménie	13	10	<i>Armenia</i>
Alžírsko	12	12	<i>Algeria</i>
Chorvatsko	10	9	<i>Croatia</i>
Francie	9	9	<i>France</i>
Kuba	9	7	<i>Cuba</i>
Moldavsko	9	9	<i>Moldova</i>
Pákistán	9	9	<i>Pakistan</i>
Rakousko	9	9	<i>Austria</i>
jiné a nejištěné	153	143	<i>Other and unknown</i>

Tab. 7 – Rozvody podle státního občanství muže (r.2004)

Státní občanství ženy	Státní občanství muže <i>Citizenship of male</i>		Citizenship of female
	Celkem <i>Total</i>	Česká republika <i>Czech Republic</i>	
Celkem	33060	32105	<i>Total</i>
Česká republika	32439	31537	<i>Czech Republic</i>
Ukrajina	173	169	<i>Ukraine</i>
Slovensko	126	107	<i>Slovakia</i>
Vietnam	82	75	<i>Viet Nam</i>
Rusko	70	65	<i>Russian Federation</i>
Polsko	47	47	<i>Poland</i>
Bulharsko	15	12	<i>Bulgaria</i>
Bělorusko	13	13	<i>Belarus</i>
Kazachstán	12	11	<i>Kazakhstan</i>
Německo	12	11	<i>Germany</i>
Arménie	8	4	<i>Armenia</i>
Rumunsko	6	5	<i>Romania</i>
Maďarsko	5	5	<i>Hungary</i>
Moldavsko	5	5	<i>Moldova</i>
Itálie	4	4	<i>Italy</i>
Bosna a Hercegovina	3	2	<i>Bosnia and Herzegovina</i>
Řecko	3	2	<i>Greece</i>
jiné a nejištěné	37	31	<i>Other and unknown</i>

Tab. 8 – Rozvody podle státního občanství ženy (r. 2004)